

RUDOLF
STEINER

ESOTE
RISKE

KARMA

FJERDE BIND

Nutidens åndelige liv set i sammenhæng med den antroposofiske bevægelse

*10 foredrag og de sidste ord til medlemmerne,
holdt i Dornach 5.-28. september 1924*

INDHOLDSFORTEGNELSE

1	INDHOLD.....	1
2	Første Foredrag.....	3
3	Anden Foredrag.....	9
4	Tredje Foredrag.....	14
5	Fjerde Foredrag.....	20
6	Femte Foredrag.....	27
7	Sjette Foredrag.....	32
8	Syvende Foredrag.....	38
9	Ottende Foredrag.....	44
10	Niende Foredrag.....	49
11	Tiende Foredrag.....	56
12	Rudolf Steiners sidste ord til medlemmerne.....	61
13	Supplerende bemærkninger til indholdet af Rudolf Steiners sidste ord til medlemmerne.....	65

INDHOLD

1. foredrag

5. september 1924

Det spirituelle urbillede for den antroposofiske bevægelse. Menneskets nuværende og forhistoriske bevidsthedstilstande. Drømmelivet. Kaotiske symboliseringer af den ydre sanseverden og åndsverdenens åbenbaringer. Vor skæbnetråds væven under søvnoplevelsen i sammenhæng med guddommelige ånder.

2. foredrag

7. september 1924

Den fortløbende skæbnetråd, karma, bekymrer sig kun lidt om menneskets ydre og indre profession, men meget mere om de indre sjælekræfter og sjælemodstande og om de moralske sammenhænge. Udforskningen af skæbnetråden gør det nødvendigt at se på særlige intimiteter og at gå ind på mennesket som helhed. Carl Ludwig Schleich og August Strindberg.

3. foredrag

10. september 1924

Åndelige begivenheder ligger til grund for det, der sker historisk; disse åndelige begivenheder må inddrages som indre motiver i verdenshistorien og i livet. Resultater fra tidligere kulturrepoker bæres ind i senere tider af personer og forandres herved. De genkendes ikke i den nye form ved betragtning af det ydre; de må betragtes som en indre strømning. Harun al Raschid og hans rådgiver. Arabismen i den europæiske kultur. Det ottende økumeniske koncil. Det oversanselige koncil, der forberedte Michael-strømningen i begyndelsen af det 19. århundrede. Arthur og ridderne af det runde bord og den gamle kosmiske kristendom. Skolen i Chartres. Brunetto Latini. Francis Bacon og Amos Comenius.

4. foredrag

12. september 1924

Fortsættelsen af den forberedende Michael-strømning der virker gennem individualiteterne blandt de kristne aristotelikere og platonikere. Gamle mysterietraditioner i skolen i Chartres. Gudinden Natura, planetariske intelligenser og fiksstjernernes åndsmagter. På overgangen mellem det tolvte og det trettende århundrede overdrages Chartres' Mason til aristotelikerne, der nu inkarnerer sig, og som indtil da har opholdt sig i den åndelige verden og har deltaget i den kosmiske Michael-tjeneste. Skolastikken. Grundlæggelsen af en udbredt Michael-skole i den oversanselige verden samtidig med materialismens fremkomst på Jorden i bevidsthedssjælens tidsalder.

5. foredrag

14. september 1924

Den levende platonismes aftenskumringsstemning i skolen i Chartres, medens fremtidsimpulser opstår i den oversanselige Michael-skole. Disse virker ind i nutidens antroposofiske bevægelse. Julian Apostata.

6. foredrag

16. september 1924

Julian Apostata-Herzeloide-Tycho Brahe-individualiteten. Francis Bacons dæmon-idoler. Den oversanselige kultus ved overgangen fra det attende til det nittende århundrede. Inspirerende virkninger i Michael-strømningens betydning gennem Tycho Brahes individualitet. Schelling og Jakob Frohschammer.

7. foredrag

18. september 1924

Stjerner som kolonier af åndsvæsener i verdensrummet. For at forstå karma er vi nødt til mellem død og ny fødsel at komme i forbindelse med stjernevæsenerne. Michael-herredømmet åbner atter adgang for os til en spirituel forståelse af livet mellem død og ny fødsel. Strader. Sangerkrigen på Wartburg. Heinrich von Ofterdingen.

8. foredrag

19. september 1924

Reinkarnationer af historiske personer: En skeptisk romersk filosof, kardinal Mazarin, grev Hertling. — Pave Gregor VII., Ernst Haeckel. — Eneboeren, nonnen, Wladimir Solowjow.

9. foredrag

21. september 1924

Retningslinjer til forståelse af nutidens åndsliv. Karmiske hæmninger vist ved den individualitet, som levede i Thomas Campanellas og Otto Weiningers sjæl: Indre kamp mellem

den tidligere visionære og spirituelle verdensanskuelse på den ene side og rationalismen og intellektualismen på den anden.

10. foredrag

23. september 1924

Intellektualismens frigørelse fra sjælens dybere væsen. Den nuværende civilisations legemer, der er helt tilpasset til intellektualismen, lader ikke den tidligere spiritualitet fra de sjæle, der vil inkarneres, trænge ind i sig; denne trækker sig tilbage i underbevidstheden. At omdanne intellektualismen til spiritualitet er antroposofiens opgave, der må regne med tidens rationalisme, for at ideerne kan finde vejen både op til ånden og ned til naturen. Det spirituelles opdæmning i sjælene ved slutningen af det 19. århundrede. Eksempel på en inkarnationsrække: Platon-Hroswitha-Schröer.

De sidste ord til medlemmerne

28. september 1924

Forberedende tanker til en kommende Michael-fest. Reinkarnationen af Elias i Lazarus-Johannes, Rafael og Novalis. Rafaels gennemgang gennem Måne-, Merkur-, Venus- og Sol-sfæren. Hans forbindelse med Goethe i Jupiter-sfæren. Eliphas Lévi. Swedenborg. Herman Grimms Rafael-biografi. Efterklang af Rafaels liv i Novalis' magiske idealisme. Michael-kraftens åbenbaring i sjælen og dens levendegørelse i gerninger er nødvendig for at vinde sejren over det dæmonisk-drageagtige.

Supplerende bemærkninger til Rudolf Steiners sidste tale til medlemmerne

28. september 1924

Første Foredrag

Dornach, 5. september 1924

Der er i dag mange til stede, som er her for første gang siden julestævnet, og derfor påhviler det mig, om end med ! ord, til indledning at henvise til julestævnet. Gennem dette julestævne skulle Det Antroposofiske Selskab 1 en ny impuls, og netop en sådan, der må være noget særegent for det, hvis det liv virkelig på værdig måde skal strømme igennem det, som med antroposofien skal blive indforlivet i den menneskelige civilisation. Der er siden dette julestævne helt igennem kommet en esoterisk impuls i Det Antroposofiske Selskab. Dette Antroposofiske Selskab var jo hidtil så at sige forvaltningsstedet for antroposofi. Antroposofi var fra sin begyndelse det, gennem hvilket det spirituelle liv strømmede, som i dag og siden sidste tredjedel af det 19. århundrede er tilgængeligt for menneskeheden. Men denne antroposofiske bevægelse må blive opfattet sådan, at det af den, der foregår her på J orden, egentlig kun er den ydre manifestation af noget, der fuldbyrder sig i den åndelige verden for menneskehedens udvikling. Og den, som på værdig måde vil nærme sig den antroposofiske bevægelse, må også være vidende om, at de spirituelle impulser gælder for selve Det Antroposofiske Selskabs område.

Hvilken betydning har det, når et menneske i almindelighed teoretisk tror på en åndelig verden? Teoretisk at tro på en åndelig verden vil sige at optage denne åndelige verden i tankerne. Men tankerne hos nutidens mennesker er selv i dag sådan — at selv om de ifølge deres oprindelige natur fremstiller det mest åndelige — så er de først og fremmest kun egnede til at optage sandheden om det materielle, sådan som menneskets indre ånd har udformet sig i løbet af de sidste fire-fem århundreder. Og således har den nuværende menneskehed et spirituelt liv i tanker, men som almen civilisationsmenneskehed er dette spirituelle tankeliv kun fyldt med materielt indhold. Og det, man teoretisk ved om antroposofi, vedbliver også at være materielt indhold, indtil den virkelige indre, bevidste overbevisningskraft træder til: At det åndelige er noget konkret virkeligt, og at ånden overalt, hvor der for den ydre menneskefornuft er materie, ikke blot gennemtrænger og gennemstrømmer denne materie, men at alt det materielle til sidst forsvinder for det sande menneskelige blik, når det er i stand til at trænge igennem det materielle til det åndelige, til det spirituelle.

Men da skal en sådan betragtning også blive udvidet til alt det, der til at begynde med angår os selv. Vort tilhørsforhold til Antroposofisk Selskab angår os selv. Af hensyn til denne i den ydre sanseverden eksisterende kendsgerning, af hensyn til dette vort tilhørsforhold til Det Antroposofiske Selskab må vi være i stand til at anerkende det tilsvarende spirituelle, den spirituelle bevægelse, der i den nyere tid udviklede sig i den åndelige verden, og som vil bestå videre i jordelivet, hvis menneskene kan forblive tro overfor den. Ellers vil den bestå udenfor jordelivet. Den vil bestå videre i sammenhæng med jordelivet, hvis menneskene i deres hjerter finder kraften til at forblive den tro.

At ikke blot vores teoretiske overbevisning går i den retning, at der bag mineraler, planter og dyr og mennesket selv svæver noget åndeligt, men at der også bag Antroposofisk Selskab, der i det ydre tilhører Maja og illusion, svæver det spirituelle urbillede af den antroposofiske bevægelse, det er det, der som dyb overbevisningskraft må trænge ind i hjertet hos enhver, der bekender sig til antroposofi; og i Antroposofisk Selskabs arbejde og virke må det blive noget reelt. Før julestævnet sagde jeg ofte, at man måtte skelne mellem den antroposofiske bevægelse, som der altid må siges det samme om som i dag, og Det Antroposofiske Selskab, der var et ydre, eksoterisk forvaltningssted for den antroposofiske esoterisk. Siden jul er det modsatte tilfældet. Ved juletid indtrådte den vanskelige beslutning, om jeg selv skulle være formand for Det Antroposofiske Selskab. Jeg betragtede i alle de foregående år af Det Antroposofiske Selskabs beståen mig selv som den antroposofiske sags lærer, der ikke var tilknyttet forvaltningen, og jeg gennemførte det strengt i de forskellige ting, der kommer i betragtning. Det Antroposofiske Selskab som sådant blev ledet af andre. Indenfor Det Antroposofiske Selskab påhvilede det mig at bringe den antroposofiske sag frem, for så vidt som den enkelte eller grupperne ville det.

Vore venner vil jo i løbet af disse foredrag eller i øvrigt have lejlighed til at erkende, hvad det vil sige på aktiv måde på det jordiske plan at udarbejde det, der i dag vil åbenbare sig i den spirituelle verden. Og man skulle kunne indse de vanskeligheder, som er forbundet med, at der til dette forhold til den åndelige verden skulle føjes en ydre forvaltning. Og ved juletid forelå absolut den mulighed: Enten vil de åndelige magter, der giver os antroposofien, tage anstød af, at den ydre forvaltning bliver knyttet til selve esoterikken, eller også vil der indtræde noget andet. Derfor var det den vanskeligst tænkelige beslutning, som dengang skulle tages. For der kunne absolut også være den mulighed, at det åndelige livs strømme, der er tilflydt os, netop gennem en sådan beslutning havde kunnet komme i fare.

Dog skulle denne beslutning tages, fordi betingelserne var sådan, at det modsatte nu måtte indtræde af det, som jeg netop før har karakteriseret, hvis den antroposofiske sag skulle vedblive at være forbundet med Det Antroposofiske Selskab. For fremtiden skulle Det Antroposofiske Selskab selv være det sted, hvorigennem det esoteriske liv umiddelbart strømmer, og som selv virker esoterisk, og selv bliver sig dette esoteriske virke bevidst.

Af den grund skulle der skabes en esoterisk bestyrelse ved Goetheanum. Og det måtte anerkendes, at der i dens helhed påhviler denne bestyrelse en esoterisk opgave, og at alt det, der i fremtiden strømmer gennem Det Antroposofiske Selskab, ikke kun er antroposofisk substans, der skal optages, men at antroposofien for fremtiden foruden at blive meddelt også praktiseres, det vil sige at der virker antroposofi ind i alle ydre forholdsregler.

Dertil er det nødvendigt at anerkende de reale kræfter, der skal forbinde de enkelte personer, som er forenede i selskabet. Dette kan ikke være kræfter, der står under et eller andet program eller mål, der kan sammenfattes på abstrakt vis. Kun det, der er til stede af reale menneskelige forhold, kan i esoterisk forstand grundlægge og bevare Det Antroposofiske Selskab. Sådan skal alt i fremtiden være grundlagt på reale menneskelige forhold i videre forstand, på det konkrete, ikke på det abstrakte, åndelige liv.

Man skal blot være i stand til at opfatte dette konkrete åndelige liv som sådan og se det i livets mindste enkeltheder. Jeg ville gerne nævne en ret ubetydelig enkelthed. Da denne impuls blev optaget, besluttede vi at give hvert af vore medlemmer et nyt medlems kort. Da Det Antroposofiske Selskab i mellemtiden er vokset til 12000 medlemmer, drejer det sig nu om at udstede de 12000 medlemskort, og jeg måtte, trods den indvending som mange gjorde, fatte den beslutning — som sagt, det er en ubetydelig sag — selv at underskrive hvert enkelt medlemskort. Det er naturligvis mange ugers arbejde. Men hvad betyder det? Ikke en eller anden selvrådighed, ikke en eller anden ydre forvaltningsmæssig forholdsregel, men det betyder, at mine øjne har hvilet på navnet af den, der har modtaget medlemskortet. Det er et menneskeligt forhold, ganske vist med meget lille indhold, men det er en menneskelig relation.

Sådan adskiller de menneskelige forhold, som er kendsgerninger, sig fra det, der er rene administrative forholdsregler, det der kun står i programmer og paragraffer. Intet af det, der virkelig strømmer gennem antroposofien, må stå i love og paragraffer, men alt skal være virkeligt liv. Kun virkeligt liv kan optage det esoteriske.

Således må det siges, at der siden julestævnet ikke kan skelnes mellem den antroposofiske sag og Det Antroposofiske Selskab, de er blevet ét. At det er i hvert enkelt medlems bevidsthed, er det, det drejer sig om.

Det kunne forekomme Dem, at det er en selvfølge. Tænk over det, så vil De finde, at den fuldt hjertelige gennemførelse af det ikke er en selvfølge, men at det endog er ret vanskeligt at gennemføre det i hvert øjeblik af sit liv.

Nu drejer det sig foreløbig om at føle denne virkelige bekymring: Vil det spirituelle liv under disse betingelser fremdeles strømme gennem Det Antroposofiske Selskab, således som det strømmede gennem den antroposofiske bevægelse?

Men det tør siges, efter at vi nu i mange måneder har stået under virkningerne af julestævnet og søger at forblive tro mod det, vi havde til hensigt med den spirituelle grundstensnedlæggelse for Det Antroposofiske Selskab, at vi da har lov til at sige til os selv: Det, der har strømmet i årevis, strømmer videre i rigere mål. Og vi har også lov at sige, at hjerterne har åbnet sig endnu mere overalt, hvor det mere esoteriske træk, der siden julestævnet strømmer gennem alt, hvad der er antroposofisk arbejde, netop er til stede.

Forstå hele betydningen af det ord, som jeg ud fra de sidste måneders erfaringer må udtale, og optag det i Deres hjerte! En sådan opfattelse vil i fremtiden for en stor del bidrage til at give det rigtige fundament for den spirituelle grundsten, som vi ved julestævnet lagde for Det Antroposofiske Selskab.

Og dermed kommer vi til at tale om det, som i dette indledningsforedrag også orienterende skal vise hen til det, jeg i de følgende dage skal sige, skal henvise til, hvorledes den antroposofiske bevægelse nu i dette alvorlige øjeblik i grunden vender tilbage til sin kim. Da Det Antroposofiske Selskab blev grundlagt ud fra Det Teosofiske Selskab i begyndelsen af dette århundrede i Berlin, uds spillede der sig noget meget ejendommeligt. Under grundlæggelsen af Det Antroposofiske Selskab, det vil sige sektionen, den tyske sektion af Det Teosofiske Selskab, holdt jeg i Berlin foredrag om »antroposofi«. Dermed kom på forhånd den impuls, der senere har udgjort den antroposofiske bevægelse, til at præge mit virke.

Men der er endnu noget andet, som jeg i dag må minde om. Det første, jeg dengang meddelte en ganske lille kreds, var et par foredrag med titlen: »Praktiske karma-øvelser.« Jeg følte dengang den mest levende modstand mod udførelsen af dette forehavende. Og måske kan det allerældste medlem af Det Antroposofiske Selskab, der til vores store glæde igen er her i dag, Hr. Günther Wagner, som jeg på det hjerteligste gerne ville hilse som en slags senior i Det Antroposofiske Selskab, — måske kan han huske, hvor stærk modstanden dengang var mod meget af det, jeg fra begyndelsen skulle indføre i den antroposofiske bevægelse. Det blev ikke til noget med disse foredrag. Overfor de strømninger, der i øvrigt fandtes ud fra den teosofiske bevægelse, blev det ikke til noget med at pleje den esoterisk, som på ganske åbenlys og fordomsfri måde i sandhed taler om det, der teoretisk egentlig hele tiden har været der.

Siden julestævnet bliver der her i denne sal og på de forskellige steder, hvor jeg har kunnet tale, ganske åbenlyst talt om det menneskelige karmas konkrete virke i historiske tildragelser og i enkelte mennesker. Og i dag er et antal af vore antroposofere allerede oplyst om, hvordan betydelige personligheders forskellige jordliv er forløbet, hvordan selve Det Antroposofiske Selskabs karma og de med dette forbundne enkelte personligheders karma har formet sig. Siden julestævnet bliver der talt helt esoterisk om disse ting, og vore foredragsrækker er offentlige og tilgængelige for enhver, der har interesse for det. Vi er således blevet et mere esoterisk og samtidig et helt offentligt selskab.

Dermed vender vi i en vis forstand tilbage til udgangspunktet. Hvad der nu skal blive til virkelighed, var dengang hensigt. Da mange af vore venner er her for første gang siden julestævnet, vil jeg netop i de følgende dage behandle karmaspørgsmålet. Derfor vil jeg blot tillade mig i dag at give en slags indledning, idet jeg taler om de ting, der også, om end skitseagtigt, er antydnet i denne uges »Meddelelser.«

Det fremgår jo af vores antroposofiske litteratur, at for at opnå de erkendelser, der i den åndelige verden peger på kendsgerninger og væsener i denne åndelige verden, — at der til udforskningen af disse kendsgerninger hører udviklingen af den menneskelige bevidsthed. Vi vil f at høre, hvordan denne udforskede åndelige verden, gennem udviklingen af den menneskelige bevidsthed, bliver forståelig for den fordomsfrie, sunde menneskeforstand. Det må altid tages i betragtning, at til udforskning af den åndelige verden hører udviklingen af andre bevidsthedstilstande; til at opfatte, til at forstå det, som åndsforskeren bringer for dagen, hører kun den sunde menneskeforstand, den sunde menneskeforstand, der virkelig vil udfolde sig fordomsfrit.

Idet man siger dette, støder man ganske vist straks på hård modstand fra nutidens tankeliv. Da jeg engang i Berlin udtalte det samme, som jeg nu sagde, fremkom der en velvillig artikel om mit offentlige foredrag, der blev holdt for en stor tilhørerskare. Denne artikel lød: Hr. Steiner udtalte, at den sunde menneskeforstand kan indse, hvad der bliver udforsket i de åndelige verdener. Men hele udviklingen i den nyere tid har lært os, at den forstand, der er sund, intet indser af det oversanselige, og at den forstand, der indser noget af det oversanselige, ganske bestemt ikke er sund. — Man må nok sige, at dette i en vis henseende er den almindelige mening hos nutidens dannede mennesker. Er man ikke forrykt — det betyder det oversat til almindeligt sprog — så forstår man intet af den oversanselige verden, og forstår man noget af den oversanselige verden, så er man helt sikkert forrykt! — Det er at sige det samme om sagen, blot på en noget tydeligere måde.

Derfor må man allerede beskæftige sig med at indse, hvorvidt den sunde menneskeforstand kan forstå åndsforskningen resultater, der er opnået ved udviklingen af andre bevidsthedstilstande. I århundreder har vi jo udstyret vore ydre sanser med instrumenter, med teleskop og med mikroskop. Også åndsforskeren udstyrer sine ydre sanser med det, som han selv udvikler i sin sjæl. Naturforskningen har vendt sig udad og har betjent sig af ydre værktøj. Åndsforskningen vender sig indad og betjener sig af indre værktøj, som sjælen har uddannet i sig.

Nu ville jeg i dag som indledning henlede Deres opmærksomhed på udfoldelsen af andre bevidsthedstilstande, ved at jeg til at begynde med sammenligner de bevidsthedstilstande, som er de sædvanlige hos nutidens mennesker, med de bevidsthedstilstande, der engang eksisterede i menneskehedens ældre, ikke historiske, men forhistoriske, primitive udviklingstilstande.

Mennesket lever i dag i tre bevidsthedstilstande, af hvilke egentlig kun den ene bliver anerkendt af ham som kilden til erkendelser: Mennesket lever i den sædvanlige, vågne tilstand; det lever i en tilstand af drømmebevidsthed, og det lever i en tilstand af drømmeløs søvnbevidsthed.

I den sædvanlige bevidsthed, i den vågne bevidsthed, stiller vi os sådan til yderverdenen, at vi modtager alt, hvad vi kan gribe gennem sanserne, som virkelighed, og lader det virke på os, sådan at vi fatter alt dette ydre sanselige med vores til hjernen bundne forstand, eller i det mindste med den til mennesket bundne forstand, og danner os forestillinger, begreber og vel også følelser o.s.v. om det, der er optaget gennem sanserne. Vi fatter så indenfor visse grænser vort eget indre liv i denne vågne bevidsthed, og gennem alle slags overvejelser og ide udviklinger kommer vi til at anerkende noget oversanseligt over dette sanselige. Jeg behøver ikke at beskrive denne bevidsthedstilstand nærmere. Den er jo kendt af enhver, som den han egentlig anerkender som sit erkendelses og viljesliv her på Jorden.

Drømmebevidstheden er for nutidens mennesker noget utydeligt, noget tågeagtigt. I drømmebevidstheden ser mennesket det, der er i den ydre verden i en symbolsk omformning, som han ikke altid bliver sig bevidst. Vi ligger om morgenen i sengen og er ved at vågne op, sådan at vi ikke gennem vore helt åbnede øjne ser ud på den opgående sol, men sollyset viser sig for det endnu slørede blik, idet det skinner ind gennem vinduet. Mennesket er endnu ligesom gennem et tyndt slør skilt fra det, han ellers opfatter i skarpt konturerede sansefølelser og sanseiagttagelser: Indvendig bliver sjælen fyldt med forestillingen om en mægtig ildebrand. Den mægtige ildebrand, som mennesket drømmer om, er et symbol for det, der i solopgangen lyser på det ikke længere helt lukkede øje.

Eller også drømmer mennesket, at han går gennem en allé af hvide sten, der markerer en vej. Han kommer til en af stenene; han finder den ødelagt ved en eller anden naturtildragelse eller af mennesker. Han vågner op: På grund af den tandpine, han har, bliver han klar over, at han

har en dårlig tand. De to tandrækker har symboliseret sig i det, mennesket har set i drømme; den dårlige tand i stenen, der var ødelagt.

Vi oplever, at vi er i et overophedet værelse, i hvilket vi føler os ubehageligt tilpas. Vi vågner: Hjertet banker stærkt, og pulsen slår hurtigt. Hjertets bevægelser og den hurtige puls symboliserer sig i det overophedede værelse. Indre og ydre tilstande symboliserer sig for os i drømme. Reminiscenser fra dagens liv, omformet på de mangfoldigste måder til hele drømmedramaer, fylder mennesket. Mennesket ved ikke altid, hvordan tingene på vidunderlig måde udformer sig i sjælelivet. Og ofte er mennesket hildet i en let illusion, netop angående dette drømmeliv, der jo også kan spille ind i det vågne liv, når bevidstheden blot på en eller anden måde er neddæmpet.

En naturforsker går på gaden og kommer forbi en boghandel. Han ser en bog om den lavere dyreverden, en bog der altid har interesseret ham meget, for han er jo naturforsker. Men skønt titlen siger, at der for en naturforsker står noget meget vigtigt i den, interesserer det ham nu slet ikke; men pludselig, mens han blot står og stirrer på det, som han ellers altid har betragtet med største interesse, hører han en lirekasse langt borte spille en melodi, som han helt har glemt. Han bliver pludselig opmærksom. Tænk Dem: Naturforskeren ser på titlen på en naturvidenskabelig afhandling. Han lægger ikke mærke til den, men det, der fængsler ham, er en lirekasse langt borte, der spiller noget, som han ellers slet ikke ville have hørt. Hvad er det? For fyrré år siden, da han endnu var ung, dansede han for første gang i sit liv med en ung pige til den samme melodi, som lirekassen nu spiller: Lirekasse melodien, som han ikke har hørt i fyrré år, minder ham om denne begivenhed. Naturforskeren er forblevet nøgtern, derfor huskede han denne hændelse temmelig nøjagtigt.

Mystikeren kommer ofte i det indre til at omforme en sådan begivenhed, så den bliver til noget helt andet. Netop den, der med al indre samvittighedsfuldhed beskæftiger sig med at udforske det åndelige liv, må aldeles nøjagtigt tage alt det i betragtning, der som vildfarelse og illusion kan optræde i menneskets sjæl. Når man så at sige fordyber sig i sjælelivet, kan man meget let tro at have fundet en indre vej til dette eller hint åndelige; men man kun den omformede reminiscens af en lirekassemelodi. Dette drømmeliv er noget vidunderligt, noget storslået, men det er kun muligt for mennesket at opfatte det rigtigt, når han virkelig udviklet gennem ånden kan stå foran menneskelivets tildragelser.

Og når vi ser på den dybe, drømmeløse søvn, så har mennesket i den sædvanlige bevidsthed i dag ingen anden erindring om den, end at tiden er gået fra indsovningen til opvågningen. Alt øvrigt må han atter opleve ved hjælp af sin vågne tilstand. Alt, hvad der bliver tilbage fra den drømmeløse søvn, er en almindelig dump følelse af, hvordan man har været der fra indsovningen til opvågningen.

Ikke desto mindre har vi allerede i dag disse tre bevidsthedstilstande: Den vågne bevidsthedstilstand, drømmebevidstheden og den drømmeløse søvnbevidsthed. Men går vi tilbage til den menneskelige udviklings urtider — som sagt ikke i historiske men i forhistoriske tider, der kun kan gennemtrænges med åndsforskningens midler, og som der skal tales om i de følgende dage — så finder vi også hos mennesket tre bevidsthedstilstande, men af en helt anden art. Det, vi i dag oplever i vågen dagsbevidsthed, oplevede man ikke dengang, men i stedet for skarpt konturerede, materielle, fastbegrænsede kendsgerninger, oplevede man i urgamle tider af menneskehedens udvikling væsener og tågede fysiske grænser.

I sådanne tider ville et menneske, der havde set Dem alle, sådan som De sidder her, ikke have set de skarpe konturer, der i dag tegner Deres væsen, og heller ikke have set sådanne linier, som De ser dem i dag, men skikkelsen ville have været uklar for den almindelige vågne bevidsthed; overalt ville det, man ser i dag, og som dengang havde været mere utydeligt, have været gennemtrængt af noget aurisk, noget åndeligt lysende og strålen de, glimtende og changerende, der ragede langt ud over det, man ser i dag. Alle, der sidder her, ville for den betragtede have vist deres aura sådan, at de gik ind i hinanden. Og enhver tilstedeværende ville have set ind i en sådan changerende, strålende, skinnende, glitrende aura i det sjælelige hos dem, der stod foran ham.

Endnu kunne man se ind i det sjælelige, for mennesket levede i en sjælelig-åndelig atmosfære.

Lad mig bruge en sammenligning: Går vi i dag efter en lys, tør dag om aftenen gennem gaderne, så ser vi efter en sådan dag gadelygterne på den måde, at de viser os lysene i skarpe konturer. Går vi gennem gaderne på en tåget aften, viser de samme lys alle slags farvede

former omkring sig, som den nuværende fysik helt misforstår, idet den kalder dem for subjektive fænomener, medens de i virkeligheden er det, der bliver oplevet ud fra disse flammers væsen i sammenhæng med, at mennesket går gennem tågens vandige element. Mennesker i gammel tid gik gennem det åndeligt- sjælelige element, de så auraerne, der ikke var subjektive, men objektivt hørte med til menneskevæsenerne. Det var en bevidsthedstilstand for dem.

Desuden havde de en bevidsthedstilstand, der sluttede sig til denne, ligesom den drømmebesjælede søvn slutter sig til den vågne tilstand, der på den anden side ikke var ligesom vores nuværende drømmetilstand, men som omkring sig så alt det forsvinde, der er sanseligt. For os bliver det sanselige indtryk i drømmen til sindbilleder: Solskinnet bliver til en ildebrand, tandrækkerne bliver til to rækker pæle o.s.v., erindringsdrømme til jordiske eller også åndeliggjorte dramaer, drømmedramaer. Sanseverdenen er der altid, og erindringsverdenen forbliver der. For den menneskelige bevidsthed i udviklingens urgamle tider forholdt sagen sig anderledes — og vi vil jo se, at vi alle sammen dengang havde den form for bevidsthed, for alle der sidder her, var også til stede i tidligere jordliv. Da så mennesket, når solskinnet om dagen blev svagere, ikke de fysiske tings symboler, men de fysiske ting forsvandt for hans blik. Træet, der stod foran ham, forsvandt, det forvandlede sig til noget åndeligt, ånden, der hørte med til træet, trådte frem i stedet — sagnene om træånderne er jo ikke noget, folkefantasier har udviklet, kun forklaringen af dem er udtænkt af den lærde fantasi, som vandrer i fejltagelse. Og disse ånder — træånden, bjergånden, klippeånden — det var atter dem, der ledte det sjælelige blik videre ind i den verden, i hvilket mennesket befinder sig mellem døden og en ny fødsel, hvor det på samme måde befinder sig blandt åndelige kendsgerninger, som her på Jorden blandt fysiske kendsgerninger, hvor det er blandt åndelige væsener, ligesom det her på Jorden er blandt fysiske væsener. Det var den anden bevidsthedstilstand. Vi skal dernæst se, hvorledes vores sædvanlige drømmebevidsthed hos det nuværende menneske, der stræber efter åndelig erkendelse, også kan forvandle sig til denne bevidsthedstilstand.

Og der var en tredje bevidsthedstilstand. Menneskene sov naturligvis også dengang. Men når de vågnede op, havde de ikke blot den dunkle erindring om at have gennemlevet en vis tid eller en dump livsfølelse, men når de vågnede op, havde de en tydelig erindring om det, de havde oplevet under søvnen. Og netop ud fra denne søvn kom indtrykkene fra forgangne jordliv med menneskets skæbnesammenhæng og med erkendelse af karma, med gennemskuelse af karma.

Således har det nuværende menneske vågen bevidsthed, drømmebevidsthed og drømmeløs søvnbevidsthed. Således havde den tidligere menneskehed tre bevidsthedstilstande: Bevidsthedstilstanden for den åndsgennemtrængte virkelighed, bevidsthedstilstanden for indblikket i den åndelige verden, og bevidsthedstilstanden for gennemskuen af karma. Der var hos urmenneskeheden i det væsentlige en slags dæmringsbevidsthed om aftenen.

Denne dæmringsbevidsthed om aftenen er forbi, er forsvundet i udviklingens løb. Der må fremkomme en dæmringstilstand om morgenen. Den nuværende åndsforskning lever sig allerede ind i den. Og mennesket må blive i stand til at se hen på træet, på klippen, på kilden, på bjerget, på stjernerne og i styrkelsen af sine egne sjælekræfter nå til, at der ud fra enhver fysisk ting viser sig den bagved stående åndelige kendsgerning eller det bagved stående åndelige væsen for ham.

Det kan blive eksakt videnskab, eksakt erkendelse — det som man endnu i dag spotter over, som over noget forrykt vanvid — at den virkelig erkendende ser på træet, og at træet trods det, at det udgør det materielle for hans blik, forsvinder ud af rummet, bliver til intet, og at træets åndelige væsen kommer mennesket i møde. Ligesom sollyset i refleksionen lyser vore fysiske øjne i møde fra alle ydre fysiske væsener, sådan vil menneskeheden komme til at indse — og antroposofien gør dette forud — at det åndelige sol-væsen, som gennemvæver og lever i verden, også lever i alle fysiske væsener. Ligesom det fysiske lys stråler tilbage til vort fysiske øje, sådan kan det guddommeligt-åndelige solvæsen, der gennemtrænger alt, som en kendsgerning stråle tilbage i vort sjæleøje fra ethvert jordisk væsen. Og ligesom mennesket nu siger: Rosen er rød — og lægger det til grund, at rosen giver ham den gave tilbage, som den selv har fået af det fysisk-æteriske solvæsen, så vil han da kunne sige: Rosen giver ham det tilbage, som den har fået af det åndeligt-sjælelige solvæsen, der gennembølger og lever i verden. Mennesket vil igen leve sig ind i en åndsatmosfære og vil vide, at det med sit eget væsen har rod i denne åndelige atmosfære.

Men så vil det gå op for ham, hvordan der i denne drømmebevidsthed, der foreløbig kun kan give de kaotiske symboliseringer af det ydre sanseliv, ligger åbenbaringerne af en åndsverden, som vi gennemgår mellem døden og en ny fødsel; hvordan det lever og væver i os i den dybe søvn som en real kraftsammenhæng, der så efter opvågningen lader os gå hen til den, med hvem vores skæbne, vort karma udspiller sig. Hvad vi trods al frihed gennemgår som vores skæbne i vort dagligliv, det bliver spundet og vævet, mens vi sover, der hvor vi med det sjæleligt-åndelige, der er ude af det fysisk-æteriske, fører et liv også med de guddommelige ånder, der overfører resultaterne fra tidligere jordliv til dette liv. Og den, for hvem det gennem udviklingen af de tilsvarende sjælekræfter lykkes at skue ind i det drømmeløse liv under søvnen, han opdager deri de karmiske sammenhænge. Men først derved f menneskeheden historiske liv også en mening: Det bliver vævet af det, som mennesker bærer med sig fra tidligere epoker gennem livet mellem død og en ny fødsel over i nye liv og ind i nye epoker. Når vi betragter en personlighed fra nutiden eller fra en hvilken som helst tid, så forstår vi den dog først, når vi begriber vedkommen des tidligere jordliv.

I de følgende dage vil vi så tale om den forskning, som først og fremmest angående historiske personer, men også i det daglige liv, fører fra det nuværende eller et hvilket som helst andet jordliv til tidligere liv på Jorden.

Anden Foredrag

Dornach 7. september 1924

I forgårs talte jeg om, at de teoretiske forklaringer om karma og gentagne jordliv ikke kan blive levende, hvis man ikke også virkelig fører betragtningen, der er orienteret i denne retning, ind i den praktiske livsopfattelse, — det vil sige betragter livet ud fra karma og gentagne jordliv. Men den betragtning, der er ment her, er sådan, at den må anstilles med den allerstørste alvor. For man kan sige: Menneskenes fristelse til at danne sig ideer om alle mulige karmiske sammenhænge og alle slags ting, der hænger sammen med gentagne jordliv, er meget stor, og kilden til illusioner på dette område er overordentlig stor. Og der kan også først virkelig anstilles en undersøgelse i den retning, når den åndelige verden gennem sjælelig udvikling i en vis forstand er åbnet for den undersøgende.

Men der bliver netop ved sådanne undersøgelser også stillet krav fra tilhørernes side, hvad angår de grunde til overbevisning, som kan følge af alt det, der ellers kan komme frem i løbet af betragtningerne af en sådan undersøgelse. Man burde ikke have nogen som helst tillid til den, der uden videre begynder at tale om gentagne jordliv, men det, der hentes ud af sådanne okkulte dybder, må være bekræftet ved, at der allerede foreligger meget andet, der begrunder denne tillid.

Nu tror jeg, at der i løbet af de tre-fireogtyve år, i hvilke antroposofien er blevet dyrket, er samlet tilstrækkeligt okkult materiale, således at resultater af denne dristige forskning af karma og de gentagne jordliv også i dag kan meddeles de tilhørere, der har kunnet vinde tillid gennem de andre områder af det åndsliv, der i tidens løb er blevet fremlagt. Ganske vist sidder her netop i denne tid mange, som kun har været forholdsvis kort tid i selskabet. Men det ville jo betyde en umulighed for selskabets udvikling, hvis man af hensyn til de nytilkomne så at sige skulle begynde ved begyndelsen; og på den anden side har vi jo den store glæde og tilfredsstillelse, at der netop i denne fuldt optagne kursus tid også er kommet et stort antal af de ældste antroposofiske venner, antroposofere som næsten har medoplevet hele den antroposofiske udvikling. Og i tidens løb må der jo i Det Antroposofiske Selskab skabes mulighed for, at de, der står mere i begyndelsen af deres medlemskab, kan få del i det, der i løbet af Det Antroposofiske Selskabs udvikling netop må plejes.

Jeg må forudskikke det, fordi jeg mere som meddelelser netop vil anstille de betragtninger, jeg i dag bruger som udgangspunkt for meget, der vil følge i de næste foredrag, da der er meget i det, som virkelig kan forekomme ret dristigt. Men menneskelivet viser sig dog først i sit rette lys, når man, sandheden tro, betragter det som gående gennem gentagne jordliv. Men forskningen, alvorlig, ansvarsbevidst forskning på dette område er absolut ikke let. For resultater, der bliver vundet på dette område, modsiger egentlig på en vis måde de forestillinger, man sædvanligvis gør sig.

Det er jo sådan, at når nogen betragter et menneskeligt jordliv med dets skæbneindhold, så er de skæbneslag ham mest påfaldende, som han til at begynde med er i stand til at opfatte, og som hænger sammen med, hvad der er ydre eller indre kald, med den sociale stilling og lignende. Et menneske viser sig let med hensyn til indholdet af dets jordliv med egenskaber, som absolut ikke behøver at være udvendige, men kan betyde noget for det inderste i dets sjælevæsen; men ud fra de dybder, i hvilke de gentagne jordliv skal betragtes, er det dog nødvendigt at se bort fra meget, som i det ydre sætter sit præg på et menneskes skæbne i ét jordliv.

Således må man navnlig ikke forestille sig, at det ydre eller indre kald skulle have nogen stor betydning for det karma, der går gennem forskellige jordliv. Man behøver blot at forestille sig, hvordan en allerede forholdsvis udvendig karakteriseret stilling — lad os sige en embedsmandsstilling eller lignende — også i det ydre hænger sammen med det skæbne-mæssige hos mennesket. Men for de egentlig karmiske, for de egentlige skæbnesammenhænge, behøver det, man karakteriserer ud fra dette ydre erhverv, slet ikke at have nogen betydning. Ligeså er det med det indre kald. Hvor let er man ikke hos en musiker fristet til at tænke, at han i det mindste i et tidligere jordliv var, om ikke musiker, så dog kunstner. Sådan er det absolut ikke altid, sådan er det oven i købet i de sjældneste tilfælde, når man virkelig undersøger tingene. Thi det fortløbende karma, den fortløbende skæbnetråd går meget mere i det menneskelige indre og bekymrer sig kun lidt om ydre og indre livsstillinger, men meget mere om indre sjælekræfter og sjælelige modstande, om moralske sammenhænge, der egentlig kan vise sig i ethvert ydre og indre kald.

Men det bevirker også, at udforskningen af karma, udforskningen af skæbnetråden gør det nødvendigt at betragte omstændigheder i et menneskes liv, som endog kan forekomme uvæsentlige. Jeg må altid atter og atter nævne en ting, der har mødt mig i livet.

Jeg skulle undersøge de karmiske sammenhænge hos et menneske, der har haft mange ejendommeligheder i livet, og som netop har haft sin opgave, sit kald i livet. Men af alt det, han udførte ud fra sit erhverv, hvad han for eksempel udrettede som menneskeven og lignende, af alt det gaves der for det intuitive blik ingen henvisning til hans tidligere liv på Jorden. Ikke som om det hele hang sammen med de tidligere liv på Jorden; men for betragtningen viste der sig netop ingen henvisning dertil. Man kunne ikke komme igennem med betragtning af kendsgerninger, der fulgte af erhvervet eller af menneskevenlighed. Derimod viste der sig mærkeligt nok hos denne person netop noget ud fra en uvæsentlig livsejendommelighed. Han skulle holde foredrag, og han måtte altid, før han begyndte på det, helt vanemæssigt tage sit lommetørklæde op og pudse næse. Jeg har ofte hørt ham holde foredrag og aldrig oplevet andet, end at han, før han begyndte at tale sammenhængende, tog lommetørklædet op og pudsede næsen. Han gjorde det ikke under samtale, men han gjorde det altid, når han var nødt til at tale mere i sammenhæng. Det gav et billede, fra hvilket nu evnen til at skue tilbage i tidligere jordliv strålede ud.

Jeg anfører det som et særlig grotesk eksempel. Eksemplerne er ikke altid så groteske; men man må netop have evnen til at gå ind på mennesket i dets helhed, hvis man i det hele taget på rigtig måde vil betragte karma. Ser De, for et dybere blik er for eksempel det at have et bestemt erhverv dog mere eller mindre noget, der kommer fra opdragelsen o.s.v. Derimod hænger det sammen med menneskets indre, åndelige konfiguration, når han slet ikke kan andet, før han begynder en tale, end at tage lommetørklædet frem og pudse sin næse. Det er knyttet meget mere intimt til menneskets væsen. Men det er netop et radikalt, et ekstremt eksempel. Det er ikke altid sådan. Men jeg måtte netop derved fremkalde en forestilling om, at det, der ligger på overfladen af et menneskes liv, i regelen slet ikke duer til undersøgelse af karma, men at man må indlade sig på visse intimiteter, som man ikke på uretmæssig vis først digter sig ind i, men som ligger åbent for dagen.

Efter at jeg har forudskikket denne indledning, vil jeg gerne utilsløret begynde med, hvad jeg har at sige, naturligvis med alle de forbehold der i et sådant tilfælde altid må være til stede, nemlig med de forbehold, at enhver må tro eller ikke tro, hvad jeg har at sige, men også med den forsikring, at til grund for den sag, som jeg vil forklare, ligger den åndsvidenskabelige forsknings allerdybeste alvor.

Sådanne ting forekommer heller ikke, når man begynder forskningen i den hensigt at forske, sådan som en moderne laboratorieforsker gør det; men undersøgelser over karma må på en måde give sig selv ud fra karma. Jeg har jo til slut i det nye oplag af »Teosofi« måttet nævne det af den grund, at der blandt de mange slags mærkværdige forlangender, som i løbet af livet er blevet stillet til mig, også er det, at jeg skal stille mig til disposition for et eller andet

psykologisk laboratorium, for at folk dér kan undersøge, om der er noget hold i de ting, jeg siger om åndsvidenskab. Det er naturligvis lige så latterligt, som hvis en eller anden kom med matematiske resultater, og man ikke efterprøvede dem, men opfordrede ham til at lade sig undersøge i et laboratorium for derved at få konstateret, om han er en rigtig matematiker eller ikke. Men den slags latterligheder er jo lærdom i dag og kræver at blive taget alvorligt. At der naturligvis ikke kan komme noget ud af sådanne forsøg, har jeg udtrykkelig nævnt til slut i det nye oplag af »Teosofi«, og jeg har også nævnt, at alle veje, der skal føre til noget sådant — til en udforskning af et konkret okkult resultat — selv må være forberedt på åndelig-oversanselig måde.

Jeg havde engang lejlighed til at træffe en moderne læge, hvis renommé og litterære løbebane jeg kendte udmærket, og som jeg satte stor pris på. Jeg nævner altså her i dette tilfælde de karmiske detaljer, der førte til den tilsvarende forskning, som har taget lang tid og først er blevet afsluttet i de sidste uger og først nu er sådan, at man, hvis man er et samvittighedsfuldt menneske, kan tale om det. Jeg nævner altså alle detaljer, for at De kan få en opfattelse af, hvordan meget — naturligvis ikke alt — hænger sammen.

Jeg lærte altså en sådan moderne læge at kende, nærmere bestemt på den måde, at han, da jeg lærte ham at kende, var sammen med en anden person. Denne anden person havde jeg allerede i længere tid kendt meget godt, og han havde altid gjort, jeg vil ikke sige et dybt, men et grundigt indtryk på mig. Et grundigt indtryk, fordi denne person overordentlig gerne var sammen med mennesker, der i videste omfang netop befattede sig med en vis udvendigt opfattet okkultisme. Men denne person fortalte også overordentlig gerne om, hvordan mange af hans bekendte netop udtalte sig om alt muligt okkult, navnlig om alt det, der ud fra det okkulte hænger sammen med det, som den moderne kunstner som lyriker, som epiker og dramatikere bør tilstræbe. Og der svævede, kunne jeg sige, en slags moralsk aura omkring denne person. Jeg bruger ordet »moralisk« for alt det, der hænger sammen med de sjælelige egenskaber, som er behersket af viljen. Sammen med denne person, som jeg besøgte, fandt jeg nu den anden, hvis forfatterskab og hvis lægelige virke jeg kendte og satte stor pris på. Og hvad der udspillede sig under dette besøg, efterlod virkelig et dybt indtryk og tilskyndede mig til at tage det hele op til åndelig undersøgelse.

Da viste der sig noget meget mærkeligt. Gennem den betragtning, jeg opnåede ved de to personers samvær — og også gennem det indtryk, den anden person gjorde på mig, den person jeg længe havde kendt ud fra hans forfatterskab og fra hans lægelige virksomhed, og som jeg satte pris på, og her så for første gang — gennem alt det fik jeg kraften til, ganske vist ikke at undersøge livs og skæbnesammenhænge hos denne person, jeg her lærte at kende, men han udstrålede på en vis måde et lys over den anden, som jeg allerede havde kendt længe, og det viste sig, at den anden — ikke i sit sidste, men i et tidligere jordliv — havde levet i det gamle Ægypten, og, hvad der var det ejendommelige, dér var blevet mumificeret, blevet indbalsameret som mumie.

Nu viste det sig også meget hurtigt, at denne mumie stadig eksisterede. Jeg har også senere set den et eller andet sted, men meget senere. Det var først og fremmest udgangspunktet. Men da denne forskning var blevet opflammet af denne person, som jeg havde kendt længe, strålede den på en vis måde videre ud, og der viste sig mulighed for at udforske skæbnesammenhængene hos den mand, hvis bekendtskab jeg nylig havde gjort. Og der viste sig da følgende.

Medens man meget let bliver ført fra et menneskes jordliv tilbage til det sidst forudgående, førte intuitionen her tilbage til langt ind i det gamle Ægypten og stillede to personer klart frem for det sjælelige øje: En slags høvding i det gamle Ægypten, som i en særlig høj grad besad den gamle ægyptiske initiation, men som initieret var blevet noget dekadent og i sit liv begyndte ikke læn mere at tage initiationen særlig alvorligt, og endog begyndte at behandle initiationen med en vis spottende opførsel. Men høvdingen havde en tjener, der var overordentlig seriøs. Tjeneren var naturligvis ikke initieret; men det påhvilede begge at balsamere mumier samt at skaffe stofferne dertil temmelig langt borte fra.

Nu var jo selve mumie-indbalsameringen, særlig i ældre ægyptisk tid, noget overordentlig kompliceret og krævede intimt kendt skab til det menneskelige væsen, til menneskets legeme. Men der blev også af dem, som retmæssigt skulle indbalsamere mumier, krævet et dybt kendskab til menneskets sjæl. Høvdingen, der egentlig var indviet til dette hverv, kom efterhånden ind i en slags frivolitet overfor sit egentlige kald. Det kom til, at han efterhånden, vi ville i mysteriesproget sige, forrådte de ting, han gennem en slags initiation havde modtaget, til sin tjener, der viste sig som et menneske, der efterhånden forstod indholdet af

initiationen bedre end den initierede. Og således balsamerede denne tjener mumier, medens den anden til sidst ikke engang længere så til, mens han selvfølgelig gjorde krav på alt, hvad der hang sammen med, hvad stilling og social anseelse angår. Han blev efterhånden også sådan, at han ikke nød særlig stor anseelse og derved kom ind i alle slags konflikter. Men tjeneren, der egentlig efterhånden arbejdede sig frem til en meget, meget alvorlig livsopfattelse, blev ligefrem grebet, mærkelig kongenialt grebet af en slags initiation, der ikke var en virkelig initiation, men levede mere instinktivt i ham. Og på den måde blev en række af mumier indbalsameret under disse to menneskers opsyn og medvirken.

Tiden gik. De to mennesker døde og gennemgik de oplevelser, jeg gerne vil tale om næste gang, og som i det oversanselige hænger sammen med udviklingen af karma, af skæbnen, og de blev så begge igen inkarneret i Romertiden, og netop på den tid da det romerske kejserdømme blev grundlagt: På Augustus' tid; ikke nøjagtigt men omtrent på Augustus' tid.

Som sagt, det er samvittighedsfuld forskning, der er lige så eksakt som nogen fysisk eller kemisk forskning kan være det. Jeg ville ikke tale om disse ting, hvis der ikke netop i flere uger har været mulighed for på så bestemt måde at tale om dem. Nu finder man den ene, høvdingen — der egentlig efterhånden er blevet en frivol initieret, men som, efter at han var gået gennem dødens port, følte dette som en overordentlig bitter jordisk prøvelse med alle de eftervirkninger, denne oplevelse indebærer — denne høvding finder man igen som Augustus' datter Julia, der gifter sig med Augustus' stedsøn Tiberius og fører et liv, der naturligvis forekom hende selv at være fuldstændig berettiget, men som dengang indenfor det romerske samfund blev anset for at være så umoralsk, at hun blev forvist. Den anden, tjeneren, som nedefra havde arbejdet sig op til næsten at være en initieret, bliver født igen på denne tid som den romerske historieskriver Titus Livius. Men nu er det interessante, hvordan Titus Livius når til at skrive historie. I gammel ægyptisk tid indbalsamerede han et stort antal mumier. Netop de sjæle, som var i disse mumiers kroppe, var for en stor del inkarnerede som romere, navnlig som de syv romerske konger — for de syv romerske konger har nemlig eksisteret. Når vi kommer til den tid, hvor de to, høvdingen og hans tjener, var inkarnerede, kommer vi tilbage i meget gammel ægyptisk tid. Og på grund af en vis lov, der netop gælder for reinkarnationen af sjæle, hvis legemer er balsamerede, blev begge disse sjæle forholdsvist hurtigt kaldt tilbage til Jorden. Men den karmiske forbindelse mellem høvdingens tjener, som jeg har fortalt om, og de sjæle, hvis kroppe han havde balsameret, er så intim, at han netop må skrive historien om dem — naturligvis må han også tage de andre med, som han ikke har balsameret; men han må netop skrive de menneskers historie, hvis legemer han har balsameret. Således bliver Titus Livius historieskriver.

Nu ville jeg gerne, at så mange som muligt af Dem tager Titus Livius' romerske historie og lader hans stil virke på Dem sammen med den viden, der her fremkommer ud fra den karmiske sammenhæng. De vil se, at det mærkværdig menneskeligt indtrængende og samtidig det, der tenderer i retning af det mytiske i Titus Livius' stil, viser hen til det menneskekekendskab, som én, der balsamerer, kan tilegne sig. En sådan sammenhæng får man kun øje på, når man anstiller den slags forskning. Men så viser der sig netop dét, som pludseligt kaster lys over et og andet. Man kan meget vanskeligt tænke sig oprindelsen til Titus Livius' stil, denne mærkværdige stil med hvilken han »indbalsamerede« de mennesker, han som historiker beskriver — for sådan er jo denne stil. Når man viser hen til sådanne sammenhænge, bliver der kastet et lys over den.

Nu har vi igen de to personligheder som Julia og Titus Livius. Som Julia og Titus Livius går de nu atter gennem dødens port. Alt det, den ene sjæl havde oplevet: Egentlig at have været en temmelig højt initieret, men at have forvrænget det til frivolitet, at have erfaret eftervirkningens bitterhed i livet mellem død og en ny fødsel, derefter at have erfaret — prøv at læse om det — den ejendommelige skæbne som Julia, alt det resulterede for det liv, der fulgte efter Julia-livet, efter perioden mellem død og ny fødsel, i en stærk antipati mod Julia-inkarnationen, en antipati, der på en mærkelig måde blev universel. Man kan gennem intuition finde denne individualitet i livet mellem død og ny fødsel, som om den stadig skreg: Ak, var jeg dog aldrig blevet en kvinde, for det, jeg dengang gjorde i det gamle Ægypten, har ført mig til denne kvindetilværelse.

Man kan nu følge disse individualiteter videre. Man kommer ind i middelalderen: Man genfinder Titus Livius som en sangglad digter i midten af middelalderen. Man er forbavset over at finde ham sådan, for de ydre erhverv hænger slet ikke sammen. Men de største overraskelser, et menneske kan få, er netop dem, der fremgår af betragtningen af på hinanden følgende jordliv. Man finder den romerske historieskriver — med den stil der

fremgår af hans kendskab til menneskets væsen ud fra balsameringsprocessen. Man finder ham i en videre udvikling af denne stil, der havde en stor lethed, og nu ligesom løftet op til lyrisk lethed, man genfinder Titus Livius' som Walther von der Vogelweide.

Walther von der Vogelweide, der opholder sig i Tyrol, har mange velyndere, og har nu også blandt dem en bestemt velynder, som er et ganske mærkværdigt menneske. Et menneske der stod på en god fod med alle mulige alkymister, der dengang fandtes i dusinvis i Tyrol, som tillige var slotsherre, og som havde sin gang i alle mulige alkymistiske foretagender og derved erfarede og læste uhyre meget; blandt andet fik han, som det på lignende måde senere var tilfældet med Paracelsus, af hele denne tumlen omkring i alkymistiske foretagender impulsen til intenst at undersøge alt okkult. Han fik en uhyre intensiv sans for det okkulte, og derved blev han i stand til at genfinde noget i Tyrol, der egentlig dengang kun var kendt som sagn, nemlig borgen, bjergborgen, klippeborgen, som ingen anden havde kunnet erkende, fordi den netop nu kun bestod af klipper — den var dannet af klipper, med en hule indeni — dværgkongen Laurins borg. Den dæmoniske natur i egnen omkring dværgkongen Laurins borg gjorde et meget dybt indtryk på denne person. I denne sjæl er der således forenet noget mærkværdigt: Initiation drevet indtil frivolitet, forbitrelse over at have været kvinde og derved at være blevet drevet ind i den romerske usædelighed og samtidig i det romerske hykleri over sæderne, samt intimt kendskab, men ydre kendskab til alt muligt alkymistisk; dette kendskab bliver så atter udvidet til et åbent blik for naturdæmoner og i det hele taget for det åndelige i al natur. Og begge — selv om det ikke står i Walthers biografi, så er det alligevel tilfældet — begge, Walther von der Vogelweide og denne mand, kom ofte sammen dengang. Walther von der Vogelweide modtog mange tilskyndelser og påvirkninger fra denne mand.

Her følger vi samtidig — hvad der jo så at sige er en karmisk lov — hvordan disse personligheder stadigvæk drages mod hinanden og mødes her på Jorden, idet de lever sig ud i modsætninger og supplerer hinanden. Og det er igen interessant at se Walther von der Vogelweides ejendommelige lyriske stil, der virkelig tager sig ud, som om han nu havde fået grundig afsmag for denne balsamering og nu vender sig mod den helt anden side af livet, mod den side af livet hvor man ikke har at gøre med det døde, men med hele den glædesfyldte tilværelse — men også igen med et strøg af det pessimistiske. Føl Walther von der Vogelweides stil og føl hans to forudgående jordliv i denne stil. Føl også, hvordan Walther von der Vogelweides urolige liv minder uhyre meget om det liv, man oplever, når man er så længe sammen med de døde, og mange skæbner tynger på sjælen, sådan som det var tilfældet med den, der balsamerede.

Og se nu videre, hvordan den fortsatte undersøgelse af denne karmiske kæde igen førte mig til det samme værelse — men nu kun intuitivt, i ånden — i hvilket jeg havde været sammen med en gammel bekendt af mig, som jeg også vidste eksisterede som mumie — og nu vidste jeg, at han var blevet balsameret af den anden — hele linien førte mig altså igen ind i dette værelse. Og jeg genfandt den sjæl, som i den gamle ægyptiske tid havde hjulpet til ved balsameringen, derefter havde været Titus Livius og så Walther von der Vogelweide, i den moderne læge Carl Ludwig Schleich.

På en så overraskende måde åbner livets sammenhænge sig. Hvem forstår i det hele taget jordelivet med den normale bevidsthed! Det er jo kun til at forstå, når man ved, hvad der ligger på bunden af en sjæl. Teoretisk er der mange, der ved, at de på hinanden følgende jordliv har aflejret sig i sjælens grund. Men reelt konkret bliver det først, når man også betragter det i det konkrete tilfælde.

Blikket blev igen ført ud af dette værelse, for den anden personlighed, der var til stede som en af dem, en anden havde balsameret, viste først ikke flere, i det mindste ingen betydelige spor. Derimod viste sig nu også den sjælelige vej for den gamle høvding, for Julia, for opdageren af Laurins trylleslot, nemlig August Strindberg.

Nu vil jeg bede Dem betragte hele Strindbergs liv og digtning på baggrund af det, jeg netop har skildret. Se på Strindbergs ejendommelige kvindehad, der egentlig ikke er et had, fordi det udgår fra alle mulige andre undergrunde. Betragt alt det, der som noget dæmonisk går gennem Strindbergs digtning. Læg mærke til forkærligheden for alle mulige alkymistiske og okkulte fliretagen der hos August Strindberg — og betragt til slut hans eventyrlige liv, så vil De finde, hvor godt dette liv træder frem på den skildrede baggrund.

Og læser De så Carl Ludwig Schleichs memoirer om hans forhold til August Strindberg, så vil De se, hvordan det igen udlever sig på baggrund af de tidligere jordliv! Men ud fra Schleichs

memoirer kan der flamme et lys op, et ganske mærkeligt, jeg kunne sige et forfærdende lys. Den person, hos hvem jeg har truffet Schleich, og om hvem jeg fortalte, at han jo i sit gamle ægypterliv var blevet balsameret af Schleich selv, denne person er jo den samme, om hvilken Schleich i sine memoirer fortæller, at han atter bragte ham i forbindelse med Strindberg. De arbejdede sammen på liget: Den sjæl, der var i denne krop, bragte dem sammen på ny.

Ser De, sådan bliver de ting konkrete, som angående gentagne jordliv og karma til at begynde med kan drøftes teoretisk. Først derved bliver det, der viser sig i livet, virkelig gennemsigtigt. Hvad er sådan et enkelt menneskeligt jordliv i dets fulde ubegribelighed, hvis det ikke bliver set på baggrund af de tidligere jordliv.

Når jeg taler om disse ting, har jeg foruden at nævne dem også en særlig følelse. Disse ting, som det siden julestævnet er blevet muligt at tale om, kræver, hvis de skal betragtes på rigtig måde, en sand alvor hos tilhørerne, et alvorligt sindelag og et seriøst forhold til den antroposofiske bevægelse, for de kan meget let føre til alle mulige frivoliteter. Men det bliver fremført, fordi det i dag er nødvendigt, at Det Antroposofiske Selskab stilles på en alvorlig basis og bliver sig sin egen opgave inden for den moderne civilisation bevidst.

Efter at jeg på denne måde har lagt grunden, vil jeg næste gang tale om Det Antroposofiske Selskabs karma, for så i det næstfølgende foredrag, som jeg vil annoncere, at tale om, hvad sådanne karmabetragtninger kan betyde for det menneske, der i dybere forstand vil betragte sit eget liv.

Tredje Foredrag

Dornach, 10. september 1924

Menneskehedens historie og vort eget livs forløb bliver kun i meget ringe grad forstået, når vi betragter den ydre side af det, som vi har for os, når vi ser på det, der udspiller sig i vort jordliv mellem fødsel og død. Og det er umuligt at overskue historiens og livets indre motiver, hvis blikket ikke rettes mod det, der som det åndelige ligger til grund for de ydre fysiske hændelser. Man fremstiller jo verdenshistorien og indenfor denne også de begivenheder, der udspiller sig i den fysiske verden, og siger så, at denne verdenshistorie frembyder årsager og virkninger. Man nærmer sig begivenhederne i det tyvende århundredes andet årti og fremstiller dem som virkningerne af begivenhederne i det første årti, og således videre. Men hvor megen illusion er ikke mulig her! Det er, som om vi så på et forbi strømmende vandløb, der danner bølger, og vi nu så hver bølge som resultat af den foregående, medens de kræfter, der skaber bølgerne, trænger op nedefra. Sådan er det: Det, der i det hele taget sker på et eller andet sted i det historiske forløb eller i menneskelivet, bliver formet ud fra den åndelige verden, og vi kan kun for den mindste dels vedkommende, hvad angår disse hændelser, tale om årsager og virkninger.

Jeg ville nu gerne med nogle fortløbende eksempler vise, hvordan man, for at få et virkeligt billede af det, der ligger til grund for det, der sker, må drage de åndelige hændelser med ind i disse begivenheder. Den nuværende tid hænger jo i åndelig henseende sammen med det, som man i det åndelige liv kan kalde Michaels herredømme. Men dette herredømme er atter forbundet med det, som også den antroposofiske bevægelse i dybeste forstand vil, og navnlig med det, den skal. Således hænger de begivenheder, som jeg vil tale om, sammen med Det Antroposofiske Selskabs skæbne og karma og dermed med karma hos langt de fleste mennesker, der befinder sig i Det Antroposofiske Selskab, sådan som det vil vise sig for os næste gang. Noget af det, jeg i aften vil komme ind på, kender mange af Dem allerede fra tidligere foredrag. Blot ville jeg i dag ud fra et vist synspunkt betragte noget mere kendt og noget mindre kendt.

Vi ser, hvorledes der siden mysteriet på Golgatha går en kontinuerlig kristelig udvikling gennem den dannede verden. Og jeg har jo også tidligere fremstillet, hvilken betydning denne kristelige udvikling har antaget i de på hinanden følgende århundreder. Men det kan jo ikke nægtes, at meget andet har spillet ind i denne kristelige udvikling. For havde det ikke været tilfældet, så kunne vor nuværende tids kultur ikke været gennemtrængt af den stærke materialisme, som det er tilfældet.

Det kan ganske vist ikke nægt at netop den kristne bekendelse har leveret stærke bidrag til denne materialisme, men ikke egentlig ud fra de kristne impulser, men ud fra andre impulser, der netop fra anden side er strømmet ind i den kristelige udvikling.

Tager vi en bestemt tid, det ottende århundrede og begyndelsen af det niende, ser vi, hvordan kristendommen her i Vesten, gennem en personlighed som Karl den Store, bliver udbredt på en måde, som vi ud fra vore nuværende humanitære begreber ikke altid kan være indforstået med, blandt de dengang endnu ikke kristne mennesker, der levede i Europa. Ganske særligt bemærkelsesværdige blandt disse ikke kristne mennesker er de, der har stået under indflydelse af de togter, der fra Asien er kommet gennem Nordafrika til Europa og er udgået fra arabismen, fra muhamedanismen. Vi må herved forstå muhamedanismen i ordets videre betydning.

Et halvt årtusinde og mere efter mysteriet på Golgatha ser vi muhamedanismen opstå ud fra arabismen og alle dens gamle verdensanskuelseselementer og ser meget, der hænger sammen dermed, ser navnlig meget af en rig, men ikke kristeligt formet lærdom, og ser denne lærdom udbrede sig gennem krigstogter fra Asien over Nordafrika til den sydlige og vestlige del af Europa. Vi ser efterhånden denne strøm bukke under i forholdet til den mere ydre verden, men i det åndelige livs indre udvikling bukker den ikke under. Da den mere ydre måde at udbrede arabismen på i Europa allerede svækkedes, ser vi — og her kommer et af de tilfælde, hvor vi må vende blikket fra den ydre historie og se på den spirituelle baggrund — hvordan arabismen udbreder sig på en mere indre måde. Og jeg har jo ved den sidste karmabetragtning her sagt, at når vi betragter det enkelte menneskes på hinanden følgende jordliv, så kan vi ikke ud fra det udvendige, ud fra den ydre attitude, drage nogen som helst slutning om, hvordan et tidligere jordliv har formet sig, for det afhænger langt mere af mere indre impulser. Ligeledes kommer det også for historiske personers vedkommende langt mere an på indre impulser. Og vi ser resultaterne af tidligere kulturperioder blive båret over i senere, af personligheder, af menneskene selv; men ved denne overføring ser vi dem også forandret, så at vi i den nye form, i hvilken en personlighed bærer dem over i en ny inkarnation, ikke uden videre kan genkende dem ved betragtning af det ydre. Og vi vil nu betragte en sådan indre strømning.

På samme tid, da Karl den Store — man kunne sige på en noget primitiv måde var forbundet med den daværende primitive europæiske dannelse — udbredte kristendommen, levede derovre i Orienten en personlighed, der egentlig i forhold til Karl den Store stod på et betydelig højere stade, nemlig Harun al Raschid. Ved sit hof i Forasien samlede Harun al Raschid sin tids betydeligste ånder. Harun al Raschids hof var strålende og blev også på mange måder beundret af Karl den Store. Arkitektur, digtekunst, astronomi, geografi, historie og antropologi ser vi på den mest strålende måde repræsenteret af de mest strålende personligheder, også til dels af personer, som endnu havde erkendelser fra gammel initiationsvidenskab.

Harun al Raschid var selv i høj grad organisatorisk begavet, og formåede ligefrem ud fra sit hof at skabe et universal-akademi, hvor alt, hvad der dengang i Orienten fandtes af kunst og videnskab i deres enkelte led, virkede sammen i én stor organisk hel hed; og vi ser en anden personlighed knyttet til Harun al Raschid, en personlighed, der ligefrem bar den gamle indivielses elementer i sig.

Det er jo ikke sådan, at et menneske, som i en tidligere inkarnation var indviet, nødvendigvis i en senere inkarnation igen må være indviet. De kan jo stille det spørgsmål, som kan stilles i tilslutning til meget af det, der er hævdet i disse foredrag: Ja, der skal jo have eksisteret indviede i gammel tid, hvor er de nu henne? Har de ikke inkarneret sig igen? Hvor er de i dag? Hvor var de i de sidste århundreder? — Nå, de var der, men man må netop tage med i betragtning, at den, som i en tidligere inkarnation var initieret, i en ny inkarnation frem for alt må benytte sig af den ydre legemlighed, som tidsalderen netop kan give. Den nyere menneskelige udvikling frembringer ikke legemer, der i det indre er så smidige, bøjelige og bløde, at dét, der i en tidligere inkarnation levede i individualiteten, umiddelbart kan indføje sig i dem. Og så f de indviede andre opgaver, i hvilke impulsernes stødkraft allerede ubevidst bevirker det, som tidligere var til stede under deres initiation, men som nu ikke optræder ved at virke ud fra en initiation.

Således levede der ved Harun al Raschids hof også en anden organisator, der havde overordentlig dyb indsigt, blot havde han i denne inkarnation ikke indsigt som en indviet, men han var en rådgiver, der ydede Harun al Raschid de størst tænkelige tjenester.

Disse to personligheder, Harun al Raschid og hans rådgiver, døde. Og på en vis måde så de, efter at de var kommet over i den åndelige verden, endnu de sidste faser af arabismens udbredelse, på den ene side via Afrika over til Spanien og langt ind i Europa, men på den anden side også ind i retning mod Mellemeuropa. Disse to besad overordentlig stærke kræfter, og Harun al Raschid havde i løbet af sit liv gjort meget for at udbrede arabismen i den fysiske verden.

Denne arabisme har jo fået en særlig form ved Harun al Raschids hof, idet den netop var fremgået af mange andre udformninger, som erkendelse og kunst i lang tid havde haft derovre i Asien. Den sidste store udviklingsbølge over mod Asien var jo udgået fra den forrige Michael-tidsalder i form af det, som græsk åndsliv, græsk spiritualitet, græsk kunstnerisk sans betød, og som blev sammenfattet i fællesskabet mellem Aristoteles og Alexander den Store, og som blomsten af det græske åndsliv på en ualmindelig energisk, men også for åndsudbredelsen forbilledlig måde gennem Alexander den Stores erobringstogter blev bragt over til Asien og Afrika, gennemtrængt af et sindelag, der videnskabeligt kom til udtryk i aristotelismen i Forasien og Afrika. Og dermed blev i det hele taget arabismen og orientalismen i selve deres tænke måde udformet og præget af de impulser, som den aristoteliske hellenisme havde antaget, og som så gennem Alexanders erobringer og statsgrundlæggelser vandt en så strålende udbredelse.

Når vi ser et par århundreder tilbage før Golgatha-mysteriet, til Alexander-togterne, til udbredelsen gennem Alexander den Store af de visdomsgoder, som jeg netop har antydnet, så ser vi gennem alle århundrederne indtil Harun al Raschid, der levede i det ottende århundrede efter Kristus, ovre i Asien sindelaget til, evnen til at optage græsk åndsliv i aristotelisk form. Men det havde antaget ejendommelige former. Skønt det alt sammen levede åndfuldt, storslået gennemtrængt af arabismen ved Harun al Raschids hof, skønt det blev plejet af Harun al Raschid og af hans rådgiver og af de andre, der fandtes dér, skønt det endog blev gennemtrængt af gammel orientalsk initiat-visdom, så var dog det, der som aristotelisme levede ved Harun al Raschids hof, ikke den ægte, sådan som den dyrkedes af Aristoteles og Alexander. Den havde antaget former, der kun i ringe grad ville bekymre sig om kristendommen.

Og således har vi derovre en aristotelisme og »alexandrisme«, der navnlig under Harun al Raschids og hans rådgivers ægide er strålende plejet, og som danner en skadelig modpol til kristendommen, og som har antaget en åndsform, navnlig en slags panteisme, der aldrig ville forene sig med kristendommen, som i sin indre essens ikke kunne forene sig med kristendommen.

Med et sådant antikt åndslivs tænke måde, som ikke ville ind i kristendommen, døde Harun al Raschid og hans rådgiver. Efter at de var gået gennem dødens port, var alle deres anstrengelser, hele deres længsel og kraft rettet imod ud fra den åndelige verden fortsat at gribe ind i den historiske udvikling, i det der havde fundet sted som udbredelsen af arabisk åndsliv fra Asien ind i Europa, således som det tidligere havde fundet sted under krigene og lignende. Efter deres død sendte de fra den åndelige verden de åndsstråler ned, der på en vis måde ville gennemtrænge Europas åndsliv med arabisme.

Og således ser vi, hvordan den ene, Harun al Raschid, gennemgår følgende udvikling efter sin død: Fra den åndelige verden følger han, hvad der fra Forasien og Sydeuropa og gennem Spanien sker for udbredelsen af arabismen, og fortsætter det. Den anden, der lever i den åndelige verden, iagttager på tilsvarende måde og lever på en vis måde med i det, der er nede i den fysiske verden. I åndsverdenen foretager han på en vis måde en vandring, der i projektion omtrent ville tage sig ud som gående fra områderne nord for Sortehavet og til ind i Mellemeuropa.

Således vender vi vort blik op til disse individualiteter, der ligesom i ånden foretager vandring, som på den netop angivne måde lader sig projicere ned på det fysiske plan. Historisk ved De jo også allerede, hvordan aristotelismen, hvordan Alexander-sagnet har bredt sig ind i kristendommen. I det niende, tiende, ellefte, tolvte og endnu i det trettende århundrede hørte det stof, der knyttede sig til Alexander den Store, til det allerpopulæreste og til det, som man fortalte om overalt i Europa. Og vi har her det vidunderlige digterværk af præsten Lamprecht, Alexander-kvadet, der overalt forbinder Alexanders handlinger med den åndelige verden. Alexanders opdragelse og liv bliver skildret, samt togterne over til Asien. Men overalt bliver dét fremhævet, som lever åndeligt i Alexanders liv her på jorden. Og noget åndeligt hænger jo sammen med alt jordliv, blot ser den sædvanlige bevidsthed det ikke. Alt det var indeholdt i denne bearbejdelse af stoffet i middel alderen. Og sådan udbredte

aristotelismen sig til helt ind i skolastikken: Aristoteliske begreber overalt. Men det er kun den anden pol: Derovre i Asien i arabistisk form, her i kristelig form; Alexander-kvadet helt gennemtrængt af kristelig tænkemåde, i Europa helt igennem aristotelisme i kristelig skikkelse.

Ja, der udspiller sig endda det mærkværdige, at de kristne kirkelærere, som i deres sjæl var udrustet med Aristoteles, kæmpede mod dem, der ovre fra Asien havde ført den anden Aristoteles ind i Spanien og udbredte en ukristelig lære der. Og vi ser overalt på de billeder, der netop er malet i senere tid, hvordan aristotelismen kæmper sammen med de kristne kirkefædre. Vi ser kirkefædre bevæbnet med det, de har fra Aristoteles, træde Averrhoes og de andre under fode, som på deres måde repræsenterer den aristotelisme, der gennem Alexanders magt var kommet over til Europa.

Det udspiller sig i det ydre. Men ud fra den åndelige forskning kan man sige: Harun al Raschid og hans rådgiver levede videre på den antydede måde, efter at de var gået gennem dødens port. Og naturligvis levede også Alexander og Aristoteles videre. Men de selv, de virkelige individualiteter, Aristoteles og Alexander, gik andre veje, de to, som kun én gang, forbigående så ind i livet på J orden i de første kristne århundreder — oven i købet i en for de antroposofiske synspunkter interessant egn — men så igen vendte tilbage til den åndelige verden, og som var i den åndelige verden på det tidspunkt, hvor Harun al Raschid og hans rådgiver allerede for nogen tid siden havde forladt den fysiske verden. Deres virkelige individualiteter gik med den kristne udvikling, gik mod vest sammen med den kristne udvikling.

Nu udspillede der sig også noget meget vigtigt og væsentligt i det niende århundrede. Men det, som nu ud fra den åndelige verden er afgørende for det, der sker åndeligt i Europa, falder i de oversanselige verdener sammen med en begivenhed, i hvilken man ikke let genkender det, — men det falder sammen med denne begivenhed. Og i de oversanselige verdener sker der netop i 869 noget uhyre betydningsfuldt. Deroppe sker der noget overordentlig betydningsfuldt; hernede udspiller det ottende økumeniske koncil sig i Konstantinopel, hvor det dogmatisk erklæres, at hvis man vil være kristen, har man ikke lov at sige, at mennesket består af legeme og sjæl og ånd. Trikotomien, som man kaldte det, blev erklæret for kættersk.

Jeg har tidligere ofte udtrykt det sådan, at jeg sagde: På dette koncil i 869 blev ånden afskaffet; man skulle for fremtiden sige, at mennesket bestod af legeme og sjæl, og at sjælen havde nogle åndelige egenskaber. Det, der hernede på denne måde skete i Konstantinopel, var en jordisk projektion, i hvilken man ganske vist ikke genkender det, som det er en projektion af. Det var projektionen af en for den europæiske åndshistorie uhyre vigtig åndelig begivenhed, der ganske vist strakte sig over mange år, men som dog også, så at sige, kan fastsættes til dette tidspunkt.

Der var allerede i dette niende århundrede kommet den tid, da den europæiske menneskehed og dens åndsliv fuldstændig havde glemt det, som i de første kristne århundreder endnu var noget velkendt for ægte kristne: At Kristus var et væsen, der tidligere var i Solen, og hvis liv hang sammen med Solen, og at denne Kristus havde legemliggjort sig i Jesus af Nazareth, således som det ofte er blevet forklaret her. Kristus, solvæsenet Kristus, der gennem sin bolig i Solen er forbundet med den kosmiske verden før Golgatha-mysteriet, og som ikke blot var solvæsenet, men det væsen der netop også var forbundet med alt, hvad der planetarisk hænger sammen med Solen: Det var noget alment kendt af de første kristne. Men denne Kristus-impulsens kosmiske udspring fandtes ikke længere i det niende århundrede. Kristus-impulsens storhed havde man så at sige strøget. Mere og mere nærmede man sig det, man kaldte det rent menneskelige, det vil sige det, der kun udspiller sig på det fysiske plan. Man tog evangelierne og forklarede ikke det, der viste ud i kosmos, men fortalte indholdet af evangelierne, som om det var et jordisk epos.

Hvis man rigtigt vil forstå, hvad der egentlig skete her, må man gøre sig klart, at der i menneskehedens udvikling fandtes en kristendom før Kristus, før Golgatha-mysteriet. Og man skulle tage sådanne ord af den hellige Augustin alvorligt, der jo sagde, at kristendommen altid har eksisteret, blot kaldte man ikke de mennesker, der før Golgatha-mysteriet bekendte sig til kristendommen, kristne, men man kaldte dem noget andet. Men det er kun det ydre udtryk for noget, der er overordentlig betydningsfuldt i mysterierne. I de sande mysterier og oven i købet på de steder, hvor selve mysterierne ikke var, men hvor mysterieviden og mysterieimpulserne spillede ind, gaves der overalt en kristendom før mysteriet på Golgatha. Blot talte man om Kristus-væsenet som det væsen, der er på Solen, og som man så kan skue,

som man kan virke sammen med, når man gennem initiationsvisdommen er kommet så vidt, at sollivets kendsgerning kan være nærværende for én i sit åndelige, i sit virkelige indhold.

Således talte man i de gamle mysterier om den Kristus, som ville komme. Man talte ikke om en jordisk Kristus, som havde levet på Jorden, og som er der; men man talte om den kommende Kristus, der engang vil være der, og som man dengang endnu søgte på Solen. Dette udbredte sig også i de senere tider til mange steder, som kristendommen også i de efterkristne århundreder endnu ikke var nået frem til.

Og for ikke længe siden, under opholdet i England, medens sommerkurset fandt sted i Torquay i Vestengland i nærheden af det sted, hvor Arthur samledes med sine riddere — vi kunne jo besøge stedet — dér har der netop tildraget sig noget, som viste hen til et sådant forsøgt virke i en kristendom før kristendommen. Der har ganske enkelt dét holdt sig til ind i senere tider, som i Arthurs-sagnet ofte er blevet henført til senere tider i form af en lærdom, der dog ikke er så lærd, hvad det rent faktiske angår. Men det går tilbage til meget gamle tider. Og det er virkelig et dybt indtryk, man kan få når man står på det sted, hvorfra man ser ned på havet, og hvorfra engang ridderne af Arthurs' runde bord har set ud over havet. Og hvis man er modtagelig for det, så får man endnu i dag absolut det indtryk, der siger én, hvad det egentlig var, disse riddere af det runde bord foretog sig deroppe i dette kæmpeslot, som de sidste hensmuldrende sten er de sidste vidner om.

Fra dette ruinsted, som, trods det at det er helt nedbrudt, stadig gør et gigantisk indtryk, ser man ud over havet. Det er en afrundet bjergtop, og på begge sider af den har man havet. Mens man ser ud over havet i en egn, hvor vejret skifter næsten hver time, kan man, når man står dér, betragte det strålende solskin, der spejler sig i havet, og straks derefter stormer det. Når man med det okkulte blik betragter det, der endnu i dag udspiller sig dér, får man et storslået indtryk. Dér lever og væver elementarånder, som udvikler sig ud fra lys- og luftvirkningerne og ud af virkningerne af de brusende bølger, der støder mod kysten. Indtrykket af elementarånderne, der lever i alt dette, disse elementar ånders leven og væven viser sig endnu i dag helt tydeligt: Hvorledes Solen bevirker noget jordisk i deres væsen, idet den møder det, der som elementarkræfter, som spirituelle elementarånder vokser ud af Jorden. Dér får man i dag det indtryk: Det var den umiddelbare, den oprindelige inspirationskilde for de tolv, der hørte til Arthurs.

Man ser dem stå dér, disse riddere af Arthurs' runde bord, iagttagende dette spil af elementaråndernes lys-, luft-, vand- og jord- kræfter. Men man ser også, hvorledes disse elementaråndere var budbringere for dem om Sol-, Måne- og stjernebudskaber, som så, navnlig i ældre tider, er gået over i deres impulser. Meget havde holdt sig gennem århundrederne i tiden efter Kristus indtil det århundrede, det niende, som jeg netop taler om.

Denne Arthurs-orden, der som grundlag havde Merlins undervisning, havde til opgave at bringe kulturen til Europa, dengang Europa endnu overalt i sit åndsliv stod under indflydelse af de mærkværdigste elementarvæsener. Og mere end man tror det i dag, skal det gamle liv i Europa forstås sådan, at man overalt ser elementaråndelige væsener spille ind i det umiddelbare menneskeliv.

Men der levede også før mysteriet på Golgatha, endnu før kend skabet til kristendommen, selv i dens ældste former, var nået frem — for som sagt, Arthurs-livet går tilbage til før-kristen tid — da levede også erkendelsen i det mindste praktisk instinktivt, men helt tydeligt, af Kristus som solånden. Og i det, som ridderne af Arthurs' runde bord foretog sig, levede selve denne kosmiske Kristus med — ikke under navnet Kristus — og denne Kristus levede også med i den stødskraft, hvormed Alexander den Store bragte den græske kultur med dens spirituelle liv over til Asien. Arthurs-ridderne foretog så at sige senere Alexander-togter ind i Europa, svarende til Alexanders togt fra Makedonien over til Asien.

Jeg anfører det, fordi man der ved et eksempel, der netop kunne undersøges i den senere tid, ser, hvorledes soldyrkelsen, det vil sige den gamle tilbedelse af Kristus, har fundet sted her; men naturligvis, tilbedelsen af Kristus, således som han var for menneskene før mysteriet på Golgatha: Dér var alt kosmisk, endog i den jordisk-elementare overgang fra kosmos. I de elementaråndere, der levede i lys og luft, vand og jord, levede jo det kosmiske; ved erkendelsen kunne man ikke fornægte det kosmiske deri. I det europæiske hedenskab levede der i dette niende århundrede megen før-kristelig kristendom. Det er det ejendommelige, at disse efterkommere af det europæiske hedenskab i det hele taget forstod den kosmiske Kristus på dette tidspunkt, og forstod ham på en meget værdigere måde end de, der optog Kristus i den kristendom, der udbredte sig officielt.

Når vi ser dette liv fra kong Arthurs og livet omkring ham lyse ind i nutiden, ser vi, hvor mærkeligt det fortsætter, når det gennem karma- og skæbnekraft pludselig stilles ind i nutiden. Således kunne jeg oversanseligt iagttage et medlem af Arthurs' runde bord, et medlem som på meget intens måde levede med i livet omkring Arthurs' runde bord, om end noget fjernt fra de øvrige, der gik mere op i ridderskabet. Det var en ridder med et mere kontemplativt liv, — ikke noget, der lignede gralsriddervæsenet — for noget sådant fandtes ikke hos Arthurs. Man kaldte det, som disse riddere bedrev ud fra deres opgaver, der jo for en stor del netop i overensstemmelse med den daværende tid var krigstogter, for eventyr. Men den ene, der for mig skilte sig ud fra de andre skikkelser, viste ud fra hele dette liv meget, der var vidunderligt i sin inspiration. Disse riddere gik ud på det stykke land, der ragede frem, og betragtede de vidunderlige skyformationer opadtil og de brusende bølger nedenunder, som kastede sig ind i hinanden, noget der endnu i dag gør et majestætisk, storslået indtryk, så det åndelige deri og lod sig inspirere deraf. Derfra havde de deres kraft. Men der var en iblandt dem, en der havde et særlig indtrængende blik for denne brusen og bølgen, for hvorledes de åndelige væsener tumlede sig i disse brusende bølger med deres for et jordisk blik groteske skikkelser. Han havde et vidunderligt blik for den måde, hvorpå denne herlige, rene solvirkning spillede sammen med den øvrige natur og levede og vævede i denne bevægede havoverflades åndelige virke og væven; han levede med i det, som man også ser, når solens-lys-natur trænger gennem den vandholdige atmosfære omkring træer og i mellemrummene imellem dem og dér viser sig på anden måde end i andre egne. Den stråler atter frem fra mellemrummene mellem træerne, undertiden ligesom spillende i regnbuens farver.

Der var iblandt dem en ridder, som havde et skarpt blik for disse ting. Det var mig meget magtpåliggende at følge dette liv, denne individualitet, videre, for der måtte i en senere inkarnation vise sig noget af et, jeg kunne sige, næsten primitivt hedensk, og kun for så vidt kristent liv, som jeg har fremstillet det. Det viste sig: Netop denne ridder af Arthurs' runde bord er genfødt som Arnold Böcklin. Og denne gåde, som uhyre længe har forfulgt mig, kan kun løses i tilknytning til Arthurs' runde bord. For ser De, her har vi en kristendom før Golgatha-mysteriet, en kristendom som endnu i dag kan gribes med åndelige hænder, og som endnu lyser indtil den tid, jeg her har skitseret.

De personligheder, som var gået gennem dødens port, og som udmærket vidste, hvad kristendommen før mysteriet på Golgatha var, mødtes, medens det ottende økumeniske koncil i Konstantinopel fandt sted, ved et himmelsk koncil, der fandt sted på samme tid. Her mødtes Aristoteles, Alexander, Harun al Raschid og hans rådgiver, samt mange netop fra kredsen omkring Arthurs' runde bord.

Aristoteles og Alexander, som ville virke i kristelig forstand, udfoldede store anstrengelser for at overvinde arabismen, som levede i Harun al Raschid og hans rådgiver. Det gik ikke. Individualiteterne var ikke egnede til det. Men noget andet skete: Den gamle kosmiske kristendom, der levede i de mennesker, der kom fra Arthurs' runde bord, trængte endnu dybere ind, end det var tilfældet hos Arthurs-ridderne med deres mere rå holdning. Og nu var det sådan, at der ved dette overjordiske koncil, overfor det man forudså ville komme i fremtiden under medvirken af Michael-magten, af Alexander og Aristoteles, blev taget beslutning om, hvordan der i Europas åndelige liv kunne komme nye impulser i form af en kristnet alexandrisme og kristnet aristotelisme.

Men Harun al Raschid og hans rådgiver blev ved det gamle. Og at følge det, der nu udspillede sig ved dette, om jeg så må sige himmelske koncil, videre i den europæiske åndshistorie, er af den allerstørste betydning. For når vi ser på den videre gang i åndslivet, ser vi Harun al Raschid, denne vidunderlige organisator, denne storslåede ånd fra Karl den Stores tid, komme igen på J orden. Og han kommer atter igen midt i kristendommen, men sådan at han i livet mellem død og ny fødsel har båret sin arabisme med. I den ydre konfiguration, som den viser sig i den fysiske verden, behøver der i det, der viser sig i en sådan personlighed, ikke at være nogen lighed med det arabiske element. Det klæder sig i nye former, men forbliver dog i de nye former, hvad dets væsen angår, det gamle: Muhamedanisme, arabisme.

Det optræder og er virksomt i det europæiske åndsliv, da Harun al Raschid kommer igen, reinkarneret i Francis Bacon. Og det viser sig på en anden måde, tilmed på en mærkværdig måde gennemtrængt med kristendommen, idet hans rådgiver optræder i Mellemeuropa og virker vidt omkring i Europa som Amos Comenius. I det europæiske åndsliv er der sket meget i forbindelse med det, de reinkarnerede ånder fra Harun al Raschids hof i nye menneskeskikkelser har lagt grunden til i Europa.

Vi ser, hvorledes der imod det virker det, der først er under forberedelse og så virkelig sker, men først sker senere. For det, der senere er kommet frem gennem lord Bacon og Amos Comenius, har lang tid i forvejen på åndelig måde virket ned fra den åndelige verden, for gennem det oversanselige koncil i 869 havde det antaget ganske særlig intensive former.

Imod dette virkede nu også den anden pol, den pol der nu gennem Alexander og Aristoteles var gået positivt ind for kristendommen. Det kom først og fremmest til udtryk gennem de mangfoldigste indflydelser, hvor man på ensomme steder plejede det kristne åndsliv. Navnlig finder man et sådant sted i skolen i Chartres, der ofte er nævnt overfor enkelte her, men ikke overfor alle. Skolen i Chartres, der navnlig blomstrede i det tolvte århundrede, havde et storslået spirituelt indslag. Sylvester af Chartres, Alanus ab Insulis og andre ånder, som på en eller anden måde stod i forbindelse med skolen i Chartres, eller ligesom Alanus ab Insulis eller Sylvester underviste dér, havde meget af gammel initiations visdom i sig, selv om de ikke i ordets sande betydning kan kaldes fuldt initierede. De bøger, der stammer fra dem, ser ud som ord-kataloger. Men dengang var det ikke muligt at bringe dét i bogform, som man ville give fuldt liv, på anden måde end i form af retorik og en slags ord-katalog. Men den, der forstår at læse, læser netop i disse bøger det, der på en så strålende, vidunderlig spirituelt gennemtrængt måde blev bibragt talrige elever af de store lærere i Chartres.

Der strålede virkelig en spirituel stjerne over det europæiske åndsliv i denne skole i Chartres, det sted, hvor der endnu i dag findes de arkitektoniske vidunderligt formede katedraler, der i sin udformning viser århundreders værk.

Også på mange andre steder levede det, som dér var spirituelt liv: En indsigt i naturen, men en anden indsigt, en mere spirituel indsigt end den, der er kommet senere, et åndeligt liv som også har virket ad åndelige veje. Det er jo interessant, hvad dette åndelige liv, dette spirituelle liv på den mangfoldigste måde har udstrålet. På enkelte steder i Frankrig kan vi følge, hvorledes ånden fra Chartres også levede videre i undervisningen ved de højere skoler, udgående fra Chartres gennem Frankrig til Sydfrankrig og helt ind i Italien. Men den levede også på ren spirituel vis.

Det er jo interessant, at da Brunetto Latini, der en tid var gesandt i Spanien, atter vendte hjem og allerede langt borte fra hørte om den ulykke, der havde ramt hans fødeby Florence, blev han derved stærkt sjæleligt rystet og fik samtidigt et let solstik. I en sådan legemlig forfatning er mennesket let modtageligt for spirituelle indflydelser, der udbreder sig på spirituel vis. Det er jo kendt, at Brunetto Latini på vejen til Florence ligefrem oplevede en slags elementarisk indvielse. Han blev Dantes lærer, og spiritualiteten i »Commedia« stammer fra den undervisning, Brunetto Latini har givet sin elev, Dante.

I alt dette lever netop det, der så at sige oversanseligt er blevet afgjort ved det oversanselige koncil i 869. For inspirationen til det, der blev lært i Chartres, inspirationen for Brunetto Latini, og også inspirationen for Dante, således at der kunne leve noget kosmisk i Dantes digterværk, alt det hænger sammen med den impuls, der udgik fra denne oversanselige forsamling i det niende århundrede efter Kristus.

Når man skuer ind i disse ting og tillige overskuer hele det europæiske åndsliv fra den gamle Alexander-tid og tiden omkring mysteriet på Golgatha, til ind i tiden omkring skolen i Chartres, og når man følger det videre ind i tiden derefter — det vil vi se senere — når man skuer ind i det, der udspiller sig oversanseligt og sammenligner det med dets skyggebillede hernede i den fysiske verden, så begynder man først virkelig at forstå det, man i dag skal kalde Michael-strømning, at forstå det, som Michael-strømningen vil.

Man kan da se ind i det, den antroposofiske bevægelse vil i overensstemmelse med Michael-strømningen. — Det vil vi tale om næste gang.

Fjerde Foredrag

Dornach, 12. september 1924

Hvis vi igen vil have en menneskelig tænkning og handlemåde, der er gennemtrængt af åndslivet, vil det være nødvendigt, at man atter i fuld alvor optager sådanne anskuelser om den åndelige verden som dem, der i de sidste foredrag er draget igennem vore sjæle, efter at den civiliserede menneskehed egentlig har manglet dem i århundreder.

Når vi ser tilbage på de forskellige epoker i menneskets historiske udvikling, vil vi overalt se, hvordan menneskets handlinger på Jorden i ældre tider havde en tilknytning til det, der foregår i det oversanselige. Det skal ikke forstås således, som om der ikke hos langt den største del af menneskeheden i den sidste tid skulle have været en vis abstrakt bevidsthed om det oversanselige; det skal ikke hævdes, men man har manglet modet til at forbinde det, der rent konkret sker her i det jordiske med konkrete tildragelser i det oversanselige.

Med sådanne betragtninger, som vi nu har anstillet her, kommer vi igen dertil. Navnlig kommer vi igen til det, når vi er i stand til at forbinde menneskenes jordiske liv, sådan som det jo er sket her, med livet mellem døden og en ny fødsel, og når vi er i stand til at knytte det, der sker i et jordliv sammen med det, der fuldbyrdes i de på hinanden følgende jordliv.

Vi er nu begyndt at betragte den åndelig-oversanselige strømning, om hvilken jeg kunne sige, at den hænger sammen med vores nuværende Michael-strømning, i hvis tjeneste antroposofi en har stillet sig. Dermed har vi begivet os ind på den vej, der i en vis forstand skal nå frem til selve den antroposofiske bevægelses karma og dermed også til karma for de enkelte personligheder, som på ærlig vis, det vil sige ud fra en selvfølgelig indre trang, kan forene deres sjæle, deres ånd med den antroposofiske bevægelse.

Og jeg har gjort opmærksom på, hvordan der på en vis måde under Michael-magtens ægide fandt en oversanselig begivenhed sted på samme tid som her på Jorden i år 869, hvor det koncil fandt sted, der havde den største indflydelse på hele middelalderens civilisation. Man skal lægge mærke til, hvordan de oplyste ånder i middelalderen i dyb ængstelse undgik at tale om det tredelte menneske, mennesket bestående af legeme, sjæl og ånd. For dette ottende almindelige koncil i Konstantinopel erklærede læren om det tredelte menneske som kættersk, hæretisk, og med den magt, som sådanne åndelige forordninger havde i middelalderen, er det indlysende, at hele det åndelige liv her på Jorden i en vis henseende forløb under skyggen af denne forkætring af den såkaldte trikotomi.

Men så meget mere intensivt er egentlig det åndsliv, som gennem lang tid har arbejdet på at forberede den Michael-strømning for det 20. århundrede, i hvilken vi har stået siden den sidste tredjedel af det nittende århundrede, og hvori vi som menneskehed vil blive stående endnu i tre til fire hundrede år. Vi vil i dag vise hen til den videre udvikling af denne strømning, som vi jo er begyndt at betragte, og så i overmorgen mere komme ind på det, der på den ene side hænger sammen med den antroposofiske bevægelses karma, og på den anden side karmisk hænger sammen med nutidens åndsliv.

Jeg har sagt, at på samme tid, som det ottende almindelige koncil i Konstantinopel fandt sted, har Harun al Raschids og hans vise rådgivers individualiteter i en slags oversanselig, overjordisk koncil haft et møde med Alexanders og Aristoteles' individualiteter, samt at endvidere nogle individualiteter fra den tid, da Arthurs-tjenesten fandt sted, havde indfundet sig, og jeg har forklaret, hvordan det alt sammen har fundet sted under Michaels ledelse.

Derpå har jeg gjort opmærksom på, hvordan Harun al Raschid viser sig igen, idet han bærer orientalsk åndsliv over til Europa tillige med en ukristeliggjort aristotelisk lære — hvorledes han viser sig som lord Bacon, Francis Bacon, der havde stor indflydelse på Europas åndsliv, men en indflydelse der helt igennem bevæger sig i materialistisk retning. Og jeg har gjort opmærksom på, hvorledes Harun al Raschids rådgiver, som jeg har karakteriseret, kommer igen som Amos Comenius, om hvem der med rette bliver sagt meget godt, men som dog også har det, at han i sin bestræbelse for at bringe anskuelig billedagtighed ind i undervisningen, har fremmet materialismen, ved at han i grunden skarpt betonede den umiddelbare sanselige anskuelighed.

Her ser vi på en vis måde i slutningen af det sekstende og i begyndelsen af det syttende århundrede den strømning bryde ind, som ikke ligger i den direkte fortsættelse af kristendommen, og som bringer et for kristendommen fremmed element ind i den europæiske ånds udvikling. Men på den anden side virker jo, nu ganske vist i de oversanselige verdener, de individualiteter videre, som vedblev at være forbundet med Michael-strømningen, Aristoteles, Alexander og alle der hører med her.

Men desuden medvirker der indenfor denne strømning, dels i de oversanselige verdener, dels på selve Jorden, noget gennem bestemte personligheder, som stod i forbindelse med disse oversanselige strømninger, medens de befandt sig mellem død og ny fødsel — individualiteter, der så i de følgende århundreder viste sig som personligheder på Jorden; individualiteter der mindre var knyttet til alexandrismen og aristotelismen, men mere var knyttet til Platon og til alt det, der har udviklet sig ud fra Platons anskuelse.

Navnlig ser vi platonisk orienterede ånder stige ned på Jorden i de århundreder, der følger på det niende århundrede. Og det er jo dem, der i middelalderen fortsatte det, som af den officielle kristendom, af den officielle katolicisme blev anset for at være kættersk, men som var den mere sande, kristelige lære. De individualiteter, som fortsatte den kristelige aristotelisme, blev foreløbig tilbage i de åndelige verdener, for på Jorden var der i civilisationsbetingelserne i det niende, tiende, ellefte og tolvte århundrede ingen rigtige tilknytningspunkter for denne åndsstrømning. Der imod kunne de, som var mere platonisk indstillet, indenfor bestemte isolerede åndsområder udvikle sig med ganske særlig intensitet. I den officielle, katolskfarvede kristendom, der udbredte sig mere og mere, finder man hist og her personligheder i skoler, der fortsatte gamle mysterietraditioner og belyste kristendommen ud fra disse. Et sted, hvori alt det er strømmet ind, som er fortsat ud fra sådanne traditioner, er jo den skole, som jeg ofte har nævnt i den senere tid, den helt igennem spirituelle skole i Chartres, hvor sådanne ånder som Bernhardus Sylvestris, Alanus ab Insulis og andre har virket.

Hvad er det egentlig for et åndsliv, der udviklede sig her, og som til sidst strømmede ind i denne mærkværdige skole i Chartres, som menneskeheden kun kender udefra? Det er et åndsliv, der i den nyere tid egentlig er fuldstændig forsvundet, et åndsliv hvor gamle mysterietraditioner endnu føres videre; specielt finder vi, at der overalt indenfor dette åndsliv hersker en naturbetragtning, der er dybt gennemtrængt af ånd, og som endnu er totalt forskellig fra den senere abstrakte naturbetragtning, der blev almindelig i alle kredse, og som kun kender naturlove, der kan udtrykkes i tanker. Det, som den åndsstrømning, jeg her viser hen til, har optaget i sjælen ud fra naturen, var noget helt igennem åndeligt. Det var sådan, at der overalt i naturen ikke blot blev set abstrakte, døde, begrebsmæssige naturlove, men levende virke og liv. Man så meget lidt på det, der senere er blevet så beundrings værdigt for menneskene, nemlig vore nuværende kemiske elementer. Men man så så meget mere på det, som man i gammel forstand kaldte elementerne: Jord, vand, luft, ild. Men så snart man kender disse elementer — ikke blot som traditionelle ord, men gennem en tradition, der endnu er præget af de ældste mysterier — i samme øjeblik ser man det, som ganske vist ikke findes i vore halvferds, firs kemiske elementer, men som findes i disse fire elementer: Den elementære åndsverden, den verden af visse elementarvæsener, som man straks fordyber sig i, når man lever sig ind i disse elementer.

Så ser man, hvordan mennesket selv, hvad dets ydre legemlighed angår, deltager i det bølgende liv af jord, vand, luft og ild, hvordan det bliver organisk form i ham. Og de, der således skuede ind i elementernes liv og væven, 'så ikke naturlove deri, men så bag dette et stort levende væsen, gudinden Natura. Og de fik derved den umiddelbare følelse, at denne gudinde Natura kun viser menneskene en del af sit væsen, og at den anden del af hendes væsen skjuler sig i den verden, som mennesket befinder sig i under søvnen mellem indsovning og opvågning, hvor jeg og astrallegeme er i de åndsomgivelser, der ligger til grund for naturen, hvor jeg og astrallegeme er sammen med de elementarvæsener, der ligger til grund for elementerne. Vi finder overalt i disse isolerede, åndelige centre og skoler, jeg har omtalt, lærere, som for større og mindre menneskegrupper taler om, hvorledes gudinden Natura i de ydre manifestationer for menneskene i vågen tilstand kun viser en del af sit levende og virkende væsen, men hvorledes der i alt elementarisk virke, i vind og vejr, i alt, hvad der omgiver og konstituerer mennesket, medvirker noget, mennesket ikke kan se, men som skjuler sig for ham i søvnens mørke.

Således følte datidens lærde den store gudinde Natura som den, der i halvdelen af tiden stiger op og viser sig i den sansbare naturs ydre virke, men som også hver nat og hvert år stiger ned og virker og væver i de områder, der skjuler sig for mennesket under dets søvnbevidsthed. Og det var den direkte fortsættelse af den betragtning, der fandtes i de gamle mysterier om Proserpina.

Tænk blot på, hvad det betyder. Vi har i dag en naturbetragtning, der er bygget på tanker, der består af naturlove, som taler og tænker abstrakt, og i hvilken der intet levende er. Dengang havde man endnu en naturbetragtning, hvor man betragtede naturen på lignende måde, som man betragtede den virkende gudinde Proserpina, Demeters datter. Og i de forestillinger, der i disse skoler blev formidlet som værende rigtige, og som stammede fra den endnu levende tradition, var der mange udtalelser og udtryk, der viste sig som en nøjagtig videreførelse af det, man i de gamle mysterier sagde om Proserpina.

Når man fra forståelsen af det legemlige liv ville føre mennesket til en forståelse af hans sjæleliv, så gjorde man følgende klart for ham: Hvad angår det legemlige, består du af

elementerne, i hvilke elementarvæsenerne er virksomme, men du har en sjæl, og den står ikke kun under indflydelse af disse elementer, men behersker derimod elementernes organisation i dig; denne sjæl står under "indflydelse af Merkurs, Jupiters, Venus' planetariske verden og under indflydelse af Sol, Måne, Saturn og Mars. — Når der skulle studeres psykologi, rettede man menneskets blik op mod den planetariske verdens hemmeligheder. Det, der var menneskets væsen, udvidede sig da fra det legemlige ind i det sjælelige; men i betragtningen af samhørigheden med verden, kom man fra det, der var liv og virke i elementerne jord, vand, luft og ild, til det, som disse planeter i deres kredsen og i deres lysvirkning, i deres hemmelighedsfulde, okkulte virkninger udrettede i det menneskelige sjæleliv. Og fra gudinden Natura, den tidligere Proserpina, vendte man sig da op til de planetariske intelligenser, til genierne, som man skuede op til, når man ville forstå menneskets sjæleliv.

Og når det drejede sig om at forstå det åndelige liv — for lærerne i disse isolerede skoler havde ikke af dogmerne fra det ottende koncil i Konstantinopel ladet sig afholde fra at betragte ånden — når det drejede sig om at begribe det åndelige liv, vendte man blikket op mod fiksstjernerne, mod deres konfigurationer, især mod det, der viser sig i dyrekredsen. Man forstod det, mennesket bar i sig som ånd, ud fra konstellationen, fra skinnets og ud fra de åndelige magter, som man vidste, fandtes i fiksstjernerne.

Sådan forstod man mennesket ud fra verden, ud fra kosmos. Mennesket var således selv makrokosmos og mikrokosmos. Det var i den daværende tid læren om naturen. Den blev fremlagt på begejstret måde i isolerede skoler, men også af enkelte lærere, der virkede spredt hist og her i menneskeheden. Og den blev så i en slags kulmination på vidunderlig måde fremført i Chartres af sådanne personligheder som Bernhardus Sylvestris, Alanus ab Insulis og andre.

Denne skole i Chartres er egentlig noget aldeles vidunderligt. Når man i dag fat i skrifter derfra, som jeg allerede har sagt, tager de sig ud som kataloger over navne, men det var dengang netop ikke almindeligt at skrive på anden måde end på en sådan katalogiserende måde om det, som man ville have i levende åndelighed. Men den, der kan læse sådanne ting, navnlig kan læse i tingenes anordning, han bemærker også, hvordan det, der stammer fra lærerne i Chartres-skolen, er gennemtrængt af gammel spiritualitet. Skolens dybe spiritualitet virkede ikke blot ved, at der blev undervist, og at der var mange elever, der igen bar det videre, som de havde lært, men den virkede direkte på spirituel måde. Den virkede sådan, at det, der som levende åndelighed levede i Chartres, på okkult måde blev strålet ud i menneskeheden åndelige atmosfære. Derfor ser vi også ånds strålerne fra denne skole i Chartres trænge igennem Frankrig ned til Italien. I forskellige skoler, hvis ydre navne er kendt i historien, blev der undervist i en naturlære, sådan som jeg her har antydnet det.

Et konkret tilfælde: Da Brunetto Latini, Dantes lærer, vendte hjem fra sin spanske gesandtpost, fik han i nærheden af sin fædrene by et let. solstik og oplevede en stor angst. Derved blev han modtagelig for de okkulte udstrålinger fra skolen i Chartres. Han oplevede det, som han selv beskriver sådan, at han, idet han nærmede sig sin hjemby Florence, kom ind i en stor skov, hvor han først mødte tre dyr og derefter gudinden Natura, der opbygger naturens riger på den måde, som det blev lært gennem århundreder, således som jeg har antydnet det. Han skuede det; i denne halv patologiske tilstand, der snart forsvandt, blev det, som blev lært i skolerne, en skuen for ham. Han så da, efter at han havde set gudinden Natura, Proserpinas efterfølger, i hendes arbejde, hvordan mennesket opbygges ud fra elementerne, hvordan sjælen lever i planeternes kræfter; han bliver med sine tanker ført ind i stjernehimlen. Han oplever i egen person hele denne mægtige middelalderlige videnskab.

Brunetto Latini er Dantes lærer; hvis han ikke havde været det, havde han ikke kunnet videregive det, som han havde modtaget i en så majestætisk skuen, til sin elev, og vi ville ikke have haft »Divina Commedia«, for den er afgangslinjen af Brunetto Latinis lære i Dantes sjæl. Der var ingen anden mulighed, end at der blev virket med sådanne ting indenfor de dengang i forhold til senere, meget friere kirkelige institutioner; og vi ser, hvordan alle disse lærere i Chartres er medlemmer af gejstlige ordener. De bærer cisterciensernes dragt, og vi ser, at de er knyttet til de bedre strømninger indenfor det kristelige ordensliv.

Nu kom der en ejendommelig fase i udviklingen. I hele den tid, i hvilken platonikerne så at sige havde virket på den netop beskrevne måde, kunne aristotelikerne ikke virke på Jorden. Betingelserne derfor fandtes ikke. Men til gengæld forberedte de Michael-strømningen i det oversanselige liv. Fra den oversanselige verden stod de også til stadighed i forbindelse med de lærere, der virkede i samme retning, og som følte sig draget mod Chartres. Medens skolen i

Chartres stod i sin fulde blomstring i slutningen af det ellefte og i det tolvte århundrede — man må jo bruge jordiske betegnelser, selv om de naturligvis ikke er dækkende for disse ting og let kan latterliggøre dem — fandt der en slags oversanselig rådslagning sted mellem de sjæle, som ud fra Chartres strømmingen efter døden steg op i den oversanselige verden, en rådslagning mellem platonikerne og dem, der var forblevet deroppe, aristotelikerne, »aleksandrinerne«, en drøftelse, der fandt sted i middelalderen ved overgangen fra det tolvte til det trettende århundrede, om hvordan der skulle arbejdes videre.

Da der nu var indtrådt andre betingelser i den europæiske menneskeheds åndsliv, førte det til, at platonikerne, der hidtil havde udfoldet deres store virksomhed i Chartres og nu var i den oversanselige verden, overdrog deres mission til aristotelikerne. Og disse steg nu ned i den fysiske verden for, som det nu netop lod sig gøre, at fortsætte det, som jeg kunne kalde den kosmiske Michael-tjeneste.

Igen finder vi dem, der arbejdede i denne mere aristotelisk farvede betydning, på mangfoldigste måder virksomme indenfor dominikanerordenen. Med hensyn til arbejdet på Jorden afløste aristotelikernes sjæle så at sige platonikernes sjæle, og der udviklede sig det, der i dag kun virkelig bliver værdsat indenfor den antroposofiske bevægelse — jeg har engang her holdt en foredrags række over skolastikken i dens sande skikkelse og oprindelse — middelalderens skolastik udviklede sig, den lære, som i en tid, der allerede ilede materialismen i møde, ville fastholde åndeligheden i menneskenes måde at betragte tingene på.

Endnu før Francis Bacon og Comenius trådte frem, bliver der i skolastikken arbejdet på fortsættelsen af Michael-tjenesten. Vi ser, hvordan der i skolastikken, i den såkaldte realistiske skole, bliver arbejdet på at redde oprindelsen til det, som mennesket bærer i sine tanker i form af noget åndeligt. Det, som mennesket fatter gennem sine tanker, bliver af de realistiske skolastikere tilskrevet åndelig realitet. Det er en tynd åndelighed, der derved kunne reddes, men det er noget åndeligt.

Nu er det sådan, at det spirituelle liv i verdensudviklingen fortsætter sådan, at man, når man overskuer det i dets realitet og er i besiddelse af initiationsvidenskaben, slet ikke kan andet end at se alt fysisk, eller hvad der i det hele taget udspiller sig i den fysiske historie på Jorden, — at man ikke kan andet end at se det sammen med det, der ud fra det åndelige, åndeligt gennemtrænger dette fysiske. Man kommer til en samlet betragtning af, hvorledes først de platoniske sjæle virker indtil Chartres, og hvordan derefter de aristoteliske sjæle virker. Man ser først, hvordan de aristoteliske sjæle fra den oversanselige verden virker inspirerende ind på lærerne, der som platoniske sjæle lever, virker og underviser dér for at udvikle en videnskab i jordisk forstand. Man ser ind i alt dette og ser, hvorledes læreren i Chartres færdes på Jorden, idet han gennemfører sine studier, der er gennemtrængt af skuen, og man ser den inspirerende stråle fra de aristoteliske sjæle strømme fra det overjordiske, idet den bringer det, der er platonisk farvet, ind i de rigtige baner. Man finder da en helt anden mening om livet end den gængse. For i det ydre liv skelner man gerne mellem platonikere og aristotelikere som modsætninger. I virkeligheden er det jo slet ikke tilfældet. Jordens tidsepoker kræver, at der snart tales i platonisk, snart i aristotelisk forstand. Men når man overskuer det oversanselige liv bag det fysisk-sansbare liv, så befrugter det ene det andet, det ene er til stede i det andet.

Og igen er det sådan, at da aristotelikerne underviste indenfor dominikanerordenen, var det de platoniske sjæle, der opholdt sig i den åndelige verden, og som var de inspirerende ånder, efter at det var kommet til en forståelse med de aristoteliske sjæle, der senere var steget ned på jorden. Livet var i det hele taget anderledes på den tid. Om man i dag tror det eller ikke, var det dog sådan, at når man i ånden skuer ind i disse tider, finder man en ånd som Alanus ab Insulis siddende i sin ensomme celle hengivet til sine studier, idet han fra den oversanselige verden modtager besøg af en ånd, der slutter sig til ham, og som er en aristotelisk sjæl. Ja, også da aristotelikerne viste sig i dominikanerordenen, var der en stærk bevidsthed om samhørigheden med den åndelige verden. Det kan man se af en kendsgerning som den følgende: En af dominikanerlærerne stiger tidligere ned i det fysiske jordliv end en anden sjæl, som han er forbundet med. Denne anden sjæl bliver til at begynde med tilbage i den åndelige verden for senere at bære noget, der først skulle afsluttes deroppe, ned til ham, der var kommet ned tidligere, for så igen at virke sammen med ham, der var født tidligere. Og det foregår bevidst. Man ved, at man i sit virke, i sit arbejde er forbundet med den åndelige verden.

Alt det har den senere historie udvisket. Sandheden om det historiske forløb skal man ikke aflæse af den nyere tids dokumenter, men ud fra livet. Man må uhildet se livet udfolde sig også der, hvor det måske udvikler sig indenfor ikke særlig sympatiske kredse som noget, der netop gennem karma er stillet ind i disse kredse, men som i det indre betyder noget helt andet.

En sådan læsning i begivenhederne har i mit liv virkelig mødt mig på en ganske mærkværdig måde. Og først nu gennemskuer jeg meget, der på tydelig måde som en okkult skrift har mødt mig i livets løb. Karma virker og arbejder jo på ret hemmelighedsfuld måde netop for de betydeligste ting, man oplever. Der ligger jo også et ejendommeligt karma til grund for, at jeg i dag og til andre tider på andre steder netop nu i denne tid taler om sådan noget som skolen i Chartres og alt det, der er gået forud og senere er fulgt efter. For netop de mest fremragende mennesker, der under viste i skolen i Chartres, hørte til cistercienserordenen.

Nu er denne cistercienserorden blevet dekadent, ligesom de andre ordener indenfor den katolske udvikling, men i denne dekadence ligger der jo meget udvendigt. De individualiteter, der fortsætter gamle, også for antroposofien værdifulde retninger, skjuler sig undertiden indenfor sammenhænge, som de egentlig ikke hører med til, men livet, karma fører dem ind i det. Således har jeg altid fundet det mærkeligt, at jeg fra min første ungdom og indtil en vis tid altid har mødt noget, der har med cistercienserordenen at gøre. Da jeg var færdig med folkeskolen, undgik jeg med nød og næppe at blive elev i et cisterciensergymnasium af de grunde, som jeg har forklaret i »Mein Lebensgang«, idet mine pårørende sendte mig i realskolen, (nærmest svarende til matematisk-naturvidenskabeligt gymnasium, o.a.) og ikke i gymnasiet. Det var egentlig noget ganske selvfølgeligt, at jeg skulle have været elev i cistercienserordenens gymnasium. Jeg blev det ikke, naturligvis også af gode karmiske grunde.

Men realskolen, som jeg gik i, lå jo kun fem skridt fra Cistercienserordenens gymnasium. Man lærte alle disse dengang endnu fortræffelige cistercienserbørn at kende. Man behøver ikke at tale om ordenen, men om de enkelte individualiteter. Jeg tænker endnu i dag med dyb tilfredshed på en sådan cistercienserbørn præst, der med stor begejstring underviste i tysk litteratur på dette gymnasium, og jeg ser alle disse individualiteter for mig i den gade, som man i Wiener-Neustadt kaldte Alleegasse, hvor lærerne altid gik tur, før de begyndte undervisningen: Disse cistercienserbørn præster i civilt antræk var uhyre begavede mennesker. Og da jeg på den tid beskæftigede mig meget mere med at læse lærernes programafhandlinger ved slutningen af skoleåret, end jeg i løbet af skoleåret havde beskæftiget mig med at læse skolebøgerne, læste jeg virkelig med ivrig hengivelse det, disse cisterciensere som deres egen visdom havde nedfældet i dette Wiener-Neustadt gymnasiums skoleprogram. Kort sagt, cistercienserordenen var tæt på mig. Og det er helt sikkert: Hvis jeg var kommet i et cisterciensergymnasium — det er naturligvis hypoteser, som man kan opstille til at belyse forholdene — så var jeg selvfølgelig blevet cistercienser.

Nu gik det videre i Wien — jeg har fortalt det alt sammen i »Mein Lebensgang«. Efter nogen tid kom jeg ind i den kreds, der samlede sig omkring dellen Grazie, og i hvilken der kom mange af teologiprofessorerne fra det teologiske fakultet i Wien. Mange af dem blev mine nære bekendte. De var alle aktive medlemmer af cistercienserordenen. Jeg kom igen sammen med cistercienserne. Og gennem det, der nu strømmer gennem cistercienserordenen, har jeg på en vis måde kunnet slutte tilbage til mangt og meget i fortiden.

For at vise Dem, hvorledes karma virker, vil jeg gerne vise hen til noget, der hændte. Jeg holdt et foredrag, og jeg blev ved disse »jour-Tage« — i England kalder man det »five-o'clock teas«, i Wien »jour-Tage« — hos dellen Grazie godt kendt med professorerne fra det teologiske fakultet, cisterciensere, som også kom der. Jeg holdt et foredrag. Der var en cistercienserbørn præst til stede, et ganske særlig fortræffeligt menneske, og da jeg havde holdt mit foredrag, sagde han noget ganske ejendommeligt, som jeg kun kan antyde således: Han sagde noget, af hvilket det fremgik, at han havde en erindring om, at han havde været sammen med mig i et tidligere jordliv.

Sådan noget er opdragende for livet. Det var i året 1889. I »Goetheanum« kunne jeg kun fortælle om det rent udvendige ved disse ting, og artiklerne vil fremkomme i bogform med anmærkninger, hvor også det mere indre vil blive taget i betragtning.

Her ser De nogle af de karmiske grunde, der førte til, at jeg i det hele taget kan tale om disse åndsstrømninger i denne form. Forberedelsen til det kan jo kun ligge i livet og ikke i et studium.

Nu har jeg altså vist hen til, hvorledes den platoniske og den aristoteliske strømning virkede sammen. Så gik også aristotelikerne atter gennem dødens port. Og i bevidsthedssjælens tidsalder optrådte materialismen nu mere og mere på Jorden. Men netop i den tid, da materialismen tog sin begyndelse på Jorden, grundlagdes der — som sagt, man må jo bruge den almindelige terminologi for disse ting — i de oversanselige verdener en slags Michael-skole, en omfattende Michael-skole, i hvilken sådanne ånder som Bernhardus Sylvestris og Alanus ab Insulis, men også Aristoteles og Alexander efter døden var forenede. I den var menneskesjæle, der dengang ikke var inkarnerede på Jorden, forenede med åndelige væsener, som fuldfører deres liv uden at være inkarnerede på Jorden, men som er forbundet med jordiske sjæle; Michael selv var deres lærer, idet de skuede tilbage på alt det, som de gamle mysteriers store lærere var, og derved fik et vidunderligt overblik over de gamle mysteriers hemmeligheder, men på samme tid et mægtigt udsyn over det, der skal ske i fremtiden.

Og ser De, i en eller anden form finder man bestemte sjæle, der i mange jordliv mere eller mindre har fundet sammen, indenfor denne skare som deltagere i denne oversanselige skole i det fjortende, femtende århundrede, skarer af sjæle der stræber hen til Michael-strømningen, sjæle som i deres viljesimpulser optager det, man kan kalde at ville forbinde sig med Michael-strømningen.

Man kan se hen på disse sjæle. Man finder dem, fordi de færreste af dem dengang var på Jorden, og de fleste netop var i livet mellem død og ny fødsel, idet de deltog i denne oversanselige skoles oversanselige forsamling —, man finder disse sjæle dér. Man finder dem dér lyttende til Michaels lære. Man finder dem igen i dag i de sjæle, som er inkarneret på Jorden og udvikler en ærlig, indre oprigtig stræben efter den antroposofiske bevægelse.

I karma hos disse mennesker, som på indre ærlig måde stræber mod den antroposofiske bevægelse, ligger de impulser, der også for karmas vedkommende må studeres i den oversanselige verden. Naturligvis ligger grunden til, at disse sjæle gennem deres karma dengang blev drevet hen mod et sådant himmelsk fællesskab, i at de under et tidligere jordliv har dannet deres karma sådan, at det netop har ført dem derhen. Man kan jo heller ikke erkende sjælens karma, uden at man ikke blot ser på det, der udspiller sig på Jorden, men også ser på det, der vil udspille sig mellem døden og en ny fødsel.

Der er jo ved betragtningen af verden noget uendeligt berigende, når man, hvis jeg må udtrykke det sådan, ved betragtningen af de sjæle, der virker i verden — og det er jo nu engang alle mennesker — ikke altid må begynde der, hvor menneskene træder ind i verden og holde op der, hvor de dør; for der begynder de jo slet ikke at virke, og der hører de jo slet ikke op med at virke. I det, der udspiller sig åndeligt, virker jo ikke kun de sjæle, der er inkarnerede på Jorden i dag, men andre sjæle, som i dag står mellem døden og en ny fødsel og sender strålerne fra deres virke ned på Jorden. Impulserne fra sådanne sjæle ligger i vore egne handlinger. Det hele virker sammen, ligesom de jordiske handlinger atter strækker sig ind på det himmelske område og virker videre der, således som jeg allerede i det første mysteriedrama har antydnet det billedligt med personerne Capesius og Strader.

Brunetto Latini, Dantes lærer, er der jo. Han var død dengang, var gået gennem dødens port, men det er jo kun en forvandling af livet. Han er der jo. Han virker jo videre, og man finder ham, når man søger ham åndeligt.

Derved fuldstændiggøres billedet af menneskehedens åndelige udvikling, når man altid kan tage de såkaldte døde med, for de er jo egentlig meget mere levende end dem, der er de såkaldte levende. I mange henseender er jo sådant et menneske som Brunetto Latini, skønt han ikke i dag er inkarneret på Jorden, med i uhyre meget af det, der sker på Jorden. Men deraf ser De, hvor snævert forbundet jordelivet er med det oversanselige liv, som man slet ikke kan tale om som en oversanselig verden, der er adskilt fra den jordiske, fra den sanselige verden, — for alt, hvad der er sanseligt, er på samme tid gennemtrængt af noget oversanseligt; alt, hvad der er oversanseligt, åbenbarer sig på en eller anden måde et eller andet sted i det sanselige. Og egentlig kan man kun forstå jordelivet, når man ser disse ting bag jordelivet.

Det skal være det træk, der siden Julestævnet er kommet ind i den antroposofiske bevægelse: At der ganske utilsløret og på uforudindtaget måde i fuld erkendelse og bevidsthed handles ud fra de oversanselige kendsgerninger. Det skal være det esoteriske træk, der går gennem den antroposofiske bevægelse. Kun derved vil det være muligt at give den antroposofiske bevægelse dens virkelige, spirituelle indhold.

For ser De, det, som jeg har skildret for Dem angående Michael-strømningen, er jo gået videre. Men når individualiteter igen viser sig på Jorden, så er de jo henvist til at bruge de fysiske legemer, der er mulige i den pågældende tidsalder, og de må tilpasse sig de opdragelsesimpulser, der findes i den pågældende tid. Alt dette danner et ydre klædebon i en materialistisk tid. Og vor materialistiske tid byder jo de størst tænkelige hindringer for de sjæle, som i tidligere jordliv har haft megen spiritualitet, de størst tænkelige hindringer med at drive denne spiritualitet ind i legemerne, der tilmed er blevet præparerede ud fra de nuværende opdragelsesmetoder. De behøver altså ikke at undre Dem, når jeg siger: De sjæle, der ærligt stræber hen mod antroposofien, de kan på den antydede måde findes i tidligere jordudviklingsperioder. Og man kan ikke nå til en virkelig erkendelse, hvis man ikke kan se, hvorledes alt det, der lever og virker i verden, griber ind i hinanden. For åndelig forskning hænger jo helt igennem sammen med det åndelige liv; åndelig forskning nødvendiggør, at ånden netop søges på sine egne veje. Og åndens veje er forskellige i de forskellige tidsaldrer. I vor tid kan man kun vandre ad dem, når en erkendelse af den ydre natur, som stemmer overens med ånden, danner den faste grund.

Der følger jo på den tidsalder, som jeg har beskrevet indenfor Michael-strømningen, en tidsalder, der her på Jorden viser et helt materialistisk aspekt og udformer alt på materialistisk vis. I det oversanselige udvikler der sig den mest intensive forberedelse til Michael-impulsen, der netop i vor tidsalder på en vis måde bliver båret fra himlen ned på Jorden. Og vor tidsalder kan ikke finde tilknytning til det, der i de sidste århundreder er gået forud. Man må kende til det, men forbinde sig med det kan man ikke. Med den nuværende tidsbevidsthed må man forbinde sig med det, der i de sidste århundreder har udspillet sig i det oversanselige. Idet man henviser til dette, berører man det, der må være grundlaget for antroposofisk arbejde og antroposofisk liv i nutiden. Og så danne betragtninger, som dem jeg har fremsat her i disse timer, skal ikke kun optages med den kolde forstand og det nøgterne hjerte, men skal optages af hele mennesket og med hele gemyttet. Antroposofi kan kun være noget for menneskeheden, når den optages af hele det menneskelige gemyt. Det ligger til grund for det, som den med Det Antroposofiske Selskab siden Julestævnet forenede antroposofiske bevægelse vil. Man må ønske, at det må gå temmelig dybt ind i de menneskelige sjæle, som er forbundet med det, for at de kan ! en bevidsthed om det, der i dybet af deres sjæle egentlig hænger sammen med deres karma.

Og dermed har vi skaffet os et grundlag for det, som skal føre os videre næste gang, hvor vi vil betragte Michael-strømningens videre udvikling og det, der derudfra viser sig som opgaver for antroposofien og for nutidens åndelige liv i det hele taget.

Femte Foredrag

Dornach, 14. september 1924

Jeg har i dag ladet nogle billeder hænge op, som udgør en del af en gave, jeg har modtaget en af de seneste dage på grund af den megen tale om den for det europæiske indre åndsliv så betydningsfulde skole i Chartres. På billederne ser De — på tirsdag lader jeg andre fra samlingen hænge op —, hvilken vidunderlig arkitektur og vidunderlige billedhuggerværker i middelalderlig stil, der har været på det sted, hvor engang det liv blomstrede, som jeg også her så ofte har omtalt som et for Europa vigtigt åndeligt liv.

Denne skole i Chartres rummede jo personligheder, der endnu i det 12. århundrede som lærere eller elever havde trang til at fordybe sig i det, der i tidens løb var fremkommet af levende åndsliv, — i det, der var fremkommet i den epoke af den europæiske civilisationsudvikling, hvor menneskeheden, hvis den søgte erkendelse, da endnu søgte denne erkendelse i naturvæsenernes levende virksomhed og ikke i begreber hentet fra de abstrakte naturlove. Selv om det ganske vist ikke mere drejede sig om de gamle indviede, så rummede skolen i Chartres dog personligheder, som havde sans og hjerte for at optage meget fra den tradition, der engang var blevet oplevet spirituelt, og de dyrkede intensivt deres hengivelse til de åndelige magter, navnlig til dem, som herskede i naturen. Og jeg har jo gjort Dem opmærksom på, hvordan man ligefrem kan se en hemmelighedsfuld lysudstråling fra skolen i Chartres i Brunetto Latinis ånd, Dantes store lærer. Og jeg har så søgt at gøre Dem begribeligt, hvordan personlighederne, individualiteterne fra Chartres har virket videre i de

åndelige verdener sammen med dem, der mere som bærere af skolastikken siden kom frem i dominikanerordenen.

Man kan sige, at individualiteterne fra Chartres ud fra tegn i tiden nødvendigvis måtte komme til den anskuelse, at der inden for jordelivet først igen ville komme en tid for dem, når Michael elementet, som skulle begynde i slutningen af det 19. århundrede, havde virket en tid lang på Jorden. Disse individualiteter fra Chartres tog vidtgående del i de oversanselige lærer, der blev videregivet sådan, som jeg forklarede det sidst, under selve Michaels ægide, for så at sige at viderebefordre de impulser, som skulle gælde for det spirituelle liv i de næste århundreder, og under hvis indflydelse enhver i dag nødvendigvis må stå, som vil pleje det åndelige liv.

I det store og hele kan man sige: Reinkarnation af ånderne fra Chartres har egentlig kun fundet sted i ringe målestok. Men alligevel blev det mig forundt, tilskyndet af noget i nutiden, netop at finde en mulighed for at skue tilbage på skolen i Chartres. I skolen i Chartres var der en munk, som helt og holdent var hengivet til det, der dengang var skolens livselement. Men man følte i skolen i Chartres, navnlig når man var den rigtig hengiven, noget af en skumringsstemning for det åndelige liv. For alt det, som endnu kunne erindre om den åndsmættede platonismes store, betydningsfulde impulser, således som den havde forplantet sig, det levede i Chartres, men sådan at de, der bar dette liv i Chartres, måtte sige til sig selv: Ja, i fremtiden vil den europæiske civilisation ikke eje nogen modtagelighed for dette platoniske liv.

Det er på en måde rørende, når vi ser, hvorledes skolen i Chartres bevarer billederne af de syv frie kunstarters inspirerende genier: Grammatik, dialektik, retorik, aritmetik, geometri, astronomi, musik. Også i den måde, hvorpå man modtog det åndelige, som blev givet én i de syv frie kunster, så man endnu levende gudegaver, der igennem væsener skænkedes menneskene, og ikke meddelelser om udelukkende døde tanker over døde naturlove. Og man kunne se, at netop Europa i fremtiden ikke ville være modtagelig for alt dette. Derfor oplevede man det som noget i retning af en skumringsstemning for det åndelige liv.

Og en sådan munk, som i særlig grad var arbejdet og læren i Chartres hengiven, blev så alligevel genfødt i vore dage, men sådan at man i den pågældende personligheds liv på helt vidunderlig vis kunne fornemme en afglans af hans forrige liv. Denne personlighed fra vore dage var en forfatterinde, jeg kendte, og som jeg var knyttet til i venskab, og som døde for mange år siden. Selv i vore dage bar hun i sig en sælsom sjælelig stemning, som jeg tidligere ikke ville have talt om, endskønt jeg havde iagttaget den i årevis. Men først efter at julestemningen har bredt sig ud over vort Antroposofiske Selskab, er det egentlig muligt at tale om disse ting, fordi denne julestemning har stillet tingene i et ganske særligt lys, og fordi der i dag foreligger en mulighed for uhildet at tale om disse ting, således som jeg tidligere har forklaret det.

Når man talte med denne personlighed, talte hun egentlig kun om, at hun ønskede at dø. Alligevel kom denne vilje til at dø ikke fra nogen sentimental eller hypokonder, ikke engang fra en melankolsk sjælelig stemning; men havde man psykologisk blik for at gå ind på den slags ting, så kunne man trænge så langt ind i dybet af denne personligheds sjæl, at man kunne sige: Her er afglansen fra et tidligere jordliv. I et tidligere jordliv er der lagt en kim, som nu kommer frem. Altså ikke i denne dødslængsel, men i følelsen af, at denne sjæl, som nu var genfødt, egentlig ikke havde noget som helst med nutiden at gøre.

Denne personligheds skrifter er også, som om de var skrevet ud fra en anden verden, ikke på grund af meddelelserne eller kendsgerningerne som sådanne, men på grund af stemningen. Og man når først frem til forståelse af denne stemning, når man fra det dystre lys i disse skrifter, og fra det dystre lys, der levede i denne sjæl som dens fundament, finder vejen tilbage til den munk i Chartres, som dengang medoplevede den levende platonismes skumringsstemning.

Hos denne personlighed drejede det sig ikke om temperament, ikke om melankoli, ikke om sentimentalitet, — et tidligere liv kastede sit lys derind. Og denne personligheds nuværende sjæl var som et spejl, der virkelig modtog indtryk fra dette Chartres-liv. Indholdet i læren fra Chartres var ikke kommet med over i denne personlighed, men det var stemningerne. Og hvis man i sin tilbageskuen hensætter sig til disse stemninger, så kan man i dem finde noget i retning af åndelige fotografier af de personligheder, som underviste i Chartres, og som man også ved åndsforskning finder indenfor rammerne af den verden, hvor de er at finde.

Ser De, således giver netop livet os på mangfoldig vis muligheder for igennem karma at skue ind i disse ting. Og når jeg sidst omtalte oplevelserne med cistercienserordenen, så ville jeg i fortsættelse heraf gerne have lov at vise, hvordan Chartres-skolens aftenskumring rakte ind i hjerte og sjæl hos en overordentlig interessant personlighed i nutiden. Hun har nu for længe siden genfundet de verdener, hun længtes så meget efter, tilbage til fædrene i Chartres. Og hvis ikke den sjælelige stemning hos den munk i Chartres karmisk havde resulteret i en træthed, som do minerede denne personligheds hele sjæleliv, kunne jeg dårligt forestille mig en personlighed mere egnet til i vore dage at pleje nutidens åndsliv i forbindelse med netop middelalderens traditionelle liv. Og her vil jeg godt have lov at nævne følgende: Under tilstedeværelsen af sådanne karma-impulser, som virker i sjælens undergrund, kan man se det ejendommelige, at der i en efterfølgende inkarnations fysiske ansigtsudtryk er en lighed at finde — det sker kun i sjældne tilfælde, men det sker —, en lighed med den forrige inkarnation. Munken og den pågældende forfatterinde fra nutiden havde ansigter som virkelig lignede hinanden overordentlig meget.

I denne sammenhæng vil jeg gerne skridt for skridt nå frem til betragtninger over, hvad Antroposofisk Selskabs, respektive dets enkelte, individuelle medlemmers karma er, på baggrund af— som jeg allerede sagde det sidst — at en stor del af de sjæle, som ærligt står i den antroposofiske bevægelse, på et eller andet sted og på et eller andet tidspunkt har haft forbindelse med den Michaelstrømning, som jeg egentlig må karakterisere ved alt det, jeg hidtil har sagt om Aristoteles og Alexander, — ved det, der hændte i det oversanselige, samtidig med at det ottende koncil i Konstantinopel fandt sted i sanseverdenen, — ved det, der i fortsættelse heraf åndeligt og fysisk hændte i livet ved Harun al Raschids hof, og endelig — ved den oversanselige skole, der stod under selve Michaels ægide. Det betydningsfulde ved denne skoles lære bestod i, at der hele tiden blev peget på to ting. For det første: På sammenhængen med de gamle mysterier, på sammenhængen med alt det, som igen må dukke op af de gamle mysteriers indhold i en fornyet form for at gennemtrænge den nyere civilisation med spiritualitet. For det andet pegede man imidlertid også på de impulser, som de for det åndelige liv så begejstrede sjæle må være i besiddelse af for deres virke i fremtiden. Og på baggrund af forståelsen for denne åndsstrømning kan det jo også være, at man vil forstå, hvorvidt antroposofi i sit væsen betyder impulserne til en fornyet, sand, ærlig forståelse af Kristus-impulsen.

For i den antroposofiske bevægelse befinder der sig egentlig to slags sjæle. Et større antal af disse sjæle har gjort de strømninger med, der så at sige udgjorde de officielle, kristelige strømninger i de første århundreder. De har gjort alt det med, der er kommet ind i verden som kristendom, navnlig på kejser Konstantins tid og i tiden umiddelbart der omkring. Netop blandt dem, som dengang mødte kristendommen med en uhyre ærlighed, og som i indre fordybelse optog kristendommen i sig, er der sådanne sjæle, som ud fra en trang til forståelse af kristendommen nu befinder sig i Det Antroposofiske Selskab. Måske ikke lige de kristne, der efterfulgte sådanne bevægelser som kejser Konstantins, men snarere de kristne, der gjorde krav på at gælde for ægte kristne, og som var fordelt i enkelte sekter. Kristne sekter med indre fordybelse rummede mange af de sjæle, der i dag på ærlig vis kommer til den antroposofiske bevægelse, ofte ud fra underbevidste impulser, som overbevidstheden endog i mange henseender mistolker.

Så er der imidlertid andre sjæle, der ikke umiddelbart har gjort den kristne udvikling med, — sjæle, som enten har været med i den senere kristelige udvikling på et tidspunkt, hvor der ikke mere eksisterede nogen indre fordybelse i sekterne, men som frem for alt i dybet af deres sjæle uslukket og levende ejede noget af det, man i før-kristelige tider kunne opleve som gammel, hedensk mysterievisdom. Også de havde i mange tilfælde gjort kristendommen med, men dem havde den ikke gjort et sådant indtryk på som på de andre sjæle, fordi indtrykket og læren, kultusudøvelsen fra de gamle mysterier var forblevet levende i dem. Netop blandt dem, der således kom ind i den antroposofiske bevægelse, befinder der sig nu sådanne sjæle, som ikke søger Kristus på abstrakt måde. De ovenfor karakteriserede er så at sige glade for igen at kunne finde kristendommen i den antroposofiske bevægelse. Men blandt de andre er de, som med indre forståelse begriber, hvad der i antroposofien er kosmisk kristendom. Kristus som den kosmiske soland, — ham fatter frem for alt de talrige sjæle i den antroposofiske bevægelse, der stadig i deres sjæles undergrund har meget af det levende, de har medbragt fra de gamle hedenske mysterier. Samtlige det åndelige livs strømninger i nutidens menneskehed er jo forbundet med alt dette; og jeg mener en bred nutid, der rækker over årtier, over århundreder.

Antroposofi er jo dog til syvende og sidst vokset ud af nutidens åndsliv. Har den end i sit indhold intet umiddelbart tilfælles med dette nutidens åndsliv, så er den dog på mange måder karmisk vokset ud af det. Og selv om noget tilsyneladende ikke hører til blandt det, der umiddelbart virker i antroposofien, bør man alligevel også se i den retning for at få alt det med i sit åndelige synsfelt, som i tidens løb har virket med i de strømninger, jeg har nævnt. Jeg sagde jo, at man egentlig først opnår en virkelig forståelse for det, der sker i det ydre på det fysiske plan, når man ser på baggrunden for disse hændelser, på det som fra åndelige områder strømmer ind i de begivenheder, som finder sted på det fysiske plan. Og det er nødvendigt, sagde jeg allerede sidst, at vi igen får mod til at lede den gamle mysteriefølelse ind i nutiden, som ikke bare abstrakt knytter tråde imellem de fysiske begivenheder og et alment panteistisk, teistisk, eller et eller andet åndsliv, men som konkret er i stand til at forfølge de enkelte hændelser, ja de menneskelige oplevelser i forbindelse med disse hændelser tilbage til den åndelige baggrund og de åndelige urvæsener.

Hertil tilskyndes vi jo netop af det, vi i dag må søge at nærme os som en af nutidens vigtigste opgaver. Nutiden må atter søge en virkelig menneskeerkendelse, en erkendelse af mennesket som legeme, sjæl og ånd, men ikke en erkendelse, som har sin rod i abstrakte ideer eller i abstrakte love, men som formår at skue ind til det virkelige grundlag for hele det menneskelige væsen. Så må mennesket virkelig udforskes på baggrund af sine sunde og syge tilstande, og ikke, som det for øjeblikket er almindeligt, udelukkende på baggrund af fysisk erkendelse. Så lærer man ikke menneskene at kende. Så lærer man frem for alt ikke det i livet at kende, der virker ind i mennesket, og som så betydningsfuldt griber ind i dets skæbne: Ulykke, sygdom, evne eller manglende evne. Man lærer kun karma at kende i alle dets former, når man med udgangspunkt i det fysiske liv kan forfølge mennesket ind i dets åndelighed og ind i dets sjælelige liv.

Dagens erkendelsesstræben betyder jo, at mennesket ganske overfladisk betragtes i relation til sine organer, til sine kar, nerver, sit blodomløb osv. Og den, der betragter tingene sådan med henblik på menneskets sundhed og sygdom, er ikke i stand til at finde noget, der er ånd og sjæl i alt dette. Anatomen og fysiologen af i dag kunne på en måde sige det samme, som en berømt astronom engang sagde til en hersker som besvarelse af et spørgsmål, han havde stillet ham: Jeg har gennemført hele verdensaltet, overalt har jeg søgt iblandt stjerner og deres bevægelser, men en Gud har jeg ikke fundet. — Således sagde astronomen. Vore dages anatom og fysiolog kunne sige: Jeg har undersøgt alt, hjerte, nyrer og mave, hjerne, blodkar og nerver, men har ikke fundet sjælen og ånden.

Ser De, alle de vanskeligheder, der f.eks. i dag er med lægevidenskaben, står under indflydelse af alt dette. Og alt dette må udvikles i dag. Det er et krav, som alment stilles til den antroposofiske bevægelse, hele Det Antroposofiske Selskab — og detaljeret fagligt til enkelte grupper, sådan som der f.eks. for nyligt blev talt om pastoral-medicin til en gruppe, der fagligt var forberedt til det. For her må vi søge den port, gennem hvilken man kan nå ind til de sammenhænge, der til sidst viser sig som de større sammenhænge i karma-strømningernes virke. Og patologien og terapien vil indse, at man, når man betragter syge og sunde mennesker, bliver nødt til at gå ind på det, der siges om sjæl og ånd — ved siden af det ydre fysiske, der, sådan som naturvidenskaben fremlægger det, altid fuldt ud er blevet respekteret, sådan som jeg så ofte har sagt det. Man vil få at se, i hvor høj grad man bliver nødt til at komme ind på menneskenaturens højere led med henblik på sunde og syge mennesker, når om kort tid den bog udkommer, som jeg arbejder på sammen med min kære medarbejder, fru dr. Wegman, og som netop omhandler dette område hos det sunde og syge menneske. Blot vil en sådan forskning, som søger de ovenfor omtalte porte for på rigtig vis igennem dem fra det fysiske menneske at nå frem til det åndelige menneske, kun kunne opnå et lovende resultat, hvis den lægges rigtigt til rette. I et arbejde som dette er det derfor ikke nok at anvende nutidens forskning, men en forskning, der kan karakteriseres ved, at man tager de karmiske tråde op, der kommer til syne i menneskehedens udviklingshistorie. Man må så at sige arbejde med karmiske kræfter for at komme bag de hemmeligheder, det her drejer sig om. Bogens første bind vil i første omgang kun være begyndelsen. Men værket vil blive fortsat, og det vil så gå videre fra det, som i første omgang fremlægges mere elementært, til det der fra medicinsk-patologisk side vil kunne resultere i en erkendelse af mennesket. Alt dette er jo kun blevet muligt, fordi fru dr. Wegman er en personlighed, som i sine medicinske studier har optaget tingene sådan, at de hos hende naturligt har udviklet sig til et åndeligt syn på menneskets væsen. Men i løbet af denne forskning viser der sig ved anskuelsen af menneskets organsystemer, som man ser i et åndeligt perspektiv, de ting, der fører hen til karmiske sammenhænge. For den samme anskuelsesmåde, som man må udvikle for at skue

det år der står bag — ikke hele mennesket, men bag dets enkelte organer — bag det ene organ kan for eks. gerne Jupiter-verdenen stå, bag et andet organ Venus-verdenen osv., den indsigt, man da må udvikle, fører netop til muligheden for at nå om bag menneskelige personligheder i deres tidligere jordliv. For i det nuværende jordliv står mennesket for os afgrænset af huden. Får vi først evnen til at kunne skue ind i menneskets enkelte organer, så udvider det sig, der er indenfor huden, idet hvert organ peger i en anden verdensretning, som baner veje ud i makrokosmos. Så afgrænser mennesket sig igen derude, — og det er det, man har brug for: Dette menneske, som genopbygger sig selv åndeligt, efter at det har overvundet den nuværende form, der er begrænset af huden. Og hvis man forfølger det, som fysisk er noget ganske andet, end anatomen og fysiologen forestiller sig det i dag, så giver det betragtninger, der også svarer til at skue ind i menneskenes tidligere jordliv. Og da oplever man de sammenhænge, der netop lyser ind i menneskehedens udviklingshistorie, og som kan forklare nutiden i det, der fysisk er til stede. Egentlig lever jo menneskenes hele fortid i nutiden. Men med denne almindelige, abstrakte sætning er der naturligvis ikke sagt noget som helst, sådan taler materialisten jo også. Det er imidlertid ikke det, det kommer an på. Det kommer an på, hvorledes fortiden lever i nutiden.

Her vil jeg gerne anføre et eksempel, der egentlig i sig selv er så forunderligt, at det i mig fremkaldte den allerstørste forundring, da det viste sig som resultat af min forskning. Og meget af det, jeg tidligere har tænkt om dette emne, måtte nu korrigeres eller i det mindste suppleres.

Ser De, der er en begivenhed i kristendommens første århundreder, som for den, der meningsfyldt betragter historien, føles omsvævet af en mærkelig hemmelighed. Vi ser dér en personlighed, som måske i sit indre ikke forekommer os særlig egnet til det — vi ser den tidligere omtalte kejser Konstantin gribe kristendommen for at gøre den til det, den senere er blevet til som Vestens officielle kristendom. Men vi ser — naturligvis ikke opfattet bogstaveligt, men set over et større tidsrum — Julian Apostata ved siden af Konstantin —, i sandhed en personlighed, om hvem man kan vide, at i den levede der mysterieviddom. Julian Apostata kunne tale om den trefoldige Sol. Og han satte jo livet til, fordi han blev betragtet som forræder af mysterierne ved at tale om den trefoldige Sol. Det måtte man ikke dengang; tidligere var det endog endnu strengere forbudt. Men Julian Apostata havde et ejendommeligt forhold til kristendommen. På en måde kan man ofte undre sig over, at netop dette fine, geniale hoved var så lidet modtagelig for kristendommens storhed; men det kom af, at han i sine omgivelser fandt så lidt indre ærlighed, sådan som han opfattede ærligheden. Og blandt dem, der indførte ham i de antikke mysterier, fandt han endnu megen ærlighed, positiv, aktiv ærlighed.

Julian Apostata blev jo myrdet ovre i Asien. Man fablede meget om mordet. Men det fandt netop sted, fordi man betragtede Julian Apostata som forræder af mysterierne. Det var helt igennem et planlagt mord.

Hvis man nu lærer det at kende, som levede i Julian Apostata, bliver man jo dybt interesseret i at vide: Hvordan levede denne individualitet videre? — For det var en ganske egenartet individualitet, om hvilken man må sige: Bedre end Konstantin, bedre end Chlodwig, bedre end alle andre havde han været egnet til at bane vej for kristendommen! Og det lå i hans sjæl. Havde tiden været gunstig havde de rette forhold været til stede, så havde han ud fra de gamle mysterier kunnet bevirke en fortsættelse i lige linie fra den før-kristelige Kristus, fra den virkelige makrokosmiske Logos, til den Kristus, som skulle virke videre i menneskehedens efter mysteriet på Golgatha.

Og hvis man åndeligt går ind på Julian, vil man finde det mærkværdige: Dette Apostata-væsen var en ydre skal hos ham, og på bunden af hans sjæl finder man egentlig en trang til at begribe kristendommen —, en trang, som han ikke lod komme til udtryk, som han undertrykte på grund af de tåbeligheder, Celsus havde skrevet om Jesus. Det forekommer virkelig, at selv en genial personlighed ind imellem plumper i på grund af folks tåbelighed. Og således har man følelsen af, at Julian egentlig var den sjæl, som havde været egnet til at bane vejen for kristendommen —, til at bringe kristendommen ind i den bane, hvor den hører hjemme.

Og man forlader så denne Julian Apostatas sjæl i dens liv på J orden, og følger den med den største interesse som individualitet gennem de åndelige verdener. Men her er der noget uklart. Denne sjæl omsvæves af noget uklart, og kun efter de mest intensive bestræbelser kan det lykkes at nå til klarhed i denne forbindelse. Om mangt og meget i middelalderen eksisterer der jo anskuelse, som altid er legendeagtige, men helt adækvate i forhold til de virkelige begivenheder. Jeg har jo allerede nævnt, hvor adækvate — men naturligvis også

legendeagtige — de sagn er, som knytter sig til Alexanders personlighed. Hvor levende forekommer os ikke klerken Lamprechts skildring af Alexanders liv! Det, som levede videre af Julian, det levede videre på en sådan måde, at man altid kan sige: Det vil ligesom forsvinde i betragtningen af mennesket. Og forfølger man det, har man så at sige den største nøje med at fastholde det med det åndelige blik. Det unddrager sig én til stadighed. Man forfølger det igennem århundreder og ind i middelalderen: Det unddrager sig én. Og lykkes det så endeligt at forfølge sagen, ender man med sin iagttagelse på et mærkeligt sted, der egentlig slet ikke er historisk, og alligevel mere historisk end det historiske: Man standser til slut hos en kvindelig personlighed, i hvilken man finder Julian Apostatas sjæl —, hos en kvindelig personlighed, som under indtryk af noget, der pinte hende selv, fuldbyrdede noget vigtigt i livet. Denne kvindelige personlighed så ikke i sig selv, men i en anden, et billede på Julian Apostatas skæbne, for så vidt han drog på togt til Orienten, hvor han omkom ved forræderi.

Ser De, det er Herzelojde, Parsivals moder, som er en historisk person, selv om historien intet beretter om hende. Hun ægter Gamuret, og da denne under et togt til Orienten på grund af et forræderi går til grunde dér, oplever hun det som en henvisning til sin egen skæbne som den tidligere Julian Apostata. Denne henvisning ramte hende dybt i sjælen, og på denne baggrund former hun Parsivals opdragelse, således som det fortælles i legendens form, men alligevel særdeles historisk. Julian Apostatas sjæl, der således var forblevet i baggrunden, endskønt man måtte tro, at den egentlig havde været som kaldet til at anvise kristendommen dens rette bane, den findes siden i middelalderen i et kvindeligt legeme, i en kvindelig personlighed, der udsender i Parsival for at søge og vise kristendommen de esoteriske veje.

Ser De, så hemmelighedsfuldt, så gådefuldt går menneskehedens veje ofte i tilværelsens under og baggrund. Dette eksempel, som på en mærkelig måde er vævet sammen med det, jeg har fortalt Dem i forbindelse med skolen i Chartres, kan gøre Dem opmærksom på, hvor vidunderlige den menneskelige sjæls veje og hele menneskehedens udviklingsveje i grunden er. Dette eksempel vil få en slags fortsættelse, idet jeg vil tale noget om Herzelojdes liv og om den, der dengang fysisk blev udsendt som Parsival. Næste gang fortsætter vi der, hvor vi nu bliver nødt til at afbryde betragtningerne.

Sjette Foredrag

Dornach, 16. september 1924

Vi vil gå videre med betragtningerne fra sidst. Vi var nået til at have færdigbehandlet den udvikling, sådan som den spiller ind i det spirituelle liv i nutiden, med Julian Apostatas individualitet, altså den individualitet, der levede i Julian Apostata, og om hvem jeg antydede, at den først var inkarneret i en personlighed, man kun kender fra legenden, den personlighed, der på hemmelighedsfuld måde omtales i Parsival-sagnet som Herzelojde. Det var et fordybet sjæleliv, der her kom ind i den tidligere Julian Apostatas sjæl, og som denne individualitet i sandhed behøvede overfor de storme og de indre oppositionsstemninger, denne sjæl netop havde gennemlevet i sin tilværelse som Julian Apostata. Dette liv var, som nævnt, af en sådan karakter, at det lagde sig som en fredfyldt, varm sky over Julian Apostatas liv. Sjælen blev derved i sit indre mere intensiv. Den blev også rigere på de mangfoldigste indre impulser.

Men denne sjæl havde jo optaget megen kosmisk spiritualitet i sig, for den hørte til blandt dem, som havde overtaget noget fra de gamle mysterier og som levede inde i de gamle mysteriers substans på en tid, da disse mysterier endnu i en vis forstand lyste klart. Dette blev på en vis måde trængt tilbage i Herzelojde inkarnationen, men trængte dog op i sjælen, og så genfinder vi denne individualitet i det 16. århundrede. Og vi erkender, hvorledes det, denne sjæl havde gennemgået som Julian Apostata, nu kristelliggjort stiger op i denne individualitet i det 16. århundrede. Denne individualitet viser sig i det 16. århundrede som Tycho Brahe og står her overfor det, der dukker op inden for den vestlige civilisation i form af den kopernikanske verdensanskuelse.

Denne kopernikanske verdensanskuelse gav et bestemt billede af universet. Når man drager den yderste konsekvens af dette billede, ser man, at formålet med det egentlig er at anskue kosmos på en sådan måde, at spiritualiteten drives ud af det. Det kopernikanske verdensbillede fører i sidste instans til en helt igennem mekanisk-maskinel opfattelse af verdensaltet. Det er jo netop om dette kopernikanske verdensbillede en berømt astronom

sagde til Napoleon, at han havde gennemforsket verdensaltet og ikke havde fundet nogen gud i det. Det er netop uddrivelsen af al spiritualitet.

Det kunne den netop skildrede individualitet, nu altså Tycho Brahe, ikke acceptere. Derfor ser vi, at han, hvad hans egen verdensanskuelse angår, antager det fra kopernikanismen, der er brugbart, men hvordan han på den anden side afviser den absolutte bevægelse, som måtte tilskrives Jorden i det kopernikanske verdensbilledes forstand. Vi ser dette forenet med virkelig spiritualitet hos Tycho Brahe. Vi kan ligefrem se, når vi betragter hans livsløb, hvorledes gammelt karma af al magt trænger op i Tycho Brahe og vil blive til bevidsthedsindhold. Således søger hans danske pårørende på enhver måde at holde ham til det juridiske studium. Han må under opsyn af en huslærer studere jura i Leipzig og har kun om natten, når læreren sover lejlighed til at pleje omgang med guderne. Her viser der sig noget højest mærkeligt, der jo også er omtalt i hans biografi.

De vil se, at dette er betydningsfuldt for den senere bedømmelse af Tycho Brahe-Herzelojde-Julian-individualiteten. Ved hjælp af meget primitive instrumenter, som han selv forarbejdede, opdager han væsentlige regnefejl med hensyn til Saturns og Jupiters stilling i rummet. Vi har denne mærkelige episode i Tycho Brahes liv, da han som ung mand en dag føler trang til at iagttage Saturn og Jupiter med instrumenter så primitive, at man normalt ikke ville drømme om at bruge dem til noget sådant. Den slags er hos ham absolut gennemtrængt med noget spirituelt og bibringer ham en bestemt opfattelse af verdensaltet, nemlig den opfattelse, som man egentlig må have, når man tilstræber en moderne indvielse. Den fører med sig, at man kan tale om åndelige væsener på samme måde, som man på Jorden taler om fysiske mennesker, fordi man jo egentlig altid kan møde dem, og fordi der, hvad angår dem, der i øjeblikket lever på det fysiske plan, og dem, der lever mellem døden og en ny fødsel, jo i grunden kun er en forskel i væren, en forskel i tilværelseskvaliteten.

Dette opflammede imidlertid Tycho Brahe til at erhverve en uhyre betydningsfuld indsigt i sammenhænge, der åbenbarer sig, når man ikke mere betragter alt her på Jorden som værende foranlediget af jordiske impulser og ikke kun matematisk beregner forholdene deroppe mellem stjernerne, men i stedet gennemskuer, hvorledes stjerneimpulser og menneskelige historiske impulser virker ind i hinanden. Gennem dette instinktive i sjælen, som Tycho Brahe havde medbragt fra sin tilværelse som Julian Apostata, lykkedes det ham at fuldføre noget opsigtsvækkende. Tycho Brahe var jo i sin tilværelse som Julian Apostata ikke gennemtrængt af rationalisme eller intellektualisme, men af noget intuitivt, imaginativt.

Tycho Brahe kunne ikke gøre meget indtryk på sine samtidige med sine fra Kopernikus afvigende astronomiske anskuelser eller med det, han i øvrigt ydede i astronomien. Han iagttog utallige stjerner og tegnede et stjernekort, der alene gjorde det muligt for Kepler at nå til sine storartede resultater. For Kepler fandt frem til de keplerske love med Tycho Brahes stjernekort som udgangs punkt. Men alt det havde vel ikke gjort så stort indtryk på hans samtidige som en i sig selv ikke særlig betydningsfuld, men iøjnefaldende sag. Han forudsagde nemlig profetisk og næsten på da gen sultan Solimans død, der fandt sted, sådan som han havde forudsagt det. Vi ser virkelig hos Tycho Brahe gamle anskuelser, som han havde optaget i sig i sin Julian-inkarnation, virke ind i en senere tid, nu forbundet med en spirituel intellektualitet. Og Tycho Brahe var en af de mest interessante sjæle, der blev hentet op i den åndelige verden, da han i det 17. århundrede gik gennem dødens port.

Tycho Brahe-Julian Apostata-Herzelojde befinder sig uafbrudt i de strømninger, jeg har beskrevet som Michael-strømninger. Han er egentlig altid til stede i en eller anden oversanselig funktion. Derfor genfinder man ham også i forbindelse med betydningsfulde begivenheder, der fandt sted i den oversanselige verden ved slutningen af det 18. og begyndelsen af det 19. århundrede, og som hænger sammen med denne Michael-strømning.

Jeg har før vist hen til den store oversanselige skole, der stod under selve Michaels ledelse i det 15., 16. århundrede. Dengang indledtes en livsepoke for dem, der var medlemmer af denne skole, og som gav sig udslag i, at der i den åndelige verden udspilledes begivenheder og aktiviteter, der virkede ned i den fysiske verden og virkede i sammenhæng med denne.

Således tilfaldt der en individualitet, hvis fortløbende liv jeg ofte har talt om, en vigtig opgave i den tid, der fulgte efter denne skole. Det drejer sig om Alexander den Stores individualitet.

Jeg har tidligere gjort opmærksom på, at Francis Bacon er den reinkarnerede Harun al Raschid. Det mærkværdige er dette, at der skete noget med Bacon, der blev bestemmende for hans anskuelser, og de skulle jo få en intens, afgørende indflydelse på hele det følgende åndslivs udvikling, især hvad de finere åndelige bestræbelser angik. Man kan udtrykke det på

den måde, at den gamle spiritualitet, han var i besiddelse af som Harun al Raschid, på sygelig vis blev drevet ud af ham. Vi ser, hvorledes der fra Bacon udgår impulser, der er en hel verden af dæmoniske væsener. Verden ligefrem opfyldes af dem, sanseligt og oversanseligt. Sanseligt, naturligvis ikke anskueligt. Den ydre, sanselige verden opfyldes af dæmoniske væsener. Det tilfalder Alexanders individualitet at føre en væsentlig del af kampen mod disse fra Francis Bacon udgæede dæmonidoler.

Lignende begivenheder, der er overordentlig vigtige, udspiller sig nede på Jorden. Havde det ikke været tilfældet, ville det 19. århundredes materialisme være brudt igennem på en langt mere ødelæggende måde. Lignende aktiviteter, der udspillede sig i forbindelse med den åndelige og den fysiske verden, tilfaldt også Michael-strømningen indtil slutningen af det 18., begyndelsen af det 19. århundrede, da der indtraf en begivenhed i de oversanselige regioner, nemlig den begivenhed, jeg tidligere har kaldt en fremkomst af en oversanselig, betydningsfuld kultus.

I den oversanselige verden indstiftedes dengang en kultus, der havde karakter af reale imaginationer af åndelig art. Man kan udtrykke det således: I slutningen af det 18. og i begyndelsen af det 19. århundrede svæver egentlig umiddelbart grænsende til den fysiske sansbare verden — det er naturligvis ment kvalitativt — en oversanselig tildragelse, der har form af oversanselige kult handlinger. Der udfoldes mægtige billeder af det åndelige liv, af verdensvæsenerne, af hierarkiernes væsener i sammenhæng med kosmos' store ætervirkninger og de menneskelige virkninger på Jorden. Det er interessant, at et miniaturebillede af denne oversanselige kultus, i et særlig gunstigt øjeblik strømmede ind i Goethes ånd — og dette miniaturebillede, dette forvandlede, forandrede miniaturebillede er det, Goethe har gengivet i sit »Eventyr om den grønne slange og den skønne lilje«. Det er et eksempel på, hvordan noget sagte bryder igennem. Det var en oversanselig kultus, og de sjæle, der deltog i den, var fortrinsvis de, som havde fulgt Michael-strømningen i alle dens åbenbaringer, de oversanselige såvel som de sanselige, jeg har omtalt.

Den individualitet, der sidst var inkarneret som Tycho Brahe, spiller i denne sammenhæng en overordentlig stor rolle. Han bestræbte sig på at bringe de store, varige impulser af det, man kalder hedenskab, det man kalder gammelt mysterievæsen, til en bedre forståelse af kristendommen. Han havde levet sig ind i kristendommen i sin inkarnation som Herzeloide. Nu bestræbte han sig på at føre alt det, han havde erhvervet gennem sin Julian Apostata-initiation, ind i kristendommens forestillinger. Det fremstod for de sjæle, jeg her har talt om, som noget særlig vigtigt. Med alle disse strømninger er de talrige sjæle forbundet, der nu befinder sig i den antroposofiske bevægelse og ærligt stræber hen til denne bevægelse. De føler sig tiltrukket af Michael-strømningen, netop gennem denne strømningens indre natur og væsen. Og Tycho Brahe øvede en betydelig indflydelse på, at disse sjæle kom forberedte ned på Jorden, da de inkarnerede sig på ny i slutningen af det 19. eller i begyndelsen af det 20. århundrede, men især i slutningen af det 19. Tycho Brahe havde en betydelig indflydelse på, at disse sjæle ikke blot var i stand til at skue og fornemme Kristus, sådan som de forskellige trosbekendelser gør det, men var i stand til at se Kristus i hele hans storslåede verdensherlighed som den kosmiske Kristus. Hertil blev de forberedt, også oversanseligt mellem døden og en ny fødsel, gennem indflydelser, som udgik fra Tycho Brahe. Således spillede denne individualitet egentlig uafbrudt en overordentlig vigtig rolle netop indenfor denne Michael-strømning.

Der blev jo overalt, såvel indenfor den gamle skole i det 15., 16. århundrede, som senere ved den oversanselige kultus, der på en vis måde skulle indlede det senere Michael-herredømme på Jorden, peget hen på det kommende Michael-herredømme.

Nu forblev en stor del af de platonisk begavede sjæle efter deres virksomhed i Chartres i den åndelige verden, hvad jeg jo allerede har antydnet. Jeg har i dag ladet andre billeder hænge op fra samlingen af billederne om Chartres, profetbilleder, men også billeder af den overordentlig vidunderlige arkitektur i Chartres. Lærerindividualiteterne fra Chartres, der netop var platonisk orienteret, forblev i den åndelige verden. Det var fortrinsvis aristotelikerne, der steg ned, ofte som medlemmer af dominikanerordenen, for så efter nogen tids forløb at forene sig med de platonikere, der fandtes i den åndelige verden, og virke sammen med dem på oversanselig måde. Man kan derfor sige: Egentlig er kun de platonisk orienterede sjæle blevet tilbage. De er indtil i dag, i alt fald de mere væsentlige individualiteter blandt dem, ikke igen kommet ned på Jorden, men venter til slutningen af dette århundrede.

Derimod har mange af dem, der følte sig tiltrukket af de Michael-handlinger, som fandt sted i det oversanselige, fundet ind i den antroposofiske bevægelse og har på ærlig vis følt sig draget til en sådan spirituel bevægelse. Man kan sige, at det, der lever i antroposofien har modtaget sin første impuls gennem Michael-skolen i det 15., 16. århundrede og også har fået en impuls gennem den kultus, der fandt sted i den oversanselige verden ved slutningen af det 18. og i begyndelsen af det 19. århundrede.

Mine mysteriespil er jo opstået netop ved, at der er set hen på denne oversanselige kultus, og netop det første mysteriespil viser tydeligt træk som dem, man finder i Goethes »Eventyr om den grønne slange og den skønne lilje«, selv om det i andre henseender adskiller sig meget fra eventyret. Disse ting, der stræber efter at indholde reale impulser af spirituel art, kan dog ikke findes sådan uden videre. De må skues i ånden og gennemarbejdes i samvirke med den åndelige verden.

Således står vi i dag med den antroposofiske bevægelse, der har fundet ind i det Michael-herredømme, som i mellemtiden er indtrådt, og som er kaldet til netop at forstå dette Michael-herredømmes væsen, kaldet til — i samklang med Michaels virke gennem århundreder og årtusinder — at arbejde med i denne retning nu, da Michael i et særlig betydningsfuldt øjeblik atter tiltræder sit jordiske herredømme. Der ligger i denne Michael-strømnings indre, esoteriske karakter, at det, der vil ske, foreløbig for dette århundrede, er foreskrevet på en ganske bestemt måde.

Ser De, man finder ikke megen forberedelse her på Jorden for antroposofien, når man tager dens nuværende indhold i betragtning og følger den tilbage. Gå kun lidt tilbage i tiden, til før antroposofiens opståen, og søg uhildet, upåvirket af filologiske spidsfindigheder, efter kilder til antroposofien, for eksempel i det 19. århundrede. De finder dem ikke. De finder enkelte spor af en spirituel opfattelse, der kan være en slags kim, men sparsomme kim, til det, der nu træder frem som antroposofisk struktur. Men en egentlig forberedelse findes ikke indenfor det jordiske.

Desto stærkere forberedelser har der fundet sted i det oversanselige. De ved jo, hvordan Goethes virke, også efter hans død, har bidraget ved udformningen af antroposofien, selv om det også ser anderledes ud i mine bøger. Men det vigtigste med hensyn til disse ting, det umiddelbart vigtigste, har netop udspillet sig i det oversanselige. Dog finder man i det mindste et anstrøg af en stærk spiritualitet, når man levende følger den åndelige udvikling, der har fundet sted i det 19. århundrede, tilbage til Goethe, Herder, og lad os også sige Lessing. I meget af det, der virkede i enkelte ånder i det 18. århundrede og i første halvdel af det 19., finder man i det mindste dette anstrøg af en stærk spiritualitet, selv om det hos Hegel viser sig i stærke abstraktioner og hos Schelling kommer frem på en abstrakt, billedagtig måde.

I min bog »Rätsel der Philosophie«, har jeg beskrevet Schelling og Hegel på en sådan måde, at jeg tror, at man ud fra det vil erkende, at jeg åndelig-sjæleligt i denne verdensanskuelses udvikling ønsker at vise hen til noget, der kan munde ud i det antroposofiske. Jeg forsøgte jo også i samme bog med gemyttet at gribe de abstraktioner, der viser sig. Jeg tør måske her især henviser til kapitlet om Hegel og på meget af det, der siges om Schelling.

Man må dog gå endnu dybere ned. Så finder man mærkelige fænomener, der viser sig indenfor åndslivet i første halvdel af det 19. århundrede, og først så at sige synker ned i det, der var den anden halvdel af det 19. århundredes åndelige og materialistiske liv. Og dog viser der sig noget her, der absolut indeholder noget spirituelt, indeholder spirituelt liv, om end det finder udtryk i abstrakte begreber.

Filosoffen Schelling er særlig interessant og bliver det i desto højere grad, jo mere man trænger ind i hans tanker. Han begyndte næsten som Fichte med skarpt markerede, rene ideer, gennemtrængt af vilje. Sådan optrådte Fichte jo. Johann Gottlieb Fichte er en af de få personligheder i verdenshistorien, måske den eneste, der evnede at forbinde de stærkeste begrebsabstraktioner med viljens begejstring og energi, så at man netop i ham har et meget interessant fænomen. Den lille undersætsige Fichte, der på grund af mangelfuld ernæring i barndommen var noget forsåt i væksten, men som, når man så ham på gaden, bevægede sig med en uhyre bestemt, fast gang — overalt vilje, vilje, der lever sig ud i fremstillingen af de mest abstrakte begreber, men som dog opnår på en vidunderlig måde at begejstre utallige med disse abstrakte begreber, som han f.eks. gjorde det med sine »Taler til den tyske Nation«.

Schelling optræder næsten på samme måde som Fichte, ikke med en sådan kraft, men med samme tænke-måde. Men vi ser, hvordan Schellings ånd meget hurtigt udvider sig. Ligesom

Fichte taler om jeg og ikke-jeg og lignende abstraktioner, sådan taler Schelling også som ungt menneske og begejstrer folk i Jena dermed. Men det forsvinder snart. Hans ånd udvider sig, og vi ser forestillinger vinde indpas hos ham, der, selv om de er formet af fantasien, næsten tangerer det imaginative. Sådan går det videre en tid. Så fordyber han sig i ånder som Jacob Böhme, beskriver noget, der i hele stilen og tonen er forskelligt fra hans hidtidige virksomhed: Grundlaget for menneskets frihed, en slags opvækkelse af Jacob Böhmes ideer. Vi ser så, hvorledes platonismen lever op i Schelling. Han skriver en verdensanskuelssamtale, »Bruno«, som virkelig i erindringen genkalder Platons dialoger og virker meget indtrængende. Også et andet af hans skrifter er interessant, »Clara«, hvori den oversanselige verden spiller en stor rolle.

Så er Schelling tavs i meget lang tid. De samtidige filosoffer betragtede ham som en »levende død«, og han udgav kun det overordentlig betydningsfulde skrift om de »Samotrakiske Mysterier«, — atter en udvidelse af hans ånd. Han lever da endnu i München, indtil kongen af Preussen kalder ham til universitetet i Berlin for at forelæse om den filosofi, om hvilken Schelling selv siger, at han gennem årtier havde udarbejdet den i sin ensomheds stilhed. Nu træder så Schelling frem i Berlin med den filosofi, der er indeholdt i hans efterladte værker, så som »Mytologiens Filosofi« og »Åbenbaringens Filosofi«. Han gør ikke noget synderligt indtryk på det berlinske publikum. For essensen af det, han taler om i Berlin, er jo egentlig følgende: Mennesket når ingen vegne blot ved at tænke over verdensanskuelserne. Der må komme noget ind i menneskesjælen, noget der i form af en virkelig åndelig verden gennemlever og beliver tænkningen.

Her viser der sig med ét, i stedet for den gamle rationalistiske filosofi, hos Schelling en genopvækkelse af den gamle gudfilosofi, af mytologien, en genoplivelse af de gamle guder, ydermere i en helt moderne stil. Men ud af alt dette ser man, at her virker endnu gammel spiritualitet. Det er meget mærkeligt.

Hvad han udvikler om kristendommen i »Åbenbaringens Filosofi«, giver dog altid betydningsfulde impulser, om end i helt abstrakte former, til det, som også antroposofien ud fra en åndelig forskning har at sige om forskellige aspekter af kristendommen.

Så let som berlinerne gjorde det, kan man bestemt ikke gå forbi Schelling. Man kan overhovedet ikke gå forbi ham. Da en af Schellings efterkommere ægtede en datter af en preussisk minister — en begivenhed, der i det rent ydre ikke har noget at gøre med sagen, men som dog alligevel har forbindelse med den karmisk — hørte en preussisk funktionær derom og sagde, at han tidligere aldrig havde vidst, hvorfor Schelling egentlig var kommet til Berlin, men nu vidste han det.

Man kan sikkert geråde i indre vanskeligheder og konflikter, når man følger Schelling på den måde. Desuden bliver den sidste af Schellings perioder skildret på rædsom måde i filosofiens historie. Men overalt finder man over de respektive kapitler om denne periode titlen: »Schellings Teosofi«. Det var nu imidlertid altid sådan, at jeg beskæftigede mig meget med Schelling. Trods hans abstrakte form udgik der altid en vis varme fra det, der levede i ham. Således beskæftigede jeg mig, da jeg var ret ung, f.eks. meget med den førnævnte platoniske dialog: »Bruno, eller om tingenes guddommelige og naturlige princip«.

Schelling, der siden 1854 atter lever i den åndelige verden, kom egentlig én uendelig nær i denne samtale,. »Bruno«, når man levede sig ind i den. Også gennem sin »Clara«, men navnlig gennem sit skrift om »De Samotrakiske Mysterier« kom han én nær. Man kom let i kontakt med Schellings virkelige, reale spiritualitet. Det blev så helt klart for mig i begyndelsen af 90'erne af forrige århundrede, at her virker dog åndelige impulser ind. Hos andre af de personligheder, der øvede indflydelse på verdensanskuelsen i første halvdel af det 19. århundrede, kan det have forholdt sig anderledes. Men hos Schelling virker tydeligt nok til stadighed åndelig inspiration ind.

Man kunne således have følgende billede for sig: Først ser vi ned i den fysiske verden. Vi ser denne Schelling, der har gennemgået mange livsskæbner, har tilbragt lang tid i ensomhed og været genstand for den forskelligste behandling fra sine medmenneskers side. Undertiden er han blevet mødt med den største begejstring, og undertiden er han blevet hånet og spottet. Vi ser denne Schelling, der egentlig altid gjorde et stærkt indtryk, når man personlig stod over for ham, en undersætsig mand med et uhyre udtryks fuldt hoved, med øjne, der bevarede deres stråleglans endnu op i hans høje alderdom, og hvori sandhedens ild, erkendelsens ild lyste. Denne Schelling havde øjeblikke, hvor inspirationer fra oven trængte ned til ham. Det ser man tydeligt, jo nærmere man kommer ham.

Det blev mig mest anskueligt, da jeg læste Robert Zimmermanns anmeldelser af Schellings værk om »Verdensaldrene« — De ved jo, at ordet »antroposofi« stammer fra ham, skønt hans antroposofi ganske vist er et virvar af begreber. Jeg sætter stor pris på Robert Zimmermann, men dengang måtte jeg dog i mit indre med et suk udbryde: Ah, din filister!

Så vendte jeg da atter tilbage til Schellings eget skrift om verdensaldrene. Skønt det er skrevet noget abstrakt, erkender man dog straks ved læsningen af det: Der er noget her, en helt igennem spirituel skildring af det gamle Atlantis, en skildring, som ganske vist på grund af abstraktionerne ofte virker fordrejet, men der er noget deri. De ser, at der overalt hos Schelling er noget, der virker ind, så man virkelig kan sige: Hernede på Jorden er Schelling, og deroppe sker der noget, som virker ned på ham. Hos Schelling bliver det ganske særlig anskueligt, at der egentlig til stadighed foregår et vækspil mellem den åndelige verden deroppe og den jordiske hernede med hensyn til den åndelige udvikling. Det at jeg altid havde en stærkere medoplevelse af den åndelige verden end af den fysiske, nåede for mit vedkommende et højdepunkt, da jeg engang i midten af halvfemserne beskæftigede mig ganske særlig intenst med at udforske det spirituelle grundlag for Michael-tidsalderen. Denne fase i livet — jeg har netop kun kunnet antyde det i min selvbiografi — var en periode, hvor jeg stærkt måtte medopleve den verden, der grænser umiddelbart op til vor sanseligt-fysiske verden, men som dog netop er skilt fra den af en tynd væg, og hvor der udspiller sig de gigantiske tildragelser, der jo let ikke er så stærkt adskilte fra vor verden. Dette fandt sted under mit ophold i Weimar, hvor jeg på den ene side i alle retninger i overordentlig høj grad medoplevede det selskabelige liv, men på samme tid følte en indre nødvendighed af at trække mig stærkt tilbage fra alt, således at disse ting forløb parallelt. Det faldt mig således som ungt menneske ikke svært hurtigt at danne mig et overblik over en hvilken som helst verdensanskuelse, jeg fik kend skab til. Men hvad angår sådanne konkrete ting som en sten eller en plante, da måtte jeg, hvis jeg skulle kunne genkende dem, se på dem ikke blot tre eller fire, men halvtreds eller tres gange. Jeg havde meget svært ved at forbinde sjælen med tingene i den fysiske verden.

Netop i min Weimartid kulminerede alt dette. Weimar var jo dengang — længe før den konstitutionelle republikanersforsamling trådte sammen der — noget i retning af en åndelig oase, helt forskellig fra andre steder i Tyskland. I dette Weimar oplevede jeg virkelig ensomheden, som jeg har sagt det i min selvbiografi. Her fandt jeg i 1897 på ny Schellings »Gottheiten von Samothrake« og hans »Philosophie der Mythologie« frem, ikke for at studere dem, men som en tilskyndelse til at bruge dem som ydre hjælpemidler. Lad os sige, at en eller anden, der forsker i den åndelige verden, har lyst til at gøre forskningen lettere for sig selv: Det er netop kun ydre hjælpemidler, man dér har, på samme måde som man jo også har tekniske hjælpemidler, der egentlig ikke har nogen rigtig sammenhæng med sagen. Lad os sige, at en eller anden vil forske i tiden omkring de første kristne århundreder, så kan han finde på et par nætter at lægge den hellige Augustins eller Clemens fra Alexandrias skrifter under hovedpuden. Det er en ydre impuls, en slags teknisk hjælpemiddel for hukommelsen. Sådan tog jeg dengang Schellings »Gottheiten von Samothrake« og »Philosophie der Mythologie« i hånden. Men egentlig havde jeg det for øje, der udspillede sig i det 19. århundrede på den måde, at der fra den åndelige verden strømmede noget ned, som kunne blive til antroposofi.

Da jeg nu virkelig kunne følge Schelling i hans biografiske udvikling, var jeg samtidig i stand til at iagttage — ikke helt klart, men dog altså iagttage — hvorledes meget i Schellings skrifter er nedskrevet under inspiration. Det kom først til at stå helt klart for mig meget, meget senere, da jeg skrev »Rätsel der Philosophie«. Da kom det til at stå helt klart, at den ånd, der inspirerede Schelling, var Julian Apostata-Herzeloyde-Tycho Brahe, der dengang ikke selv befandt sig på det fysiske plan, men virkede uhyre stærkt gennem Schellings sjæl. Derved gik det op for mig, at netop Tycho Brahe på en eminent stærk måde har udviklet sig videre efter sin Tycho Brahe-inkarnation. Kun lidt kunne så at sige passere gennem Schellings legemlighed. Men når man ved, at Tycho Brahes individualitet svævede inspirerende over Schelling og så læser de geniale glimt i »Gottheiten von Samothrake«, og navnlig i slutningen af »Philosophie der Offenbarung« med Schellings storslåede fortolkning af de gamle mysterier og endnu mere, når man fordyber sig i det mærkelige sprog, som Schelling her betjener sig af, så fornemmer man snart, at det ikke er Schelling, men Tycho Brahe, — tidligere Julian Apostata — der sammen med andre ånder har bidraget til, at der ind i det nyere åndsliv er kommet mangt og meget, der atter har virket som impulser, så at i det mindste de ydre udtryksformer for det antroposofiske ofte er taget derfra.

Et skrift fra den tyske filosofi, som også gjorde stort indtryk på mig, var Jacob Frohschammers »Die Phantasie als Grundprinzip des Weltprozesses«, et åndfuldt skrift fra slutningen af det 19. århundrede. Denne modige mand, der blev udstødt af kirken, og hvis skrifter blev sat på Index, var også modig i sit forhold til videnskaben, idet han afslørede slægtskabet mellem det, der skaber rent sjæleligt i fantasien, når mennesket udøver kunstnerisk virksomhed, og det, der i det indre virker som vækst og livskraft. Det vil sige noget på den tid. »Die Phantasie als Grundprinzip des Weltprozesses«, som verdensskabende magt, er virkelig et betydningsfuldt skrift.

Denne Jacob Frohschammer interesserede mig meget. Jeg søgte at nærme mig ham, også i virkeligheden, ikke kun gennem hans skrifter. Og jeg fandt på ny, at den ånd, der inspirerede ham, var den samme, som havde levet i Tycho Brahe og Julian Apostata.

Der er således en hel række personligheder, hos hvem man kan konstatere, at noget, der senere skulle blive til antroposofi, virkede ind på dem som noget forberedende. Man behøver overalt det spirituelle lys, som virker i det oversanselige. Thi det, der forud var kommet ned på Jorden, er dog forblevet abstraktioner. Blot bliver det somme tider til noget konkret hos ånder som Schelling eller som hos et så modigt menneske som Jacob Frohschammer.

Og når vi i dag ser op til det, der egentlig virker i det oversanselige, og ved, hvorledes antroposofien forholder sig dertil, og når vi udvider det også med hensyn til konkret historieforskning, udvider det ind i det konkrete åndsliv, så tjener også dette os til at indse: På Jorden findes der et antal sjæle, der ærligt stræber hen imod antroposofien, og som altid har stået Michael-strømningen nær. I den oversanselige verden befinder der sig et antal sjæle, navnlig lærerne fra Chartres, som er blevet tilbage i denne åndelige verden. Mellem dem, der er her i den sanselige verden, og dem, der er i den åndelige verden, består der en afgjort tendens til at forene deres virksomhed.

Og derfor har man en betydningsfuld hjælper i Julian Apostata-Tycho Brahe-individualiteten, når det gælder om at udforske det tyvende århundredes fremtid. Denne individualitet kan råde én med hensyn til den oversanselige verden, når man behøver impulser, som hører hjemme i den. Denne individualitet er i dag ikke på det fysiske plan, men den er dog egentlig altid til stede og giver til stadighed oplysning om de ting, der navnlig kommer ind under det profetiske for det tyvende århundredes vedkommende.

Og når man sammenfatter alt dette, viser det sig dog, at de mennesker, der i dag på ærlig måde optager antroposofien, forbereder deres sjæle til med den kortest mulige tid mellem død og ny fødsel at fremstå ved slutningen af det 20. århundrede, og de vil så også være forenede med de lærere fra Chartres, der er blevet tilbage.

Og det er noget, vi burde optage i vore sjæle: Bevidstheden om, at den antroposofiske bevægelse i det væsentlige er kaldet til at virke videre og komme til syne på ny — ikke blot i de betydeligste sjæle, men i næsten alle sine sjæle — at vise sig på ny mod slutningen af det 20. århundrede, når det store fremstød for det åndelige, for det spirituelle liv på Jorden skal finde sted, fordi den jordiske civilisation ellers vil synke ned i dekadence, hvad jo allerede meget vidner om, at den gør.

Det er, hvad jeg gerne ville: Ud fra sådanne dybder i Deres hjertes at antænde noget af den ild, vi behøver for allerede nu at gøre det åndelige liv i den antroposofiske bevægelse så stærkt, at vi kan vise os forberedt på den rette måde, når denne store epoke, hvor vi atter skal virke sammen på Jorden efter et afkortet ophold i den åndelige verden, bryder frem. Jordens frelse i mangt og meget vil afhænge af, hvad antroposofferne i deres vigtigste led til den tid formår.

Jeg tænker, at allerede en henvisning til disse fremtidsperspektiver må kunne begejstre antroposofferne og må kunne bringe dem til at fremkalde de følelser i sig, som kan bære dem gennem det nuværende jordliv på rette måde og kan opfylde dem med energi, handlekraft og begejstring, så at det kan være en forberedelse for det, der forestår ved århundredets slutning, hvor antroposofien netop er kaldet til at løse opgaver som de her antydede.

Syvende Foredrag

Dornach, 18. september 1924

Foredraget i dag og i morgen ville jeg gerne forme således, at der derudfra på den ene side kunne opstå nogle retningslinier for karmas virkning, men også på den anden side kunne belyses betydningen af erkendelser, der angår menneskenes karma og den almene udviklingshistorie, navnlig for det åndelige livs vedkommende. Vi kan ikke forstå karma i dets virke, hvis vi kun ser ind i en eller anden individualitets på hinanden følgende jordliv. Det er jo sådan, at man indenfor jordelivet, hvor det ene eller det andet menneskes eller ens egen jordiske løbebane træder én i møde i skarp belysning, ganske sikkert fremfor alt interesserer sig for det spørgsmål: Hvorledes når resultaterne af forudgående jordliv over i senere? — Men denne virkemåde ville aldrig blive forklarlig, hvis man måtte blive stående ved jordelivet, for mennesket lever jo også i tiden mellem død og ny fødsel. Og i dette liv mellem død og ny fødsel bliver jo det egentlige karma udarbejdet ud fra det, der i et jordliv har tildraget sig i forbindelse med andre menneskesjæle, der er døde, og som er karmisk forbundet med dem, der også er i livet mellem død og ny fødsel, og i forbindelse med ånder fra de højere hierarkier, såvel som med ånder fra lavere hierarkier. Og dette karma bliver i sin udarbejdelse kun forståeligt, når man kan se de stjernevæsener, der er udenfor Jorden, og som i den måde, hvorpå de viser sig for det fysiske øje, kun viser deres ydre side.

Man må atter og atter sige: Fysikerne ville i høj grad blive forbavsede, hvis de kom til de steder, hvor de stjerner er, som de ser gennem deres teleskoper, og som i spektroskopierne bliver analyseret, hvad deres substanser og deres konstitution angår. Fysikerne ville blive forbavsede over, at de slet ikke finder det, de venter. Det, en stjerne viser for iagttagelsen fra Jorden, er jo egentlig et for dens egen tilværelse temmelig uvæsentligt ydre skin, mens det, som stjernen indeholder, er af åndelig art, eller, når det er fysisk, da viser sig som en rest af noget åndeligt.

De kan på følgende måde bedst gøre Dem klart, hvad der da foreligger. Tænk Dem engang, at en eller anden beboer på en anden stjerne ville iagttage Jorden, sådan som astronomerne og astrofysikerne hos os iagttager andre stjerner. Han ville beskrive en skive, der glimter og lyser ud i verdensaltet, og ville måske finde mørke og lyse pletter, som han ville forklare på en eller anden måde. Sandsynligvis ville tydingerne ikke stemme med det, vi som jordbeboere ved. Måske ville han, når Vesuv spruder ild, og man kunne iagttage det, tale om, at kometer kommer flyvende udefra og lignende. I hvert fald ville det, en sådan astronom ville beskrive, have temmelig lidt at gøre med det, der som noget væsensagtigt egentlig danner vores Jord.

Og hvad er det for noget væsensagtigt, der danner vores Jord? Tænk Dem engang, at vor Jord er fremgået af det, som jeg i min bog »Videnskaben om det skjulte« har skildret som saturntilstanden. Dengang fandtes der endnu ingen luft eller gasarter, intet flydende, ingen faste jordbestanddele, der fandtes kun varmedifferentieringer. Og i denne varmedifferentiering var alt det, der senere er blevet til mineral-, plante- og dyreriget og også menneskeriget, til stede som kim. Vi mennesker var også derinde i denne Saturn, i denne varme.

Så har det udviklet sig videre. Luften blev udskilt af varmen, vandet blev udskilt, det faste blev udskilt; det er lutter rester, der blev udskilt, og som blev kastet ud fra menneskene, for at de kunne blive dannet. Alt, hvad der er mineralsk fast, hører jo til os, det er jo kun en tilbagebleven rest, ligeså det vandige og det luftformede. Således er det væsentlige på vor Jord ikke det, der er i naturriggerne, og heller ikke det, vi bærer i knoglerne og musklerne, for de er igen sammensat af det, der er blevet udskilt, og som vi igen har optaget; men det væsentlige er vore sjæle. Og det andet er i grunden alt sammen mere eller mindre ydre skin eller restprodukter og lignende.

Man ville kun beskrive Jorden rigtigt, hvis man beskriver den som en koloni af menneskesjæle i verdensrummet. Og på samme måde er alle stjerner kolonier af åndelige væsener i verdensrummet, kolonier man kan lære at kende. Idet de går igennem dødens port, bevæger vore egne sjæle sig gennem disse stjernekolonier og går deres egen videre udviklingsvej indtil en ny fødsel sammen med de sjæle, der som menneskesjæle allerede er der, i fællesskab med væsenerne fra de højere eller også de lavere hierarkier, og kommer så, svarende til hvorledes karma er udarbejdet, og hvorledes mennesket er blevet modent, atter tilbage til et nyt jordlegeme. Vi må altså, når vi vil forstå karma, igen komme til en stjernevisdom og til en spirituel undersøgelse af menneskets vej mellem død og ny fødsel i forbindelse med stjernevæsenerne.

Men nu gives der lige til ind i begyndelsen af Michael-herredømmet store vanskeligheder for den nyere tids mennesker med at komme frem til en virkelig stjernevisdom. Og idet antroposofi en dog måtte komme frem til denne stjernevisdom, ved den, at den må være

taknemmelig for den omstændighed, at netop Michael-herredømmet i den sidste tredjedel af det nittende århundrede er brudt ind over hændelserne blandt menneskene på Jorden. Og blandt de mange ting, som vi kan takke Michael-herredømmet for, er netop dette, at vi igen har vundet en uhindret adgang til undersøgelsen af det, der må undersøges i stjernernes verden, for at vi kan forstå karma, dannelsen af karma indenfor menneskeheden.

Jeg ville gerne i dag vise Dem det ved et eksempel for langsomt at føre Dem ind i de overordentlig vanskelige spørgsmål, der knytter sig til undersøgelser over karma. Jeg vil gerne fremføre et eksempel for Dem, som på en måde skal illustrere alt det, der skal ske, før man kan tale om virkningen af karma, sådan som det nu sker i dette foredrag. For man ved jo, at hvis der i offentligheden, i den sædvanlige populære offentlighed, i dag blev talt om indholdet af disse foredrag, så ville man betragte det, der er helt eksakt forskning, som noget tåbeligt. Men det er netop eksakt forskning, og De må kende hele det ansvar, man bliver sig bevidst ved en sådan forskning, og må være kendt med alt det, der findes som modstand mod en sådan forskning, og hvilke »tjørnehække« man her må gå igennem. For det er nødvendigt, at et antal mennesker er vidende om disse med alle de Michael-samhørighedens karmiske ejendommeligheder, som jeg har talt om; de skal netop vide, at det angående disse ting drejer sig om alvorlig åndelig forskning og ikke om det, som de ukyndige, der står udenfor den antroposofiske bevægelse, i dag tænker om den slags.

De fleste af Dem — jeg har jo allerede til dels nævnt kendsgerningen — vil huske en skikkelse, der atter og atter optræder i mine mysterier, nemlig Strader.

Denne Strader-skikkelse er, for så vidt det kan være tilfældet i et litterært værk, i en vis forstand tegnet efter en levende person. Straders personlighed har haft en slags forbillede, der har medoplevet udviklingen i sidste tredjedel af det nittende århundrede, og som i en vis forstand er kommet til en slags rationalistisk kristendom. En person, der efter en overordentlig vanskelig ungdom — ved fremstillingen af Strader skinner noget af det igennem — blev kapucinermunk, men som ikke kunne udholde at være indenfor kirken, og så opnåede et professorat.

Denne person var så, da han fra teologien var blevet drevet ind i filosofien, en begejstret skildrer af Lessings fritænker-religion. Han var sådan, at han kom ind i en slags indre konflikt med den officielle kristendom og temmelig bevidst, ud fra fornuften, ville grundlægge en slags rationalistisk kristendom. Og de sjælekampe, som man i mine mysteriedramaer finder hos Strader, udspillede sig allerede med en vis variation i denne persons liv.

Nu ved De jo, at personen Strader dør i mit sidste mysteriedrama. Og når jeg selv ser tilbage på den måde, hvorpå Straders person for mig har vævet sig ind i mine mysteriedramaers helhed, må jeg sige: Trods det at der ikke havde været nogen ydre hindring for at lade Strader leve videre, sådan som de andre lever videre, så dør han ud fra en indre nødvendighed! Så at det endog er muligt at se Straders død som en overraskelse i mysteriedramaet. Strader dør i et bestemt øjeblik: Jeg havde den følelse, at jeg ikke kunne behandle Strader videre i mysteriedramaerne.

Hvorfor? Ja, ser De, imidlertid er, hvis jeg tør kalde det sådan, originalen død. Og De kan tænke Dem, hvor dybt denne original interesserede mig i sin udviklingsgang, da jeg netop havde gjort udkast til Straders skikkelse. Originalen interesserer mig stadig, også efter at den er gået igennem dødens port.

Men nu er der en vis ejendommelighed. Når vi netop er foranlediget til med det skuende blik at følge en person i den tid, der kommer efter døden, og som varer omtrent en tredjedel af det fysiske jordliv — jordelivet bliver jo på en vis måde gentaget i baglæns gang, men tre gange så hurtigt —, hvad oplever så mennesket egentlig der i de årtier, som grænser umiddelbart op til jordelivet?

Når De forestiller Dem et menneskeliv her på Jorden, så forløber det i dage og nætter, tilstande hvor vi er vågne, og hvor vi sover. I søvntilstanden er der altid gerne billedagtige reminiscenser fra dagens liv. Når man sådan ser tilbage på livet, husker man sædvanligvis kun tilstanden om dagen, hvor man er vågen, men det lægger man slet ikke mærke til; for man skulle egentlig forme erindringerne sådan: Dér husker jeg fra morgen til aften, nu af brydes det, fra morgen til aften — det afbrydes igen, fra morgen til aften, — det afbrydes igen.

Men da der om natten ikke er noget i hukommelsen, trækker vi simpelthen linien glat igennem og forfalsker vore erindringer, idet vi kun regner med dagene. Men efter døden må vi i en stærk realitet gennemleve det, der var til stede om natten, i omtrent en tredjedel af livet

og gennemleve det bagfra. Og da er det ejendommelige netop: Man har en vis følelse af væren, en virkelighedsfølelse af det, som møder én på Jorden. Havde man ikke denne virkelighedsfølelse, så ville man også kunne anse alt det, der møder én om dagen, for at være drømme. Man har altså en bestemt virkelighedsfølelse. Man ved, at tingene er virkelige, de støder til én, når man støder på dem, de sender lys til én, og de udsender toner. Kort sagt, der findes meget, som gør, at vi har en følelse af virkelighed under vort liv her på Jorden mellem fødsel og død.

Men når man tager alt det, vi har som følelse af virkelighed, når De tager alt det, De kalder virkelighed hos de mennesker, som De har mødt her, så er alt det i sin intensitet som drømmevirkelighed i forhold til den uhyre intensive virkelighed, man oplever i disse årtier umiddelbart efter døden, og som betragteren medoplever. Alt det viser sig meget mere virkeligt for én, jordelivet viser sig, som om det var en drøm; det er, som om sjælen egentlig først nu vågnede op overfor livets intensitet. Det er det ejendommelige.

Og da jeg fulgte dette forbillede til Strader, optog naturligvis den virkelige individualitet, som levede efter døden, mig meget mere end erindringen om jordelivet, der viser sig som en drøm i forhold til det, der optræder efter døden. Sådan at jeg i forhold til de stærke indtryk af den døde ikke længere kunne udvikle tilstrækkelig interesse for den levende til at beskrive det.

Jeg kan altså her ud fra egen erfaring tale om, hvor lidt intensivt jordelivet er i forhold til det liv, der møder én, når man følger mennesket efter døden, idet livet dér er langt det mest intense. Og når man nu netop dér, hvor den særlige interesse gennem den opflammede jordinteresse er vakt for livet efter døden, opmærksomt forsøger at følge, hvordan det nu går videre, så mærker man de vanskeligheder, der står i vejen. For når man iagttagelse helt rigtigt og indtrængende, så ser man, hvordan det allerede viser sig, at den døde vil til at forberede dannelsen af sit karma, medens han lever sit liv baglæns efter døden, hvilket tager omtrent en tredjedel af den tid, han har levet på Jorden. Han ser jo alt det, som han har gennemgået i løbet af livet, ved denne omvendte, baglæns-oplevelse. Hvis han har fornærmet et menneske, oplever han det igen. Dør jeg som treoghalvfjerdsårig, og har jeg i mit tresindstyvende år fornærmet nogen, oplever jeg det igen under tilbagevandringen; men jeg oplever det sådan, at jeg ikke oplever de følelser, jeg havde, men de følelser, som den anden oplevede ved min fornærmelse. Jeg lever mig helt ind i den anden. Og sådan lever jeg egentlig med mine egne oplevelser ind i de mennesker, der i god eller ond forstand er blevet berørt af disse oplevelser. Og så forbereder der sig hos én selv tendensen til at skabe den karmiske udligning.

Nu var den interesse, jeg havde for dette jordiske forbillede til Strader, der nu stod for mig som oversanselig individualitet, navnlig vakt ved, at dette forbillede virkelig ville begribe kristendommen på en indtrængende, skarpsindig, rationalistisk måde. I forbindelse hermed må man beundre tænkeren; men man mærker overalt ved denne rationalistiske fremstilling af kristendommen i dette menneskes bøger, hvorledes rationalismens tråd, begrebernes tråd brister, hvordan der derved i grunden kommer noget frygtelig abstrakt ud af det, hvordan vedkommende ikke kan komme ind i en spirituel opfattelse af kristendommen, hvordan han med filosofiske begreber sammentømmer en slags begrebsreligion og så videre. Kort sagt, hele svagheden ved den moderne intellektualisme træder frem hos denne person.

Det viser sig igen på en mærkværdig måde, når man følger hans livsvej tilbage efter døden. Hos mennesker, hos hvem sådanne vanskeligheder ikke optræder, finder man, at de nu efterhånden lever sig ind i månesfæren. Det er den første station. Og når vi som døde kommer ind i måneregionen, finder vi der alle disse »registratorer« af vor skæbne, der engang i urtiderne var menneskenes vise lærere, som vi ofte har talt om, og som er fulgt med Månen, da denne fysisk skilte sig fra Jorden og ud fra et jordindhold opstod som selvstændigt verdenslegeme. Når vi som døde passerer måneregionen, træffer vi således i dag først og fremmest menneskehedens store urlærere, der ikke var til stede i et fysisk legeme, men som grundlagde urvisdommen, af hvilken der kun er en afglans tilbage i det, der litterært er overleveret. Hvis der ikke indtræder hindringer, finder vi så at sige uhindret vejen ind i denne måneregion.

Hos den person, der er Straders urbillede, optrådte der noget, som om den overhovedet ikke var i stand til uhindret at gennemgå dette sjælens umiddelbart efter døden følgende liv hen mod måneregionen: Vedvarende hindringer, som om måneregionen ikke ville tillade denne individualitet at nærme sig.

Og når man i billedagtig imagination undersøgte, hvad det egentlig var, viste der sig følgende: Det var, som om de ånder, altså menneskehedens urlærere, der engang bragte

menneskeheden den oprindelige spirituelle videnskab, råbte til Straders urbillede: Du kan ikke komme til os, for du må på grund af din særlige menneskelige kvalitet endnu intet vide om stjernerne; du må vente, du må først gentage for dig adskilligt af det, du har gennemgået ikke blot i den sidste, men i de tidligere inkarnationer, for at du kan blive moden til i det hele taget at vide noget om stjernerne og deres væsen.

Og så optrådte det mærkværdige, at man havde en individualitet for sig, der egentlig slet ikke, eller meget vanskeligt kan vokse det åndelige i stjerneverdenen i møde. Den vil naturligvis vokse den i møde, men den kan det kun meget vanskeligt. Og så har jeg netop hos denne person gjort den mærkværdige opdagelse, at det hos sådanne nyere rationalistisk-intellektualistiske individualiteter er en hindring i udformningen af karma, at de ikke sådan uhindret i deres væsen kan komme til stjernerne. Ved den videre efterforskning viste det sig, at denne person havde hentet al kraft til sin rationalisme ud fra tiden, der gik forud for Michael-herredømmet. Den var endnu ikke på rigtig måde blevet berørt af Michael-herredømmet.

Men nu blev der stillet ret stærke krav til den videre undersøgelse af denne persons karma, hvad fortiden angår. For jeg måtte sige til mig selv: Der foreligger dog noget, som ud fra tidligere jordlivs resultater karmisk har præpareret denne person således, at det ikke kun har virkninger i jordelivet, men også rækker ind i det liv, der kommer efter døden. Det er et ret mærkværdigt fænomen.

Det viste sig så, at det liv, som gik forud for det jordliv, der er blevet skitseret for Dem, og som spejler sig i Straders skikkelse, at det liv som i de åndelige verdener er gået forud for dette jordliv, var en slem prøvelse, et rigtigt liv i prøvelser i det oversanselige:

Hvordan skal jeg nu forholde mig til kristendommen?

Man kunne sige, at i det oversanselige forbereder der sig langsomt noget, som gør denne person usikker med hensyn til opfattelsen af kristendommen i jordelivet. Også det skinner igennem i Strader-figuren: Den er ikke sikker på noget som helst, den afviser på en vis måde det, der er oversanseligt, vil kun gribe det med forstanden, men vil alligevel se noget. Husk på skildringen af Strader. Sådan er det netop; sådan er denne person også i livet vokset ud af sit karma i tidligere tid. Og det viser sig, at denne person faktisk ved gangen gennem livet mellem død og ny fødsel før dette jordliv, ved slutningen af det nittende og begyndelsen af det tyvende århundrede, i meget stærk neddæmpet bevidsthedstilstand er gået gennem stjernelivet. Derved optrådte der i livet den reaktion at fatte så meget klarere og fastere begreber overfor de afstumpede begrebsbilleder, som denne person gennemgik mellem døden og en ny fødsel.

Når man nu kommer ud over disse fænomener, der altid viser stjerneverdenene ligesom i tåge, til denne persons forrige jordliv, finder man noget højst mærkværdigt. Da bliver man foreløbig — i det mindste blev jeg det — ført til sangerkrigen på Wartburg, 1206, netop i den tid, jeg har skildret for Dem som den, i hvilken de gamle platonikere, f.eks. fra skolen i Chartres, var i den åndelige verden, og de andre, aristotelikerne, endnu ikke var kommet ned, og hvor der om den fortløbende Michael-hændelse fandt en slags himmelsk konference sted mellem begge parter. Sangerkrigen på Wartburg fandt sted på den tid.

Det er altid interessant at følge: Hvad er der her på Jorden, og hvad er der deroppe? På den måde har vi i sangerkrigen på Wartburg en begivenhed, som ikke umiddelbart hænger sammen med den fortløbende Michael-strømning.

Hvem var nu med der i sangerkrigen på Wartburg? Der var jo forsamlet de betydeligste tyske digtere, som kappedes med hinanden i sang. Det er kendt, hvori sangerkrigen bestod, hvordan Walther von der Vogelweide, Wolfram von Eschenbach, Reimar von Zweter kæmpede om fyrsternes gunst og om deres egen anseelse; men at der også var en, der i grunden var imod alle andre: Heinrich von Ofterdingen. Og i denne Heinrich von Ofterdingen genfandt jeg den individualitet, der lå til grund for Straders urbillede.

Altså har vi at gøre med Heinrich von Ofterdingen, og vi må spørge: Hvorfor har Heinrich von Ofterdingen, efter at han er gået gennem dødens port, den vanskelighed ligesom i en dæm ringstilstand at gå igennem stjerneverdenen?

Der behøver man blot at følge sangerkrigens forløb en smule:

Heinrich von Ofterdingen tager kampen op mod de andre. Man har allerede sendt bud efter bøddelen: Han skal hænges, hvis han taber. Han unddrager sig dette. Men for at hidføre en fly

kamp, sender han bud til Ungarn efter troldmanden Klingsor. Og han får ham virkelig fra Ungarn til Eisenach.

Nu udspiller der sig en ny slags Wartburg krig, hvor Klingsor medvirker. Man ser ganske tydeligt: Klingsor, der nu træder i skranken for Heinrich von Ofterdingen, der selv optræder kæmpende og syngende, kæmper ikke alene, men han lader åndelige væsener kæmpe med. Og for at lade åndelige væsener kæmpe med, lader han for eksempel en ung mand besætte af et sådant åndeligt væsen, og lader så denne synge i stedet for. Og han lader endnu stærkere åndelige kræfter optræde på Wartburg.

Alt det, der kommer fra Klingsors side, står Wolfram von Eschenbach overfor. En fremgangsmåde, som Klingsor bruger, består navnlig i, at et sådant åndeligt væsen skal hitte ud af, om Wolfram von Eschenbach er en lærd mand eller ej. Klingsor er blevet bragt noget i knibe af Wolfram von Eschenbach. For da denne mærker, at der er noget åndeligt med i spillet, synger han om den hellige nadver, om transsubstantiationen, om Kristi tilstedeværelse i nadveren, — og ånden må vige, det kan den ikke tåle. Bag disse ting ligger der absolut virkelige realiteter, hvis jeg tør bruge denne tautologi.

Og med mange åndelige væseners hjælp lykkes det Klingsor at bevise, at Wolfram von Eschenbach ganske vist har en stjerneløs kristendom, en kristendom der ikke regner med kosmos, men at han er aldeles ulærd, hvad angår al kosmisk visdom. Det kommer det nu an på. Klingsor har bevist, at gralens sanger allerede på den tid kun kender det af kristendommen, som har aflagt det kosmiske. Og Klingsor kan kun optræde på den åndeligt understøttede måde ved, at han har stjernevisdommen. Men allerede af den måde, hvorpå han anvender den, ser man, at det, som man kalder »sort magi«, blander sig ind i hans kunster.

Og så ser vi, hvordan stjernevisdommen på urigtig måde bliver stillet op imod den stjerneukyndige Wolfram von Eschenbach.

Vi står i det trettende århundrede, i tiden før de dominikanere optræder, som jeg har talt om; vi befinder os i den tid, hvor kristendommen, netop hvor den var særlig fremtrædende, har aflagt al indsigt i stjerneverdenen, og hvor der i grunden kun, der hvor man i det indre var fremmed overfor kristendommen, endnu var stjernevisdom til stede, således som hos Klingsor fra Ungarn.

Heinrich von Ofterdingen havde hidkaldt Klingsor, havde altså sluttet forbund med den ukristelige stjernevisdom. Derved er Heinrich von Ofterdingen på en vis måde forblevet knyttet til ikke blot Klingsors personlighed, der senere egentlig er forsvundet ud af hans oversanselige liv, men navnlig er han forblevet knyttet til middelalderens afkristnede kosmologi. Og sådan levede han videre mellem døden og en ny fødsel og bliver så født igen på den måde, som jeg har skildret det for Dem, og lever sig ind i en vis usikkerhed i kristendommen.

Men det væsentlige er dette: Han dør igen, går vejen tilbage, og idet han går vejen tilbage i sjæleverdenen, står han alle vegne overfor nødvendigheden af atter at komme til stjerneverdenen, at gennemgå den hårde kamp, som Michael ved overtagelse af sit herredømme måtte føre netop i sidste tredjedel af det nittende århundrede mod de dæmoniske magter, der hænger sammen med middelalderens ukristelige kosmologi. Og for at gøre dette billede fuldstændigt: Man kunne helt nøjagtigt se, hvorledes der blandt dem, som nu bekæmpede Michael-herredømmet hårdt, og mod hvilke Michaels ånder måtte kæmpe, netop endnu befinder sig de åndelige væsener, som dengang på Wartburg af Klingsor blev besværges til at træde op imod Wolfram von Eschenbach.

Der foreligger altså her det, at en eller anden, der gennem sine øvrige karmiske resultater forbigående endda var ført ind i kapucinerordenen, ikke kunne komme til kristendommen af den grund, at han i sig bar den antagonisme mod kristendommen, som han havde tilvejebragt, da han hidkaldte Klingsor fra Ungarn til hjælp mod Wolfram von Eschenbach, Parcival-sangeren. Og medens denne ukristelige kosmologi stadig viste sig opstemmet i det underbevidste hos denne mand, fandtes der i hans sædvanlige bevidsthed en rationalistisk kristendom, der ikke engang er særlig interessant. Interessant er kun hans livskamp for med den kristelige rationalisme at ville grundlægge en slags rationalistisk religion.

Men det vigtigste, det mest betydningsfulde er, hvad man nu ser som sammenhæng mellem abstrakt rationalisme, abstrakt, skarpsindig tænkning, og det der væver i det underbevidste:

Neddæmpede, lammede forestillinger om stjernerne og forholdet til dem lever op i bevidstheden som abstrakte tanker.

Og når man så undersøger, hvordan nutidens på materialistisk måde klogeste menneskers karma er beskaffet, så kommer man til, at disse mennesker for det meste i tidligere jordliv har haft noget at gøre med kosmologiske vildfarelser ind i det sort-magi ske. Det er en betydningsfuld sammenhæng.

Det har holdt sig instinktivt hos bønderne, der på forhånd har en vis afsky, når der går én rundt iblandt dem, som er alt for dygtig i rationalistisk henseende. Ham kan de ikke lide. I den anskuelse skjuler der sig instinktivt noget af det, der hører til i sådanne sammenhænge.

Men betragt nu alt dette i vores sammenhæng. Sådanne ånder mødte man i sidste del af det nittende og i begyndelsen af det tyvende århundrede. De hørte til de mest interessante. Sådanne en genfødt Heinrich von Ofterdingen, der havde at gøre med sin tids sorteste magiker, Klingsor, viser sig at være interessant netop i sin rationalistiske forstand.

Men det viser sig her, hvilke vanskeligheder der består, når man på rigtig måde vil komme til stjernevisdommen. Og denne rigtige måde at nærme sig til stjernevisdommen, som man behøver for at gennemskue karma, er netop kun mulig i lyset af en rigtig indsigt i Michael-herredømmet og ved at holde sig til Michael.

Det beviser atter for Dem, hvordan der gennem den nyere tids hele virkelighed — jeg har vist Dem det i dag ved eksemplet om forbilledet til Strader — er kommet en strømning frem i det åndelige liv, som gør det vanskeligt på fordomsfri måde at komme frem til videnskaben om stjernerne og dermed til videnskaben om karma. Hvorledes man alligevel kan det og være sikker på, at man uhindret af de anfægtelser, der i dag er mulige fra den side, jeg har karakteriseret, kan komme frem til stjernevisdommen og til udformningen af karma, det vil vitale videre om i morgen.

Ottende Foredrag

Dornach, 19. september 1924

De betragtninger, vi har anstillet her for stadig bedre at forstå, hvad det betyder, at nutiden står i Michael-herredømmets tegn, førte os sidste gang til at vise, hvor ejendommeligt menneskers karma kan virke; og de har i en vis forstand vist os, hvordan vanskeligheder kan føre til, at en eller anden person ikke finder vejen til mellem død og ny fødsel at gennemleve det, som er nødvendigt for at danne karma gennem deltagelse i begivenhederne i stjerneverdenen.

Det bliver selvfølgelig vanskeligt for en anskuelse, der endnu helt er vævet sammen med det, der går for sig her i det fysiske jordliv, at optage de ting i sig, som virkelig skal optages, når der skal gøres alvor af karma-ideen. Men vi lever nu engang i de store afgørelses tid, og disse skal til at begynde med være på det åndelige felt. Og på åndeligt område bliver disse afgørelser forberedt på den rigtige måde, ved at enkelte mennesker, netop ud fra den dybere antroposofiske ånd, fatter modet til at tage betragtningen af den åndelige verden så alvorligt, at de kan optage det, som bliver fremført fra denne åndelige verden for at begribe det ydre fysiske livs fænomener.

Derfor er jeg heller ikke i flere måneder veget tilbage for at fremføre enkelte kendsgerninger fra det åndelige liv, som er egnet til at forstå nutidens åndelige konfiguration. Og jeg vil i dag fremføre noget mere til illustration af det, jeg så på søndag som afslutning vil bringe for at vise nutidens åndelige livs karma i forbindelse med det, der skal være antroposofisk bevægelse.

Til at begynde med vil jeg ganske vist i dag fremkomme med noget, ved hvilket De ikke straks vil indse, hvordan det hænger sammen med vort hovedtema, men ved hvilket De straks vil er kende, at det i eminenteste grad karakteriserer nutidens åndelige liv ud fra det åndelige livs grundlag fra fortiden.

Meget vil forekomme ret paradoksalt, men for den jordiske betragtning har livet som helhed netop paradokser. De eksempler, jeg vælger i dag, er ikke almindelige; for jordelivets sædvanlige rækkefølge viser os i regelen ikke historiske personligheder, viser os heller ikke

personer sådan, at vi med en overfladisk betragtning ville se en fortløbende kæde. Men dog gives der virkelig jordliv, der følger sådan på hinanden, at man, idet man sammenfatter dem, samtidig fremstiller historie.

Det er kun i udtalt grad tilfældet hos f individualiteter; men netop hos individualiteter, hos hvem vi på en måde kunne pege på den enkelte inkarnation som historisk, hvilket jo allerede var tilfældet hos enkelte, jeg i tidens løb har fortalt om, kan vi lære overordentlig meget om karma. Og der ville jeg først og fremmest fortælle om en person, der som filosof levede ved slutningen af det første kristne århundrede, en filosof som i udpræget grad hørte til skeptikerne, det vil sige til dem, der egentlig ikke holdt noget for sikkert i denne verden. Han hørte til den skeptiske skole, der ganske vist allerede så kristendommen bryde frem, men som absolut stod på den grund, at man i det hele taget ikke kan vinde sikre erkendelser, at man altså frem for alt ikke på nogen måde kunne sige, om et eller andet guddommeligt væsen kunne antage menneskelig skikkelse eller lignende.

Denne individualitet — navnet i den daværende tid gør ikke så meget til sagen, han var af Agrippa-slægten —, denne individualitet, som var inkarneret dengang, sammenfattede i sin personlighed så at sige alt, hvad den græske skepsis havde frembragt og var i en vis forstand en person, som vi, når vi ikke bruger ordet i foragtelig betydning, men mere bruger det som terminus technicus, endog ville kalde en kyniker; ikke en kyniker hvad angår livsanskuelse, dér var han skeptiker, men kyniker hvad angår hele den måde, hvorpå han tog tingene i verden: Nemlig sådan, at han egentlig meget gerne skæmtede med selv ret vigtige ting. Og dengang gik kristendommen ganske sporløst hen over ham. Men da han gik gennem dødens port, forblev der en stemning, der i mindre grad var et resultat af hans skepsis — for det var jo en filosofisk anskuelse, og den bærer man ikke med ret længe efter døden —, men det der ligger i indre sjæle og åndsvaner, dette at tage let på vigtige begivenheder i livet, dette at glæde sig over, at meget, som synes vigtigt, viser sig ikke at være det, — det var sådan grundstemningen. Og således blev denne grundstemning båret ind i livet efter døden.

Nu har jeg allerede i går antydnet, at efter døden træder mennesket til at begynde med ind i en sfære, som efterhånden fører ham ind i Månens område. Og jeg har antydnet, hvordan kolonien af menneskehedens urvise egentlig befinder sig dér, disse urlærere, der engang har levet på Jorden, men dengang ikke var i et fysisk legeme og derfor heller ikke underviste sådan, som man må fore stille sig undervisningen senere; men de færdedes tidligere kun på J orden i et æterlegeme, og de underviste sådan, at den ene eller den anden, som skulle undervises af dem i mysterierne, følte det, som om én af disse urvise tog bolig i ham. Han havde den følelse:

Den urvise var nu hos mig. — Og som resultat af at den urvise tog bolig i ham, følte han så en indre inspiration, gennem hvilken der netop i den daværende tid blev undervist. Det var de ældste tider af jordudviklingen, hvor de store urlærere vandrede på Jorden i deres æterlegeme. Det er disse urlærere, der så at sige er draget efter Månen, der som verdenslegeme allerede havde skilt sig fra J orden, og hvis område mennesket nu på en vis måde passerer som sin første station i sin kosmiske udvikling. Det er dem, der oplyser mennesket om karma, for de har jo navnlig at gøre med fortidens visdom.

Og da denne personlighed, Agrippa, kom ind i dette område, gik meningen med en tidligere inkarnation meget stærkt op for ham, en inkarnation, der var særlig karakteristisk, og som nu på en vis måde i tilbageblikket efter døden gjorde et stort indtryk, fordi han i denne inkarnation endnu havde set, på hvilken måde kulten i Forasien og Afrika udgik fra de gamle mysterier.

Denne individualitet gennemgik på ny ret intensivt, oversanse ligt, i kristen tid det, som den havde gennemgået på Jorden i sammenhæng med meget af Forasiens mysterievæsen, der var ved at gå til grunde. Og det bevirkede så, at denne individualitet — den var jo, som jeg har sagt, ikke berørt af kristendommen — nu oversanseligt så, hvorledes man ventede Kristus i de gamle mysterier.

Men da kulten fra de mysterier, som denne person så, allerede var blevet overfladisk på de steder, hvor han havde levet, optog han forskellige kultformer, der i løbet af de første århundreder af den kristne udvikling i kristelig metamorfose netop overførtes til den romerske kristendom.

Læg altså rigtig mærke til, hvad det dér drejer sig om. Det drejer sig om, at der i denne region efter døden hos denne individualitet forberedtes en forståelse for det udvendige i kulten og for det udvendige i det kirkelige, der førhen var hedensk, men som var opstået igen

i løbet af de første kristne århundreder, og som gik over til den udprægede romerske kultus med alle de opfattelser af det kirkelige væsen, der hang sammen med denne.

Det bevirkede en ganske særlig ånds konfiguration hos denne person. Nu ser vi igen i løbet af den tid, som mennesket gennemgår mellem død og ny fødsel, at denne individualitet ganske særligt udarbejder sit karma i Merkur-regionen, således at han ikke i indre betydning, men hvad angår begavelse med ydre intelligens, fik stort overblik over forholdene.

Og når vi så følger denne individualitet videre, træffer vi den igen her på Jorden som den kardinal, der stod for Ludvig XIV's regering, medens Ludvig XIV. endnu selv var barn, nemlig kardinal Mazarin. Og når vi nu studerer kardinal Mazarin med hensyn til alt det, han har af strålende og stort, og med hensyn til alt det, han har som ydre opfattelse af kristendommen, der straks går op for ham, — og også hvordan han vanemæssigt indlever sig i den kvindes væremåde, som er formynder for Ludvig XIV., — da ser vi: Han optager alt det af kristendommen, der er kristelige institutioner, kristelig kultus og kristelig pragt, han optager det alt sammen, idet det omgiver ham med det forasiatisk-orientalske væsens glans. Og han regerer i grunden Europa som én, der i en meget tidligere inkarnation i høj grad optog det forasiatiske væsen i sig.

Men denne kardinal Mazarin havde nu lejlighed til at blive noget berørt af forholdene. De må blot tage tidsalderen i betragtning: Slutningen af trediveårskrigen, alle de ting, der udspillede sig, som om de var udgået fra Ludvig XIV.

Kardinal Mazarin havde et stort overblik, han var en stor statsmand, men befandt sig også som i en rus og var egentlig bedøvet af sine egne handlinger, således at disse handlinger forløb ligesom ud fra storslået behændighed, men ikke som noget, der kommer ud fra hjertets dyb.

Dette liv bliver ganske mærkeligt, idet det nu igen går gennem tiden mellem død og ny fødsel. Der kan man ligefrem se, hvordan alt det, denne person har gjort, ligesom opløser sig i en tåge ved den videre passage gennem Merkur-regionen. Alt, hvad denne personlighed har optaget af ideer om kristendommen, forbliver, ligeledes alt det denne person har gennemgået af skepsis i forhold til videnskaben, og alt omdanner sig nu i dette liv mellem død og ny fødsel: Videnskaben bringer ikke de sidste sandheder; en intensiv erkendelsessans, som der egentlig allerede var et anstrøg af ved forrige passage gennem Merkur, forsvinder igen, og karmisk udvikler der sig i dette liv en ejendommelig mentalitet; en mentalitet som med stor sejhed fastholder indtrængende anskuelse, som denne individualitet har gennemgået, men som kun kan udvikle begreber til at beherske det næste liv. I det han gennemgår livet mellem døden og en ny fødsel, har man den følelse: Hvad skal da denne individualitet egentlig i den nye inkarnation, som den nu vil stræbe imod. Hvad er den egentlig sådan rigtig forbundet med? Man har den følelse, at den kan blive forbundet mere eller mindre intensivt med alt muligt og med intet. Alle de forudgående hændelser forbereder hertil. Den intensitet, med hvilken man — efter forudgående skepsis — ad alle veje bliver kardinal, og gennemlever kristendommen med alle de enkelte udvendigheder, sidder dybt i denne person: Denne person må blive kundskabsrig og dog kunne optræde med letkøbte begreber. Men desuden, hvor udslettet er ikke det europæiske landkort, som han engang beherskede. Man ved ikke, hvordan han igen skal finde frem til det.

Hvad vil han foretage sig med dette landkort? — Han vil ganske bestemt ikke vide, hvad han skal stille op med det.

I livet mellem død og ny fødsel må man gennemgå disse ting, for at man ikke skal tage fejl, og for at der kan komme en virkelig eksakt viden ud af det. Denne person bliver, da Michael-tiden nærmer sig og er her, genfødt som en, der virkelig i sit fysiske legeme viser et mærkværdigt dobbeltansigt. En person, der ikke rigtigt og ikke helt kan være statsmand og heller ikke kan være gejstlig, men som drages stærkt mod begge dele: Det er Hertling, som endnu i sin høje alder blev tysk rigskansler og nu som en følge af karma på denne måde må udnytte resten af sit Mazarin væsen, og som bringer alle de ejendommeligheder, gennem hvilke han er kommet til kristendommen, til udtryk i sit kristelige professorat.

Det er et eksempel, ved hvilket De kan se, hvor ejendommeligt nutidens mennesker i fortiden er kommet til deres nuværende individualiteter. Den, der ikke forsøger, men udtænker noget, ville naturligvis komme til noget helt andet. Men man forstår først karma, når man kan finde tilknytningepunktet til disse mest ekstreme sammenhænge, der næsten tager sig paradoksale ud i den sanselige verden, men som er til stede i den åndelige verden. Sådan som det netop er en kendsgerning, hvad jeg allerede ofte har nævnt her, at den Ernst Haeckel, der så rasende

bekæmpede kirken, var den reinkarnerede munk Hildebrand, der i forrige inkarnation var den store pave Gregor.

Der ser vi, hvor ligegyldigt troens ydre indhold eller et menneskes anskuelse under jordelivet er; for det er hans tanker. Men studer engang Haeckel, og studer navnlig Gregor i sammenhæng med, hvad han var som abbed Hildebrand — jeg tror, at han også er blandt disse billeder fra Chartres — så vil De se, at der er en dynamisk viderevirken til stede.

Jeg har anført dette eksempel, for at De kan se, hvordan prominente personligheder i nutiden bærer det forgangne ind i denne nutid. Jeg vil nu vælge et andet eksempel, som kan være meget, meget værdifuldt for Dem alle, og for hvilket jeg næsten gyser tilbage for på nogen måde at sige det henkastet, noget der netop griber så uhyre dybt ind i nutidens hele åndelige struktur, at jeg ikke kan komme uden om at vælge netop dette eksempel.

Når De bagefter betragter munken Hildebrands ansigt, ham som De jo kender fra historien som pave Gregor VII., vil De se, hvordan Haeckels sjælelige konfiguration på en vidunderlig måde er indeholdt i denne Hildebrands, den senere Gregors ansigt.

Men jeg ville netop nævne en anden person, en person — som sagt, jeg er næsten bange for at nævne ham, men personen er uhyre karakteristisk for det, der ud fra fortiden bliver båret over i nutiden, og for på hvilken måde det bliver båret over. Jeg har ofte vist hen til det, og De vil også vide det ud fra den ydre historie, at i det fjerde århundrede har det koncil fundet sted, koncilet i Nikæa, i hvilket der for Vesteuropa blev truffet en afgørelse mellem ananismen og athanasianismen, og hvor anianismen blev fordømt.

Det var et koncil, hvor al den høje lærdom fremtrådte, som i de første kristne århundreder fandtes hos de toneangivende personligheder, hvor der virkelig blev kæmpet med dybtgående ideer, og hvor den menneskelige sjæl endnu havde en helt anden konstitution, og hvor menneskesjælen tog det som noget selvfølgeligt umiddelbart at leve inde i en åndelig verden, og hvor der sagtens med lødighed kunne strides om, hvorvidt Kristus, Sønnen, er af samme væsen som Faderen, eller blot et lignende væsen som Faderen, hvilket sidste anianismen hævdede. I dag vil vi ikke inlade os på den dogmatiske forskel mellem de to parter, men vi vil se på, at det dér drejede sig om uhyre skarpsindige diskussioner, om storartede skarpsindige diskussioner, som udkæmpe des med den daværende tids intellektualisme.

Når vi i dag er skarpsindige, er vi det simpelt hen som mennesker. I dag er jo næsten alle mennesker skarpsindige. Jeg har allerede ofte sagt: Menneskene er frygtelig kloge, det vil sige, de kan jo tænke, ikke sandt? Det er ikke meget, men menneskene kan det i dag. Jeg kan også være meget dum og samtidig kunne tænke; men menneskene kan i dag netop tænke. Dengang var det ikke sådan, at menneskene kunne tænke, men de følte tankerne som inspiration. Den, der altså var skarpsindig, følte sig gudbenådet, og tænkningen var en slags klarsyn. Sådan var det absolut endnu i det fjerde århundrede efter Kristus. Og de, der hørte på en tænker, fornemmede også endnu noget om udviklingen af hans tænkning. Nu var der netop ved dette koncil en person til stede, som tog del i disse diskussioner, men som i højeste grad var nedtrykt over udfaldet af koncilet, og som fortrinsvis dengang anstrengte sig for at fremføre argumenter for begge opfattelser. Denne person fremlagde de betydeligste grunde for såvel anianismen som for athanasianismen, og hvis det havde stået til denne person, var der ganske utvivlsomt kommet noget helt andet ud af det. Der var ikke kommet et eller andet dårligt kompromis mellem anianismen og athanasianismen ud af det, men der ville være opstået noget i retning af en syntese, der sandsynligvis — man skal ikke konstruere historie, men man kan sige det for at belyse det — ville have været noget meget stort, og som ville have ført til at knytte det menneskelige indre guddommelige meget mere intimt sammen med det guddommelige i universet. For sådan som athanasianismen udformede sagen, blev menneskesjælen egentlig helt adskilt fra det guddommelige udspring, og det blev endog anset for kættersk, hvis man talte om guden i menneskets indre.

Havde ananismen alene sejret, havde man naturligvis talt meget om guden i menneskets indre, men man ville aldrig have gjort det med den nødvendige indre ærefrygt og navnlig ikke med den nødvendige indre værdighed. Anianismen alene havde netop anset mennesket på ethvert trin som en legemliggørelse af den i ham værende gud. Men det er også ethvert dyr, det er den hele verden, det er hver sten, det er hver plante. Denne anskuelse har kun en værdi, når den samtidig har den tilskyndelse i sig, at man stadig stiger højere og højere i udviklingen, for først at finde guden. Påstanden om at man på et eller andet trin af livet har noget guddommeligt i sig, har kun en mening, når man opfatter dette guddommelige som i en vedvarende stræben op »til sig selv«, hvor det endnu ikke er. Men en syntese af begge

anskuelser var ganske utvivlsomt kommet i stand, hvis den person, som jeg mener, dengang på koncilet havde kunnet vinde en eller anden afgørende indflydelse.

Denne person gik nu meget utilfreds ind i en slags eremitliv i Ægypten, levede på en overordentlig asketisk måde — dengang i det fjerde århundrede — grundigt bekendt med alt, hvad der egentlig var af virkelige spirituelle substanser i kristendommen; måske en af de mest vidende kristne, der fandtes, men ikke nogen kæmper.

Allerede den måde, hvorpå vedkommende optrådte på koncilet, var som hos et alsidigt overvejende, roligt, men overordentlig begejstret menneske, der blot ikke interesserede sig for enkeltheder og ensidigheder; et menneske som, — jeg kan ikke sige, havde fået væmmelse ved det, det ville ikke være det rigtige udtryk —, men som var overordentlig bittert berørt af, at han ikke var trængt igennem med noget som helst, fordi han var helt overbevist om, at det kun kunne blive til fremgang for kristendommen, hvis hans anskuelse ville trænge igennem.

Og således trak han sig da tilbage til en slags eneboertilværelse for resten af sit liv, men fulgte dog en ganske særlig løbebane ud fra sin sjæls indre trang, idet han ligefrem viede sig til at udforske oprindelsen til tænkningens inspiration. Denne personligheds mystiske fordybelse gik ud på at opdage, hvorfra tænkningen får sin inspiration. Det var en eneste stor længsel efter at finde tænkningens udspring i den åndelige verden. Og denne person blev til sidst ganske opfyldt af denne længsel. Han døde også med denne længsel, uden at han i livet dengang derved havde fundet en konkret afslutning, der kunne være et svar. Det eksisterede ikke. Allerede dengang var tiden ugunstig.

Og så gennemgik denne person noget ejendommeligt i livet efter døden. Årtier efter døden kunne han ligefrem se tilbage på jordelivet og stadig se det farvet af det, som han til sidst var kommet frem til. Denne person kunne i det, som umiddelbart i denne tilbagegående betragtning slutter sig til døden, se, hvorledes mennesket tænker.

Nu var der endnu ikke nogen afklaring på dette spørgsmål. Det er vigtigt. Og uden at der var en tanke som svar på dette spørgsmål, så denne person netop efter døden på en vidunderlig klar, imaginativ måde ind i verdensaltets intelligens. Han så ikke verdensaltets tanker — dem havde han set, hvis det, han havde længtes efter, var kommet til en afslutning — han så ikke verdensaltets tanker, men han så dem i billeder.

Og sådan levede en individualitet sig igennem livet mellem døden og en ny fødsel, en individualitet som var i en slags ligevægtstilstand mellem mystisk imaginativ skuen og en skarpsindig tænkning fra tidligere, der var i bevægelse, og som endnu ikke var kommet til ende.

Til at begynde med sejrede de mystiske anlæg i det, som udformede sig karmisk. Denne individualitet bliver i middelalderen født som en visionær kvinde, der udviklede vidunderlige indblik i den åndelige verden. Anlægget for tænkning trådte til at begynde med helt tilbage, og det visionært skuende trådte i forgrunden. Vidunderlige visioner samtidig med mystisk hengivelse til Kristus, uhyre dyb gennemtrængning af sjælen med en visionært anskuelig kristendom, visioner i hvilke Kristus viste sig som anfører for milde, ikke stridbare skarer, der gennem mildhed ville udbrede kristendommen, sådan som det endnu ikke på noget tidspunkt havde været tilfældet på Jorden — det var til s i denne nonnes visioner: En helt intensiv kristendom, der slet ikke passede ind i det, der i den nyere form udviklede sig som kristendom.

I sin levetid kom denne nonne, denne visionære, denne seerske ikke i nogen konflikt med den positive kristendom. Men hun voksede ud af den positive kristendom; hun voksede ind i en til at begynde med helt personligt formet kristendom, der aldrig senere fandtes på jorden. Så at jeg kunne sige, at der fra verdensaltet var stillet denne person det spørgsmål, hvordan denne kristendom i en ny inkarnation kan realiseres i et fysisk legeme. Og samtidig indfinder sig nu atter, efter at denne visionære kvinde allerede for længere tid siden var gået gennem dødens port, efterklangene af den gamle inspirerede intellektualisme. Eftervirkningerne af visionerne bliver gennemtrængt af ideer. Og ved opsøgningen af et menneskelegeme, blev denne individualitet til Wladimir Solowjow.

Og læs Solowjows skrifter. Jeg har ofte fortalt, hvilket indtryk de gør på et nutidsmenneske, og jeg har også udtalt det i indledningen til Solowjow-udgaven. Forsøg at føle alt det, der skjuler sig mellem linierne, hvad der skjuler sig af en -mystik, der ofte fore kommer os lummer, hvad der skjuler sig af en kristendom, der har et individuelt udtryk, men som tydeligt

viser: Den måtte lede efter et så blødt legeme, efter et sådant til alle sider bøjeligt legeme, som man kun kan finde det i det russiske folk.

Jeg tror, at man, når man betragter disse eksempler, kan bevare den hellige skyhed for de sandheder om karma, der jo kun kan bevares kysk i det indre; for den, der har sans for betragtning af den åndelige verden, bliver det, som man ofte vil, nemlig at sandheden har noget helligt, noget tildækket, sandelig ikke afsløret på uværdig måde.

Antroposofien har man altid bebrejdet, navnlig fra teologisk side, at man trækker sløret for det hellige, det mysteriøse ved de hellige sandheder bort, og derved gør dem profane. Men når man netop går ind i de dybere, mere esoteriske dele af den antroposofiske betragtning, vil man føle, at der sandelig ikke kan være tale om en sådan profanering, men at verden fylder én med en mere hellig skyhed, når man ser menneskelivene efter hinanden og ser den vidunderlige måde, hvorpå tidligere menneskeliv virker ind i senere. Man må blot ikke selv være profaneret i sit indre, eller virke profanerende med sin tænkning, så vil man ikke gøre den slags indvendinger.

Man kan sige: Den som læser Solowjows skrifter og i baggrunden ser den fromme nonne med hendes vidunderlige visioner, hendes uendelige hengivelse til Kristi væsen, den der ser denne person med den bitterste følelse forlade koncilet, hvor vedkommende har forelagt noget så stort og betydningsfuldt, og den der så at sige to gange har opdaget kristendommen som baggrund i denne individualitets sjæl og hjerte — først i dens rationalistiske form, men i den inspirerede rationalistiske form, og derpå i dens visionære form, — for ham bliver der ved fjernelsen af sløret sandelig intet profaneret af hemmeligheden.

En tysk romantiker har en gang haft det mod at tænke anderledes end alle andre over den berømte Isis-sentens. Denne berømte Isis-sentens lyder jo: Jeg er det, der var, det der er, det som vil komme; mit slør har endnu ingen dødelig løftet. — På det har denne tyske romantiker svaret: Så må vi netop blive udødelige for at løfte det! — De andre har blot taget sentensen, som den var.

Opdager vi det virkelig udødelige i os, det åndeligt-guddommelige, så tør vi træde frem for manges en hemmelighed uden at profanere den, en hemmelighed overfor hvilken vi med en ringere tillid til vort væsens egen guddommelighed netop ikke turde træde frem.

Dér er det sindelag skitseret, der skulle udbrede sig stadig mere og mere under indflydelse af sådanne betragtninger, som de forrige og denne var, og som så skulle virke på deres liv og handlinger, der på den måde, som det er blevet skildret, bærer deres karma til Det Antroposofiske Selskab.

Niende Foredrag

Dornach, 21. september 1924

De foredrag, som jeg nu har holdt under indtrykket af, at der fra alle sider har været så mange tilhørere til stede, har i det væsentlige haft til hensigt ud fra karma at give en fremstilling, der i det mindste i visse retninger i spirituel henseende skulle føre til forståelse af det nuværende åndsliv. Og jeg vil så på næste tirsdag i det sidste af disse foredrag afslutte det, der i en vis henseende danner en slags enhed.

I dag ville jeg med et eksempel vise, hvor vanskeligt det egentlig kan blive at bære det ind i nutiden, der virkelig som åndsvidenskab er egnet for nutiden. I dag vil jeg ikke ud fra ydre forhold besvare dette spørgsmål, men ved hjælp af et karmisk eksempel. Som eksempel vil først og fremmest en individualitet tjene, der ikke ligefrem er typisk, men som viser noget ganske særligt; men det kan derigennem vises, hvor vanskeligt det er i det nuværende jordliv at bære det ind, som naturligvis hvert menneske bringer med fra tidligere jordliv, medbringer sådan, at han - måske med undtagelse af sin allersidste inkarnation - dog har stået i visse oprindelige forhold til den åndelige verden, enten endnu virkeligt eller i det mindste ifølge traditionen. Det kan vise os, hvordan det alligevel er vanskeligt netop at bære noget tidligere spirituelt, noget som er optaget på spirituel måde, ind i menneskets nuværende legemlighed, ind i de nuværende opdragelses og civilisationsforhold.

Og med henblik på dette ville jeg gerne fremføre en række af den individualitets på hinanden følgende jordliv, der netop skulle vise Dem alle mulige hindringer, når noget sådant skal bæres ind i det nuværende liv, og som kan vise, hvordan disse vanskeligheder hos mange allerede har forberedt sig i tidligere jordliv.

Lad os til at begynde med betragte en menneskelig individualitet i dens inkarnation i det sjette århundrede før Kristus -, egentlig i den tid og noget derefter i hvilken jødernes bortførelse til det babyloniske fangenskab fandt sted. Ved betragtning af denne tid stødte jeg på en individualitet, der dengang var inkarneret som kvinde og tilhørte den jødiske stamme, men som ved denne bortførelse af jøderne til det babyloniske fangenskab, det vil sige egentlig før jøderne var kommet dertil, flygtede, og som så i den følgende tid i Forasien - hun blev temmelig gammel i denne inkarnation - optog alle mulige lærer, der dengang kunne optages i dette område. Navnlig optog hun det, der dengang med stor intensitet og kraft endnu levede i Forasien, og som på den forskelligste måde udformede den verdensanskuelse, som man kan kalde Zarathustra-verdensanskuelsen, med dens stærke dualisme, der jo også er skildret i et kapitel i »Videnskaben om det skjulte«: Den dualisme, der på den ene side anerkendte Ahura Mazdao, den store lysånd, der sender sine impulser ind i menneskehedsudviklingen for at være det godes, det stores og det skønnes kilde, og har sine tjenende ånder, Amschaspands, der omgiver ham, ligesom Solen bliver omgivet af himlens åbenbaringslys ud fra de tolv dyrekredstegn - der har vi altså lyssiden af den dualisme, der har sin oprindelse i det gamle Persien -; og så har vi den ahrimanske modmagt, der bærer det mørke, men også det onde, det overalt hæmmende, det overalt disharmonisk-formende ind i menneskeheds verdensudvikling.

Denne lære var knyttet sammen med en indgående erkendelse af stjernekonstellationerne i den forstand, hvori man i gammel tid havde astrofisi eller astrologi. Alt det kunne denne individualitet dengang i sin inkarnation som kvinde optage, ved at hun som lærer og ven havde en mandsperson, der var indviet i mange af disse forasiatiske lærer, navnlig også den chaldæiske astronomi.

Og således har vi først og fremmest en livlig tankeudveksling mellem disse to personer, i tiden efter at jøderne var bortført til det babyloniske fangenskab, og vi har det mærkværdige fænomen, at denne kvindelige person gennem kraften af de indtryk, som hun fik gennem alt det, hun modtog på en overordentlig modtagelig og interesseret måde, i sit indre blev seende og kunne overskue verden i visioner, der helt igennem gav den kosmiske orden.

Vi har virkelig her at gøre med en mærkelig individualitet, i hvem så at sige alt det lever op, der blev drøftet og gennemgået sammen med denne fortrolige, halvt-indviede person i Forasien. Og denne kvindelige person gennemtrængtes af en stemning, om hvilken man kan sige: Ak, hvad var, når alt kommer til alt, alle de ideer, jeg optog, mens jeg blev undervist, mod det mægtige tableau af imaginationer, der nu står for min sjæl! Hvor er dog verden i sit indre rig og mægtig! - Det mærkede denne person gennem de visionære imaginationer.

Og netop denne stemning fremkaldte nu en vis forstemthed mellem de to personer. Den mandlige person lagde mere vægt på i tankerne at gennemgå verdensanskuelsen, og den kvindelige person gik mere og mere over i det billedagtige. Og man kan sige, at begge personer næsten samtidig gik gennem dødens port, men med en vis forstemthed overfor hinanden.

Nu var resultatet af disse jordliv jo på en ejendommelig måde smeltet sammen, så der af begge individualiteter efter døden blev oplevet noget uhyre intensivt i det tilbageskuende, baglængende liv, og også i udarbejdelsen af karma mellem døden og en ny fødsel. Et intensivt liv i fællesskab var resultatet af dette besynderlige samvær på Jorden. Vi finder særlig hos den kvindelige person, at efter døden er den stemning, der til sidst skyldtes overvægten af de visionære imaginationer, ikke længere så udtalt. Vi finder tværtimod, at der hos denne kvindelige person efter døden opstår en slags længsel efter det næste jordliv, og nu i dette næste jordliv at begribe tingene tankemæssigt, medens hun jo i det jordliv, jeg har beskrevet, mere havde begrebet tingene i sproglig form, så at hun egentlig fra den sproglige oplevelse var gået over i det visionært imaginative.

Nu blev de to personer, der var så stærkt karmisk forbundet, begge genfødt i de første kristne århundreder, hvor kristendommens åndelige substans indarbejdede sig i et bestemt videnskabeligt arbejde. Og jeg har jo tidligere engang nævnt, hvordan netop mange af de sjæle, der på ærlig vis er kommet til antroposofien, i disse første kristne århundreder har

medoplevet kristendommen, men har medoplevet den i en meget mere levende form, end den senere har antaget. Og så ser vi nu et meget mærkværdigt fænomen.

Vi ser en mand optræde, der nu, hvad angår karma, intet har at gøre med de to personer, jeg taler om, intet har at gøre med deres individualiteter, men som nu tids-historisk har med dem at gøre: Vi ser, at der i Martianus Capella optræder en førende, en toneangivende person.

Han er den person, der først skriver den toneangivende, den grundlæggende bog om de syv frie kunster, som gennem hele middelalderen spillede en stor rolle ved al undervisning: Grammatik, retorik, dialektik, aritmetik, geometri, astronomi og musik; de syv frie kunster, som i deres virke tilsammen gav det, man dengang kaldte natur og verdenserkendelse.

Martianus Capellas bog forekommer til at begynde med noget tør og nøgtern. Men man må vide, at sådanne bøger navnlig i disse første tider af middelalderen ikke desto mindre er fremgået fra en spirituel undergrund, på samme måde som også de senere fremstillinger, der er udgået fra skolen i Chartres, har en lignende nøgtern, katalogiserende karakter. Og sådan må man også kunne betragte det, der i en tør, nøgtern fremstillingsmåde hos Martianus Capella findes om de syv frie kunster og den bag dem virken de natur, som resultatet af visse instinktive, højere betragtninger. For det, der var de syv frie kunster, forestillede man sig i virkeligheden som noget væsensagtigt, ligesom naturen selv - det har jeg jo allerede fremstillet i disse foredrag - det blev fremstillet som noget væsensagtigt. Og selv om også sådanne personligheder som Martianus Capella og andre, der skrev disse ting ned, er tørre, så var de dog absolut bekendt med den omstændighed, at det alt sammen kan betragtes, og at dialektik, retorik er levende væsener, inspiratorer for menneskelig kunnen og menneskeligt åndeligt virke. Og at gudinden Natura blev fremstillet på ganske samme måde som den gamle Proserpina, det har jeg allerede gjort rede for.

I denne strømning, i det, som menneskeheden bliver eller dengang blev under indflydelse af det, der lå i de syv frie kunster og i den naturbetragtning, der var herskende i dem, stod nu den kvindelige person reinkarneret, som jeg har talt om, men nu i en mandlig inkarnation, - var sådan i en mandlig inkarnation, at denne person fra begyndelsen af i et mandligt legeme, med en mandlig forstand, bar anlægget til ikke netop i tankerne at udforme tingene, der skulle være erkendelser, men netop at udforme dem i visionære betragtninger.

Man kan sige, at der måske kun hos f personer i den daværende tid - i begyndelsen af det sjette århundrede efter Kristus og i slutningen af det femte - at der kun hos få af sådanne personer, man kan betegne som elever af Martianus Capella, på en helt anskuelig levende måde levede det, der dengang var åndeligt indhold. Den person, der nu var i sin mandlige inkarnation, kunne ligefrem tale om sin omgang med de inspirerende magter, dialektik, retorik osv. , denne person var nu helt opfyldt af betragtning af åndeligt virke.

Og han traf igen sammen med den anden person, der i den forrige inkarnation var mand, men som nu var en kvindelig individualitet. I den inkarnation var denne kvindelige person begavet med stor intelligens. Og igen opstod der - man kan jo tænke sig, hvordan det var karmisk betinget, vi ser karma virke der -, der opstod atter en intensiv åndelig, man kan ikke sige udveksling af ideer, men en udveksling af anskuelser, et helt levende, åndeligt, intensivt samarbejde.

Men der dannede sig noget mærkværdigt hos den person, der i de førkristene århundreder var kvinde og nu var mand. Der udviklede sig det mærkelige, at fordi anskuelserne var så levende, indtrådte der hos denne person en stærk viden om, hvordan det visionære liv i det hele taget hænger sammen med den kvindelige natur. Dermed er ikke sagt, at visionært liv almindeligvis hænger sammen med den kvindelige personlighed. Det visionære livs hele grundkarakter var netop nu kommet over fra den tidligere kvindelige inkarnation. Og derved gik utallige hemmeligheder op for denne person, hvad angår vekselvirkningen mellem Jord og Måne, for eksempel utallige hemmeligheder, som har relation til forplantningslivet. Netop i disse områder blev denne, der nu var en mandlig person, overordentlig bevandret.

Nu ser vi, hvordan begge personer igen går gennem dødens port, går gennem livet mellem døden og en ny fødsel, og hvordan de i det oversanselige område oplever bevidsthedstidsalderens frembrud. Så bliver den person, jeg først måtte skildre som kvindelig inkarnation, derefter som mandlig, atter født i en mandlig inkarnation. Det er meget interessant, at begge personer igen bliver født sammen. Men den anden person, der i den tidligere inkarnation, altså i den anden, var kvinde, bliver nu atter født som mand, så at begge nu samtidig er født som mænd. Den ene, der fortrinsvis skal interessere os, og som i gammel tid var en kvindelig person, derpå i de første kristne århundreder en mand, den første gang

helt af jødisk afstamning, den anden gang, hvad fysisk afstamning angår, af overordentlig blandet blod, denne person blev så i det sekstende århundrede født som den italienske utopist Thomas Campanella. En temmelig mærkværdig person.

Lad os engang ret nøje, så vidt det er nødvendigt for forståelsen af karma, betragte Thomas Campanellas liv. Han bliver født med en overordentlig stærk modtagelighed for sin kristne opdragelse, så at han tidligt beskæftiger sig med at studere Thomas Aquinos' »Summa«. Og ud fra denne stemning, som han havde tilegnet sig gennem sit tidligere visionære liv, og som stadig mere her og der forvandles til den modsatte stemning, nemlig at lære tingene tankemæssigt at kende, levede han sig ind i det stærkt tankemæssige element, som man finder i Thomas Aquinos' »Summa«, studerede det ivrigt og bliver nu netop i det sekstende århundrede dominikaner. Stadig kommer der i hans tankegang, som han i strengeste forstand vil holde i den retning, i hvilken tænkningen i Thomas Aquinos' »Summa« netop er holdt, en vis foruroligelse fra det spirituelle atavistisk-visionære liv, der tidligere var til stede i ham.

Og således er det mærkeligt, at han, Campanella, ligefrem søger støtte og holdepunkt for at bringe indre sammenhæng med det, han engang som visionær har behersket i betragtningen af verden. Og medens han på den ene side med fuld indre begejstring bliver dominikaner, gør han ligefrem i klostret i Cosenza - og det er det mærkelige - bekendtskab med en meget agtet jødisk kabbalist og forbinder nu studiet af jødisk kabbalistik med det, der opstår som eftervirkning af hans gamle visionære liv, og forbinder det atter med det, thomismen er blevet til indenfor dominikanerordenen. Alt dette lever i ham, man kunne sige i en visionær længsel. Han ville gøre noget, som kunne bringe hele dette lyse, indre åndsliv for dagen. For stadigvæk er det i hans sjæl sådan - det vil man ikke finde i biografierne, men det viser sig for den åndelige betragtning -, at noget i ham siger: Ja, der er dog ånd bag alle ting; den ånd, der er i verdensaltet, må dog også være i menneskelivet!

Alt dette virker også ind på følelsessfæren. Han lever i Syditalien, som er under spansk herredømme. Han tager del i en sammensværgelse til befrielse af Syditalien og vansmægter så fra i 599 til 1626 i fængsel, fordi han på grund af denne delagtighed i sammensværgelsen bliver taget til fange af spanierne, tilbringer altså et liv afskåret fra verden, et liv der egentlig udslukker syv og tyve år af hans tilværelse på Jorden.

Nu sammenstiller vi disse to kendsgerninger: Thomas Campanella er, da han bliver fængslet, lige i begyndelsen af trediverne. Han tilbringer den følgende tid i fængsel. Det er det ene.

Men hvad er han i det hele taget for en ånd? Hvad er han for en personlighed? Han opstiller ideen om solstaten. Fra tidligere inkarnationer skinner alt astrologisk, al skuen af den åndelige verden ind i Thomas Campanellas sjæl. Han udtænker og beskriver sit værk om solstaten, en social utopi, i hvilken han tror, at alle mennesker kan blive lykkelige gennem en fornuftig social konfiguration. Det, som han der beskriver som solbyen, som solstaten, har i en vis henseende en klosteragtig strenghed; der er deri noget af det, han har optaget fra dominikanerordenen. Der er i hele den måde, hvorpå han tænker sig det statslige udformet, noget klosteragtigt strengt, og på den anden side kommer der uhyre meget af det tidligere spirituelle frem. I spidsen for denne stat, der skal være idealstaten, skal der stå en øverste leder, der er en slags overmetafysikus og således videre, og som ud fra ånden skal finde retningslinierne for statens konfiguration og for dens forvaltning. Andre embedsmænd skal bistå ham, som for eksempel den højeste minister, og de skulle ind i alle enkeltheder håndhæve alle de regler, man netop dengang havde, når de gennem karma steg op i sjælen som reminiscenser fra tidligere livsvisioner. Det steg alt sammen op hos ham. Og så ville han, at denne solstat skulle forvaltes efter astrologiske grundsætninger. Stjernekonstellationerne skulle iagttages omhyggeligt. Ægteskaber skulle indgås efter disse konstellationer; undfangelserne skulle finde sted sådan, at fødslerne faldt på bestemte konstellationer, der blev udregnet, således at menneskeslægten så at sige med sin skæbne på Jorden skulle fødes efter konstellationerne på himlen. Det er helt sikkert, at hvis det nittende og tyvende århundredes menneske, neurologen eller psykiateren i det nittende eller tyvende århundrede, blev stillet overfor et sådant værk, ville de sige, at det skulle indlemmes i biblioteket på en galeanstalt. Vi skal straks bagefter se, at det tyvende århundredes psykiater har fældet en lignende dom i et bestemt anliggende.

Men forestil Dem disse to ting. Der er en person, der har disse antecedenter, disse livsbetingelser ud fra tidligere jordliv, som jeg har beskrevet det for Dem. Der er et menneske, som så at sige ud fra Solen og stjernernes kraft vil finde retningslinierne for statsforvaltning på Jorden, et menneske, der vil bringe Solen ind i livet på Jorden, og som vansmægter mere end tyve år i fængslets mørke og kun gennem snævre luger kan se ud i det naturlige solskin; i

hvis sjæl der i kvalfulde følelser og fornemmelser udlevede sig alt muligt, som i tidligere jordliv var draget ind i sjælen. - Så bliver Thomas Campanella af pave Urban udfriet af fængslet, tager til Paris, opnår der Richelieus gunst, får en pension og lever resten af sit liv i Paris.

Det ejendommelige er, at den jødiske rabbiner, som han stiftede bekendtskab med i Cosenza, og gennem hvem han på kabbalistisk vis fik sin tænkning farvet, så at der levede meget mere i ham, end det ellers ville have været tilfældet, at denne jødiske kabbalist er den reinkarnerede mand fra den første inkarnation og kvinden fra den anden inkarnation, som jeg har beskrevet.

Sådan ser vi et samvirke, og da begge igen er gået gennem dødens port - Thomas Campanella og hans ven, den jødiske rabbiner -, da ser vi, at der i den individualitet, som sidst var Thomas Campanella, udvikler sig en mærkværdig opposition mod det, han har optaget i tidligere jordliv. Og han føler nu sådan, at han siger til sig selv: Hvad havde det alt sammen ikke kunnet blive til, hvis jeg ikke i årevis havde vansmægtet i fængslets mørke, hvor jeg kun gennem luger kunne se ud i det naturlige sollys! - Han kommer efterhånden ind i en slags afvisning, en antipati overfor det, som han tidligere, i førkristene tider og i de første efterkristne århundreder havde som åndsanskuelse. Og sådan ser vi her det mærkværdige foreligge, at medens bevidsthedssjælens tidsalder rykker nær, videreudvikler der sig i det oversanselige en individualitet, der egentlig bliver fjendtlig overfor det, der tidligere var spiritualitet.

Ser de, sådan er det egentlig gået med mange sjæle. De blev allerede før deres jordliv, idet de levede det oversanselige liv i bevidsthedssjælens tidsalder, fjendtlige overfor tidligere, spirituelle oplevelser, fordi det virkelig er vanskeligt at bære det, der tidligere er blevet spirituelt oplevet, over i et nuværende jordisk legeme. Det nuværende jordlegeme og den nuværende opdragelse leder nu engang mennesket hen til rationalisme og til intellektualisme.

Og nu så denne individualitet, der i den sidste inkarnation var Thomas Campanella, i det liv der fulgte på Campanella-livet, den eneste mulighed for i et noget for tidligt nyt jordliv at skabe en udligning. Men det var ikke så let ud fra de givne betingelser. For på den ene side voksede denne person i det oversanselige endnu overordentlig stærkt ind i bevidsthedselementet i den første bevidsthedssjælestid, ind i rationalisme og intellektualisme. Og netop ved den baglæns gennemlevelse af tiden i fangenskab trængte den tidligere visionære, den spirituelle skuen sig atter og atter igennem.

Denne individualitet havde så at sige læsset al tilbøjelighed til intelligent klogskab over på sjælen, den afviste det tidligere, og på mærkværdig måde formede denne modvilje mod det tidligere sig efterhånden på en ganske personlig, individuel måde hos den. Der udviklede sig en antipati mod den før-kristne kvinde-inkarnation. Og dermed en modvilje mod kvinderne i det hele taget. Her virkede modviljen mod kvinderne nemlig ind i det personligt-individuelle. Og som det netop går for sig i karma, bliver det i stedet for at være noget teoretisk, et personligt anliggende, personligt temperament, personlig sympati eller antipati - her antipati.

Nu udviklede der sig for denne person endnu engang muligheden for i fri omgang med verden at leve det jordliv, som han i den sidste inkarnation, i Campanella-livet, havde tilbragt i fangenskab.

Jeg beder Dem om at opfatte dette rigtigt. Den anden personlighed kom ikke nu, for det havde den ingen anledning til. Nu fik altså denne individualitet, der var gået gennem tre jordliv, i hvilke den anden person altid var ham en støtte og hjælp i livet, muligheden for i et jordliv at gennemgå det, som han i sit Campanella liv havde forsømt på grund af det syv-og-tyve-årige fangenskab. Det, han havde forsømt i fangenskabets mørke, blev der mulighed for at gennemleve i et nyt jordliv.

Hvad var følgen efter alt det andet, der var gået forud? Tænk Dem nu: Da Campanella var omtrent tredive år gammel, kom han i fangenskab. Forestil Dem et menneskes modenhed i trediveårsalderen i renæssancens tid. Forestil Dem: Nu virker det, der er blevet forsømt, men hvor alt andet, spirituelt og rationalistisk, skinner og stråler ind udefra. Ellers er der overalt lys rundt omkring, og kun i disse år i fangenskab er der mørke. Der stråler alt ind, alt stråler gennem hinanden. Ind i hinanden stråler klarsynethed, kvindehad, udsprunget af det, jeg har fortalt Dem om, men også meget stor klogskab. Det spiller alt sammen ind i hinanden, spiller sådan ind, som det kan vise sig som resultat af et renæssance-menneskes modenhedsgrad i trediveårsalderen.

Han bliver født igen henimod næstsidste årti af det nittende århundrede. Det, som egentlig er bestemt for en senere livsepoke, bliver født ind i den barnlige krop. Nu bliver han igen født ind i en mandlig inkarnation. Det er jo kun gentagelsen af tiden i fangenskabet: Sådan taler karma i dette tilfælde. Intet under at drengen bliver genfødt som et menneske, der overordentlig tidligt er modent. Naturligvis er det jo kun de barnlige vækstkrafter, men med det der er blevet forsømt i fangenskabet, med den trediveåriges modenhed: Tidligt moden! Sådan arbejder karma.

Der viser sig en mærkværdig tilbøjelighed ud fra denne - jeg kunne sige indhentning af livet. Igen dæmrer de gamle astrologiske anskuelser frem, de gamle betragtninger af det spirituelle i hele naturen, der jo var så storslåede hos denne individualitet i de første kristne århundreder. Det kommer ganske vist frem på en barnlig måde, men det lever så stærkt i ham, at han ligefrem har en antipati mod den matematisk udformede naturvidenskab. Og da han så i halvfemserne kommer i gymnasiet, lærer han sprog aldeles strålende, alt det der ikke er naturvidenskab og matematik. Men for den, der er i stand til at bedømme de karmiske sammenhænge, er det besynderlige, det virkelig lyksaliggørende bestyrkende, at han i en håndvending foruden de nyere sprog, fransk og italiensk, også hurtigt lærer spansk for at bringe det ind i sin mentalitet, som tidligere oprørte ham mod det spanske herredømme, for igen at opfriske det.

Se, hvordan karma virker ind i denne individualitet! Det er jo påfaldende, at denne dreng udenfor skolen, kun fordi faderen har en forkærlighed for det - hvilket karma viser -, i en så tidlig alder hurtigt lærer et så fjerntliggende sprog som spansk. Det har jo en enorm indflydelse på hele den sjælelige forfatning. Denne grund tone i fangenskabet, hvor harmen mod spanierne opfyldte ham, kommer således igen op i hans sjæl, ved at det spanske sprog bliver levende i ham og gennemtrænger hans ideer og tanker.

Netop det, der var det bitreste for ham under dette fangenskab, kommer ind i det underbevidste område, hvor sproget hersker. Først da han kommer på universitetet, beskæftiger han sig noget med naturvidenskab, fordi tiden kræver det. Vil man være et dannet menneske i vor tid, må man netop kende noget til naturvidenskab.

Nu må jeg sige Dem, hvem han er, fordi jeg må fortælle videre om ham: Det er den ulykkelige Otto Weininger.

Efter at Otto Weininger på universitetet har indhentet det naturvidenskab bringer han nu alt det, der koger sådan i ham, som det kun kan ske i et jordliv, der er en gentagelse af en lakune i

det forrige, nu bringer han alt det, mens han arbejder på sin filosofiske doktorgrad ved universitetet i Wien, ind i sin doktorafhandling, som han så, efter at han er promoveret, udarbejder til en tyk bog: »Køn og karakter«.

I denne bog »Køn og karakter« koger nu alt det, der tidligere var der. Undertiden ser man Campanellas utopisme pludselig glimte frem med urgamle anskuelser, der ytrer sig på en vidunderlig måde. Hvad er sædelighed? Spørgsmålet besvarer Weininger sådan, at han siger: Det lys, der viser sig i naturen, er den ydre åbenbaring af sædeligheden. Den, der kender lyset, kender sædeligheden. Derfor må kilden til usædelighed på Jorden være at finde i dybhavsfaunaen og -floraen, der lever uden lys. - Og De finder vidunderlige intuitioner hos ham, for eksempel denne: Man skal betragte hunden med dens mærkværdige fysiognomi.

Hvad viser den? At den mangler noget, at den har mistet noget: Den har mistet friheden.

Og sådan kan De hos denne Weininger virkelig finde noget i retning af en skuen parret med den yderste rationalisme, men De kan også finde hadet til det, der overgik ham i en tidligere inkarnation, men som nu ikke udlever sig i had til det, som han har vidst, men i had til sin kvindelige inkarnation, et kvindehad, der indtil det tåbelige udlever sig i værket »Køn og karakter«. Alt dette viser Dem, hvor meget der kan findes af spiritualitet i en sjæl, hvorledes meget kan være bragt sammen med intellektualismen i den oversanselige verden hen imod bevidsthedssjælens tidsalder, men hvorledes det ikke kan komme frem i den nuværende tidsalder, men vil frem, selv om livet, der bliver udlevet sådan, så at sige kun er gentagelsen af tabt levetid fra tidligere.

Hos Weininger fandtes der mærkværdige tilbøjeligheder, som er af stor betydning for den, der er i stand til at fatte de karmiske sammenhænge. Hans biografi fortæller, at han hen mod slutningen af sit liv tillagde sig den vane gennem ganske tynde huller, som han selv lavede, ud

fra et mørkt rum at kigge ud på en belyst flade, og at det beredte ham en speciel glæde. De ser her de inderste, de mest umiddelbare livsvaner, hele fængselslivet, som igen skinner ind.

Og tænk Dem nu, hvordan Syditalien hang sammen med dette liv. Der udspillede sig jo det, der nu førte ham ind i dette jordliv.

Jeg må blot nævne endnu en lille ting, der igen er overordentlig vigtig for karmabetragteren. Naturligvis hørte Weininger også til Nietzsche-læserne. Og tænk Dem hele stemningen, der levede i denne Weininger-sjæl, medens han læste Nietzsche »Jenseits von Gut und Böse«! Nietzsches påstand og redegørelse for, at sandheden skulle være en kvinde, slog som en bombe ned i sjælen. Der blev det, jeg allerede har fortalt, fuldstændigt farvet af kvinde had.

Han er nu toogtyve år gammel. Alt det virkede på ham. I hans sjæl udvikler der sig mærkelige vaner. Er det da forunderligt, at et liv, der leves efter et. liv i fangenskab, bliver smerteligt berørt af en solnedgang, der minder om det begyndende mørke? Derfor er Weininger sådan, at han altid føler solnedgangen som noget uudholdeligt. Men i den ungdommelige krop har han den trediveåriges modenhed. Når mindre begavede mennesker er storsnude og vigtige, så er det helt sikkert ikke smukt; men her forstår man ud fra hele karmaen, at han anser sig selv for at være noget særligt.

Han viste naturligvis også de forskelligste abnormiteter, fordi dette liv var gentagelsen af et fængselsliv. Der foretager man sig ikke altid helt almindelige normale ting. Når de opfylder sig karmisk, kan man let på en almindelig psykiater gøre indtryk af at være epileptiker. Det gjorde Weininger også. Men denne epilepsi var gentagelsen af fængselslivet, var de forsvarshandlinger, der nu ingen mening havde i et frit liv, men som netop var de karmiske gentagelser af fængselslivet. Han var ikke nogen almindelig epileptiker. Og lad os ikke være forbavsede over, at han, da han er i begyndelsen af tyverne, pludselig helt alene, ganske umotiveret, føler trang til at foretage en rejse til Italien. Under denne rejse skriver han en ganske vidunderlig lille bog »Über die letzten Dinge«, hvori der er skildringer af elementarisk natur, der fore kommer én, som hvis en eller anden vil karikere skildringerne af Atlantis, aldeles storartet, men fra et psykiatrisk standpunkt naturligvis aldeles forrykt. Men man må betragte det karmisk. Han rejser over hals og hoved til Italien, kommer tilbage og tilbringer nogen tid i nærheden af Wien i Brunn am Gebirge. Tilbage fra Italien skriver han endnu nogle tanker ned, der er kommet til ham under den italienske rejse, storslåede ideer om det moralskes samklang med det naturlige, lejer sig derpå ind i det hus, hvor Beethoven døde, lever nogle dage i Beethovens dødsværelse - han har nu gennemlevet fangenskab fra tidligere - og skyder sig. Karma var opfyldt. Han skyder sig ud fra en indre trang, fordi han har den forestilling, at han ville blive et aldeles slet menneske, hvis han ville leve videre. Der gaves ham ikke længere mulighed for at leve videre, fordi karma var opfyldt.

Betragt Otto Weiningers værk ud fra dette synspunkt. Læg mærke til alle de hæmninger, en sjæl har, der selv på en så abnorm måde fra renæssancen er stillet ind i nutiden; se de hæmninger, den har ved at finde noget spirituelt, skønt den i det ubevidste har så meget spirituelt på bunden af sin sjæl, og drag så deraf den slutning, hvor mange hindringer der er i Michael-tidsalderen med hensyn til fuldt ud at kunne klare denne tidsalders krav.

For naturligvis havde det også været tænkeligt, at Weininger sjælen, hvis den havde kunnet optage spirituelle verdensanskuelser, trods alt havde kunnet fortsætte udviklingen, og ikke blot ved selvmord havde måttet afslutte gentagelsen af livet i fangenskab. Men det er betydningsfuldt således at følge, hvordan gammel spiritualitet udvikler sig i menneskesjælene til ind i nyere tid og derpå stopper; og det er betydningsfuldt, netop ved sådanne interessante tildragelser at se, hvordan der bliver stoppet.

Jeg tror, at man dog kunne kaste et dybt blik ind i de karmiske sammenhænge, også for så vidt som det belyser visse karmiske sammenhænge i nutidens åndsliv, idet man har fremstillet disse fire på hinanden følgende inkarnationer af en altid overordentlig interessant individualitet, inkarnationer der jo omfatter livet fra det sjette århundrede før mysteriet på Golgatha og frem til i dag. Vi har der det spand af tid, til hvilket alt det henhører, som vi må betragte, hvis vi vil forstå nutidens liv.

Vi har i dag betragtet et tilfælde, der lærer os alt, hvad en sjæl i denne tidsalder kan gennemgå. Jeg vil meget hellere skildre så danne ting ud fra sjælenes konkrete oplevelser end gennem ab strakte drøftelser.

Dermed har jeg foreløbig vist denne episode og vil så slutte denne foredragscyklus på tirsdag i aftenforedraget, det sidste af disse medlemsforedrag.

Tiende Foredrag

Dornach, 23. september 1924

Ud fra betragtningerne sidste søndag vil De i hvert fald have set, at mennesket, sådan som det legemligt og gennem nutidens opdragelse er formet, ikke let bringer dét ind i den nuværende inkarnation, der som spirituelt indhold vil herind ud fra tidligere inkarnationer, selv ikke når det drejer sig om noget så mærkeligt som det menneske, jeg omtalte sidst. For vi lever nu engang i tidsalderen for bevidsthedssjælens udvikling, den sjæleudvikling der i særlig grad udvikler intellektet, og som i dag behersker hele livet, selv om man også tit råber efter følelsen og gemyttet; det er den sjælelige evne, der mest kan emancipere sig fra det elementært menneskelige, fra det mennesket bærer i sig som sit dybere sjælelige væsen.

Bevidstheden om denne emancipation af det intellektuelle kommer jo frem, når der bliver talt om den kolde forstand, i hvilken menneskene udtrykker deres egoisme, deres mangel på deltagelse, deres mangel på medlidenhed overfor den øvrige menneskehed, endda ofte overfor nærtstående. Med den kolde forstand betegner man vandringen ad alle de veje, der ikke angår sjælens idealer, men som går ud på at anvise livsvejen ud fra nytteprincippet.

I disse ting udtrykker der sig en fornemmelse for, hvordan det fornuftige, det intellektualistiske, det rationalistiske emanciperer sig fra det menneskelige i mennesket. Og den, der helt gennemskuer, i hvor høj grad sjælene nu til dags er intellektualiserede, kan også i hvert enkelt tilfælde forstå, hvordan karma netop må bære det ind i de nuværende sjæle, der i form af høj spiritualitet er gennemgået af disse sjæle i svundne tider.

For betænk blot følgende. Jeg har sidste gang vist Dem et specielt eksempel —, men lad os nu i al almindelighed tage en sjæl, som har levet sådan i århundrederne før mysteriet på Golgatha eller i århundrederne efter, at den åndelige verden var en selvfølgelighed for den, sådan at den ud fra egne erfaringer kunne tale om den åndelige verden som om en verden, der eksisterer på samme måde, som sansernes farvede, varme eller kolde verden.

Alt dette ligger inde i sjælen. Det står alt sammen mellem døden og en ny fødsel, eller i sådanne gentagne tidsrum, i forbindelse med de højere hierarkiers åndelige verdener. Der er blevet udarbejdet mangfoldigt i denne sjæl.

Men nu skal en sådan sjæl jo gennem andre karmiske sammenhænge igen inkarnere sig i et legeme, der helt er intellektualistisk indstillet, og som altså ud fra nutidens civilisation kun optager de gængse begreber, der egentlig kun angår det ydre. Der er så kun den ene mulighed, at for denne inkarnation trækker det, der af spiritualitet er kommet med over, sig tilbage i underbevidstheden, og at en sådan person i sit intellekt måske viser en vis idealisme, en tilbøjelighed til alle slags skønne, gode og sande idealer, men dog ikke når til at hæve de ting, der ligger i sjælen, fra det underbevidste op i den sædvanlige bevidsthed. Sådanne sjæle er der mange af i dag. Og for dem, der på den rigtige måde, med et for det spirituelle skolede blik, er i stand til at betragte verden, modsiger mangt et ansigt, hvad der kommer frem hos vedkommende menneske. Ansigtet siger: På bunden af sjælen er der megen spiritualitet. Men så snart mennesket taler, taler det slet ikke om noget spirituelt. Derfor har det egentlig aldrig tidligere i så høj grad været sådan, at ansigterne har modsagt det, mennesker siger, som det er tilfældet i dag.

Den der vil forstå, at kraft og energi og udholdenhed og hellig begejstring er nødvendig for at forvandle det, der nu engang hører til vores tidsalder, nemlig at forvandle intellektualismen til spiritualitet, så at tankerne, ideerne hæver sig til den åndelige verden, og at man med ideerne lige så vel kan finde vejen op til ånden, som ned til naturen, den, som vil forstå det, må være klar over, at først og fremmest intellektualismen byder den størst tænkelige modstand, mod at det, der som noget spirituelt befinder sig i sjælen, kan åbenbare sig. Og kun, når man på en vis måde er opmærksom på det, vil man som antroposof finde den indre entusiasme, optage antroposofiens ideer, der nu engang må regne med tidsalderens intellektualisme og så at sige må iføre sig den samtidige intellektualismes klædebon. Men et sådant menneske vil også kunne blive gennemtrængt af, at han er udset til med de til den ydre sanseverden ikke henhørende ideer fra antroposofien at begribe det, som disse ideer henfører til, nemlig det

åndelige. Denne fordybelse i antroposofiens ideer er dog det, der på den sikreste måde kan føre det nuværende menneske ind i spiritualiteten, hvis han blot vil.

Det jeg nu har sagt med den sidste sætning, har man egentlig først kunnet sige de sidste to til tre årtier. Tidligere var det endnu ikke muligt. Skønt Michaels herredømme begyndte allerede ved slutningen af halvfjerdserne, var det tidligere således, at de ideer, som tiden bar én i møde, selv hos idealisterne, i så stærk grad kun var rettet mod sanseverdenen, at det kun i undtagelsestilfælde var muligt i halvfjerdserne, firserne og halvfemserne i forrige århundrede at hæve sig fra intellektualisme til spiritualitet.

Hvad denne kendsgerning bevirkede, vil jeg gerne i dag vise Dem ved et eksempel. Jeg vil vise Dem, at det i den tidsalder, i hvilken antroposofien som anskuelsen om det spirituelle skal indføres ud fra de grunde, jeg netop har forklaret i denne foredrags cyklus for medlemmer, at det da i høj grad er tilfældet, at der bliver dæmmet op for og skal dæmmes op for det spirituelle, der fra tidligere tid kommer ind i sjælene. Ja, ved slutningen af forrige århundrede måtte det, uden overhovedet på nogen måde at kunne åbenbare sig, vige tilbage for intellektualismen.

Forstå nu rigtigt, hvad det er, jeg mener. Lad os antage, at der levede en eller anden person i anden halvdel af det nittende århundrede, og at han fra tidligere inkarnationer havde haft en stærk spiritualitet i sig: Den lever sig ind i den nutidige dannelse, det, der dengang var nutidig dannelse, og som var helt igennem intellektualistisk. Men nu er i den person, som jeg mener, eftervirkningen af spiritualiteten endnu så stærk, at den rigtig vil ud. Men intellektualismen tåler det ikke. Denne person bliver intellektualistisk opdraget, og overalt i den selskabelige omgangs kreds, han kommer ind i, i sit erhverv, overalt møder han intellektualismen; det, han bærer i sjælen, kan ikke komme ind i denne intellektualisme. Det ville være en person, om hvem man kunne sige: Han ville jo være som kaldet til antroposofien. — Men han kan ikke blive antroposof fordi netop det, der som spiritualitet fra den tidligere inkarnation havde kunnet komme ind i intellektet, ville være blevet til antroposofi. Det kan ikke blive antroposofi, det bliver holdt tilbage, på en måde et chok ved intellektualismen. Hvad kan denne person gøre andet end overalt højst at behandle intellektualismen som noget, han ikke vil nærme sig, for at det, der er i hans sjæl, kan komme ud i en eller anden inkarnation. Det vil så naturligvis ikke komme fuldkomment ud, fordi det ikke svarer til tidsalderen. Det vil måske endog være som en slags stammen; men man vil overalt se denne person vige tilbage for at gå for vidt med hensyn til at blive berørt af tidsalderens intellektualisme.

Derfor vil jeg netop anføre et eksempel for Dem: Jeg ville først og fremmest minde om en person fra oldtiden, der ofte er blevet nævnet her i forbindelse med de forskelligste ting, nemlig Platon. Platon, denne filosof fra det femte og fjerde århundrede før Kristus, lever egentlig som en sjæl, der er forud med det, som menneskeheden så tænker igennem århundreder. Og jeg har jo, da jeg henviste til det store åndelige indhold i skolen i Chartres, peget på, at platonisk ånd i lang tid levede i kristendommens udvikling, og at den på en vis måde netop har fundet sit udtryk i disse store lærere ved skolen i Chartres, sådan som den netop dengang kunne udformes.

Man må gøre sig klart: Platons ånd er først og fremmest vendt mod idéverdenen. Blot må man ikke forestille sig, at ideen hos Platon er det samme abstrakte uhyre som det, der for os i dag er ideer, når vi taler om den almindelige bevidsthed. For Platon var ideen næsten noget i retning af de persiske guder, Amschaspands, der som arbejdende genier hjalp Ahura Mazdao. Virkende genier, der kun kunne nås i imagination betragtning, det var ideerne egentlig for Platon: Noget væsensagtigt. Blot skildrede han dem ikke mere med den livfuldhed, med hvilken man tidligere skildrede sådanne ting. Man kunne sige, at han skildrede dem som skygger af væsener. Og derved opstår så de abstrakte tanker, at ideerne af menneskene anses for at være mere og mere skyggeagtige. Men idet Platon lever videre, fordyber han sig dog på en måde sådan, at man kunne sige, at næsten hele den daværende tids visdom er strømmet ind i hans idéverden. Man behøver blot at tage hans senere dialoger, og man vil så hos Platon finde noget astrologisk-astronomisk, noget kosmologisk, man vil finde noget vidunderligt psykologisk, noget folkehistorisk, alt sammen i en slags spiritualitet, der forfiner det spirituelle til ide og gør det skyggeagtigt.

Men det lever alt sammen hos Platon. Og frem for alt lever hos Platon den anskuelse, at ideerne er årsagerne til alt det, der findes i sanseverdenen. Overalt hvor vi retter vort blik hen i sanseverdenen, hvad vi end ser, så er det det ydre udtryk for, den ydre åbenbaring af ideer. — Derved træder endnu et andet element ind i Platons verdensanskuelse, som jo også er

blevet kendt i verden gennem et slagord, der er blevet meget misforstået og også meget misbrugt: Slagordet om den platoniske kærlighed. Den åndsgennemtrængte kærlighed, der har aflagt mest muligt af det, der ofte som egoisme er iblandet kærligheden; denne åndsgennemtrængte hengivelse til verden, livet, menneskene, Gud, ideen, det er jo noget, der absolut gennemtrænger den platoniske livsopfattelse. Og det er det, der træder tilbage i bestemte tidsaldre, men som så altid igen lyser op. For platonismen vil altid igen dukke op og skabe her og der atter det, som menneskene klynger sig til, og dannede netop også indslaget for det, der lærtes ved skolen i Chartres.

Man har ofte i Platon set en forløber for kristendommen. Men at mene at Platon har været en forløber for kristendommen, vil sige at misforstå kristendommen. For kristendommen er ikke en lære, men en livsstrømning, som er knyttet til mysteriet på Golgatha, og den virkelige kristendom kan man kun tale om efter mysteriet på Golgatha. Men man kan tale om, at der har været kristne i den forstand, at de før mysteriet på Golgatha som solvæsen har tilbedt den skikkelse, der så indenfor menneskeheds jordliv blev erkendt som Kristus, og at de har set det samme væsen i solvæsenet. Når man i den betydning vil tale om kristendommens forløbere, må man om mange mysterieelever sige, at de var sådanne forløbere; så kan man også tale om Platon som forløber for kristendommen. Men man må blot forstå sagen rigtigt.

Nu har jeg jo allerede for nogen tid siden her talt om, at mens Platon endnu levede, fremstod der en kunstner, ikke netop i Platons filosofskole, men under Platons indflydelse, ikke ud fra platonisk filosofi, men ud fra platonisk ånd, — det er endog årtier siden jeg nævnte det — som så, efter at han er gået gennem andre inkarnationer, er blevet født igen som Goethe, og som så karmisk i jupiterregionen har forvandlet det, der kom fra tidligere inkarnationer, men navnlig det, der kom fra den platoniske strømning, således at det kunne blive den form for visdom, der netop hos Goethe gennemtrænger alt. Vi kan altså se hen på Platons ædle forhold til denne — ikke Platon-elev, men Platon-efterfølger. For han er som sagt ikke filosof, men kunstner i den græske tidsalder. Men Platons øjne faldt endnu på ham og optog det uhyre meget lovende hos denne yngling, der her er tale om.

Platon havde det egentlig vanskeligt med at bære dét ind gennem de følgende tider, at bære dét gennem den oversanselige verden, som han i sin Platon-inkarnation bar i sin sjæl. Han havde det meget vanskeligt. For skønt platonismen lyste op her og der, så betød det for Platon, når han så ned på det, der udviklede sig dernede som platonisme, mange gange en frygtelig forstyrrelse i hans oversanselige sjæle og åndsliv.

Ikke som om man derfor ville kritisere og fordømme det, der levede videre som platonisme. Naturligvis førte Platons sjæl stykke for stykke stadig mere af det over i de følgende tidsaldre, som netop lå i den. Men netop Platon, der endnu var forbundet med alle oldtidens mysterier, og om hvem jeg kunne sige, at hans idélære havde en slags persisk indslag, havde det svært, mens han gennemgik tiden — det var hos ham tilmed en temmelig lang tid — indtil en ny inkarnation; han havde egentlig svært ved at komme ind i den kristne kultur, som han dog skulle træde ind i. Og man kan sige: Trods det at man i den forstand, som jeg netop har udtalt det, alligevel kan betegne Platon som en forløber for kristendommen, lå hele Platons sjælelige orientering sådan, at det blev meget vanskeligt for ham, da han var moden til igen at stige ned på Jorden, at finde en organisme, et legeme, hvor han kunne bære det tidligere sådan ind, at det nu viste sig i kristelig nuancering. Og desuden var Platon helt igennem græker med hele det orientalske indslag, som grækerne havde, og som romerne slet ikke havde. Platon var i en vis forstand en sjæl, der bar filosofien ind i det højere poetiske rige, og Platons filosofiske dialoger er kunstneriske. Overalt er der sjæl, og overalt deri er der i ordets sande betydning platonisk kærlighed, der også absolut forråder det orientalske udslag.

Platon er græker. Den civilisation, indenfor hvilken han alene kan inkarnere sig, når han er moden til reinkarnation, når han så at sige for den åndelige verden er blevet gammel, er romersk og kristen. Jeg kunne sige, hvis jeg må udtrykke mig trivielt: Den skal han nu ind i. Der må han også samle alle kræfter for at trykke alt det, der stræber imod, tilbage. For i Platons væsen ligger tilbagevisning af det prosaisk-nøgterne romerske væsen, det jundisk-romerske, egentlig tilbagevisning af alt det romerske.

Og i Platons væsen ligger den også en vis vanskelighed ved at antage kristendommen, fordi han jo i en vis forstand udgør højdepunktet i den før-kristelige verdensanskuelse, og det viste sig også i det ydre, ved at Platons egentlige væsen ikke let kunne dykke ned i kristendommen. For hvad var det, der dykkede ned i kristendommen her i den sanselige verden? Det var nyplatonismen. Men det var noget helt andet end den virkelige platonisme. Ganske vist udviklede der sig en slags platoniserende gnosis o.s.v., men en mulighed for netop at overføre

det umiddelbare Platon-væsen til kristendommen fandtes ikke. Og således var det også vanskeligt for Platon ud fra al den aktivitet, han bar i sig, nu igen at skulle bringe det ind i begivenhederne og på en eller anden måde at dukke ind i verden. Han måtte mindske aktiviteten.

Og så inkarnerede han sig i det tiende århundrede i middelalderen som nonnen Hroswitha, denne glemte, men storslåede personlighed fra det tiende århundrede, som egentlig har optaget kristendommen i virkelig platonisk forstand, og som i grunden har båret uhyre meget af platonismen ind i det mellemeuropæiske væsen. Hun hørte til klosteret Gandersheim i Braunschweig og bar uhyre meget af platonismen ind i det mellemeuropæiske væsen. Det kunne egentlig kun en kvinde gøre dengang. Ville Platons væsen ikke være fremstået med kvindelig kolorit, havde det ikke kunnet antage kristendommen på denne tid. Men også det romerske væsen, der dengang fandtes i al dannelselse, måtte optages, jeg kunne sige, tvangsmæssigt. Således ser vi da denne nonne udvikle sig til en mærkværdig person, der skriver overordentlig betydningsfulde latinske dramaer i den romerske digter Terentius' stil.

Ja, ser De, det er næsten frygtelig nærliggende at miskende Platon, når man på en eller anden måde kommer i nærheden af ham. Jeg har flere gange nævnt, hvordan Friedrich Hebbel har skitseret et drama — planen dertil findes kun som skitse — der på humoristisk måde skulle omhandle en gymnasieklasse, hvori den reinkarnerede Platon befinder sig. Det er digterisk fantasi naturligvis, som Hebbel ville fremstille, hvordan den reinkarnerede Platon sidder i en gymnasieklasse, hvor hans dialoger bliver gennemgået af læreren, og hvorledes den reinkarnerede Platon får de dårligste karakterer i fortolkningen af disse dialoger. Det har Hebbel noteret ned som stof til et drama, han derpå ikke har udarbejdet. Men det er en anelse om, hvor let Platon kan miskendes. Han kan let miskendes. Det er et træk, der særlig har interesseret mig ved undersøgelsen af Platon-strømningen, fordi denne miskendelse egentlig er overordentlig instruktiv for at finde de rigtige veje for den platoniske individualitets videre vandring.

Det er jo meget interessant, at der har været en tysk filolog, der videnskabeligt har bevist — jeg kender ikke navnet, en eller anden Schmidt eller Müller — har bragt det uomstødelige bevis for, at nonnen Hroswitha ikke har skrevet et eneste drama, at slet intet stammer fra hende, men at en eller anden af kejser Maximilians rådgivere har forfalsket det hele — hvilket naturligvis er noget vrøvl. Men miskendelsen bliver hængende ved Platon.

Og sådan ser vi, at virkelig intensiv kristelig-platonisk ånds substantialitet i denne individualitet fra det tiende århundrede, i nonnen Hroswitha, er forbundet med mellemeuropæisk-germansk ånd. I denne kvinde lever så at sige den daværende tids hele dannelselse. Det er i virkeligheden en forbavsende kvinde. Og netop denne kvinde deltager nu i de oversanselige udviklinger, som jeg har fortalt Dem om: Chartres-lærernes opstigning i den åndelige verden og nedstigningen af dem, der så er aristotelikere, Michael-skolingen. Men hun deltager i det på en helt mærkværdig måde. Man kunne sige, at her kæmper Platons mandlige ånd med nonnen Hroswithas kvindelige ånd, som begge havde deres konsekvenser for den åndelige individualitet. Hvis den ene inkarnation havde været ubetydelig, hvad der jo for det meste er tilfældet, så ville en sådan indre kamp ikke have fundet sted. Men her hos denne individualitet har denne indre kamp egentlig varet hele tiden.

Vi ser, at individualiteten, da den igen er moden til at komme til Jorden i det nittende århundrede, udvikler sig sådan, som jeg allerede hypotetisk har beskrevet det: Hele Platons spiritualitet bliver holdt tilbage, vægrer sig ved det nittendes intellektualitet, vil ikke komme frem. Og for at gøre det lettere, sidder jo nonnen Hroswithas kvindelige kapacitet i den samme sjæl. Denne sjæl optræder da på den måde, at alt det, den har fra sin inkarnation som kvinde, fra sin betydelige, lysende kvindeinkarnation, gjorde det let for den, hvor det passer den, at støde intellektualismen bort.

Og så opstår denne individualitet igen på Jorden i det nittende århundrede, den vokser ind i det nittendes intellektualitet, men lader egentlig kun denne intellektualitet komme sig i møde udefra, og har i sit indre en vis tilbageholdenhed overfor den; og derfor skyder han på en ikke intellektuel måde platonismen frem for sig i bevidstheden, og overalt, hvor han kan, taler han om, at der lever ideer i alt. Dette liv i ideer blev noget ganske selvfølgeligt for denne person. Men kroppen var sådan, at man altid havde den følelse: Hovedet kan egentlig ikke udforme alt det, der vil ud som platonisme. På den anden side kunne denne person på en smuk og herlig måde lade det, der skjuler sig bag den platoniske kærlighed, leve op.

Men i ungdommen havde denne person endvidere noget i retning af drømme om, at Mellemeuropa, hvor han havde levet som nonnen Hroswitha, dog ikke måtte blive rigtig romersk, for han forestillede sig dette Mellemeuropa som et nyt Grækenland — her trænger platonismen igennem, — og forestillede sig det, der som en mere barsk egn stod overfor Grækenland, Makedonien, som Østeuropa. Det var mærkværdige drømme, der levede i denne person, og man kunne af dem egentlig se, at han var et menneske, der forestillede sig den moderne verden, i hvilken han selv levede, som Grækenland og Makedonien. Atter og atter dukkede der, særlig i hans ungdom, denne trang op til at forestille sig den moderne verden, Europa, som et forstørret Grækenland og Makedonien. Det er meget interessant.

Den person, jeg taler om, er Karl Julius Schröer. Og De behøver jo blot at gennemgå hans skrifter med henblik på det, jeg her har fortalt: Fra første færd taler han egentlig helt platonisk. Men han vogter sig — det var noget helt mærkeligt — med kvindagtig snerpethed, for intellektualismen, hvor han ikke behøver den.

Han sagde gerne, når han talte om Novalis: Ja, Novalis, det er netop en ånd, man ikke kan begribe med den moderne intellektualisme, der jo ikke kender andet, end at to gange to er fire.

Og Karl Julius Schröer har skrevet det nittende århundredes litteraturhistorie. Betragt det selv: Overalt hvor man med platonismen kan nærme sig det følelsesmæssigt, går det meget godt; dér hvor man har brug for intellektualismen, bliver det pludseligt sådan, at linierne tørrer ud. Han er slet ikke som en professor. Sådan skriver han også om Sokrates, som der i den ydre verden slet ikke blev taget hensyn til ved hans seneste inkarnation. Angå ende meget, som den øvrige litteraturhistorie tier om, skriver han mange sider; om dem, der er berømte, skriver han mange gange kun et par linier.*

Da denne litteraturhistorie udkom, korsede alle litterære hoveder sig. Et særlig berømt hoved dengang var Emil Kuhn. Han sagde: Denne litteraturhistorie er aldeles ikke skrevet af et hoved, men er bare rystet ud af ærmet. — Karl Julius Schröer har også skrevet en Faust-udgave. En professor i Graz, der for øvrigt var en meget pæn mand, skrev en så afskyelig anmeldelse af den, at jeg tror, der er blevet udkæmpet ti dueller mellem studenter i Graz for og imod Schröer. Den var udtryk for en stærk undervurdering. Det gik så vidt, at Schröers ringe omdømme engang på en ejendommelig måde trådte mig i møde i et selskab i Weimar, hvor Erich Schmidt var en højt anset person og dominerede over alle tilstedeværende. Der blev talt om hvilke prinsesser og prinser ved hoffet i Weimar, der var kloge, og hvem der var tåbelige. Det blev så diskuteret. Og Erich Schmidt sagde: Ja, prinsesse Reuss, — det var jo en datter af storhertuginde af Weimar — er ikke nogen klog dame, for hun anser Schröer for at være en stor mand. Det var hans argument.

Men hvis De nu går videre med det alt sammen indtil den henrivende lille bog »Goethe und die Liebe«, så finder De virkelig der, hvad et menneske uden intellektualisme kan sige om den platoniske kærlighed i det umiddelbare liv. At der i denne lille bog »Goethe und die Liebe« findes noget usædvanligt, hvad angår stil og holdning, det viste sig engang så smukt for mig, da jeg talte med Schröers søster om denne bog. Hun kaldte stilen »fuld af moden sødme«. Det er den også. Det er et smukt udtryk »fuld af moden sødme«. Det er alt sammen — man kan i dette tilfælde ikke sige koncentreret, men alt er så fornemt og fint udformet. Fornemhed i det hele taget er særlig karakteristisk for ham.

* stenogrammet må der mangle noget her. Ifølge angivelse af foredragstilhørere nævnede Rudolf Steiner her som reinkarnation af Sokrates, Christian Oeser, pseudonym for Tobias Gottfried Schröer (1791-1850), Karl Julius Schröers far.

Men denne platoniske spiritualitet med tilbagevisning af intellektualismen og platonisk spiritualitet, der vil ind i denne krop, gjorde også et ganske særligt og mærkværdigt indtryk. Man så Schröer sådan, at man ganske tydeligt bemærkede: Denne sjæl er ikke helt inde i kroppen. Og da han så blev ældre, kunne man se, hvordan denne sjæl, fordi den dengang ikke rigtig ville ind i kroppen, stykke for stykke trak sig ud af den. Først blev fingrene hævede og tykke, derpå trak det sjælelige sig stadig mere tilbage, og Schröer endte med at være senil.

Ikke hele individualiteten, men netop nogle træk hos Schröer er så overført på professor Capesius i mysteriedramaerne. Man kan sige: Vi har der et strålende eksempel på den kendsgerning, at der kun under bestemte betingelser fra oldtiden kan føres spirituelle strømninger ind i nutiden. Og man kan sige, at i Schröer viste der sig denne gysen tilbage for intellektualiteten. Havde han opnået intellektualiteten og havde han kunnet forene den med Platons spiritualitet, så ville der være kommet antroposofi ud af det.

Vi ser således i hans karma, hvordan hans faderlige kærlighed til efterfølgeren Goethe — den er jo kommet på den måde, som jeg fortalte Dem om, og Platon havde dengang en faderlig kærlighed til ham —, hvordan den har omformet sig, og hvordan Schröer bliver en glødende Goethe-beundrer. Det kommer frem igen i denne form. Schröers beundring for Goethe havde noget overordentligt personligt i sig.

I sin alderdom ville han skrive en Goethe-biografi. Han fortalte mig om det, før jeg i slutningen af firserne rejste fra Wien. Så skrev han til mig om det. Men han skrev aldrig anderledes om denne Goethe-biografi, som han ville skrive, end på følgende måde: Goethe besøger mig stadig i min stue. – Det var noget personligt, der jo var karmisk forudbestemt på den måde, jeg har antydnet det.

Goethe-biografien blev jo ikke til noget, fordi Schröer netop dengang blev alderdomssvækket. Men man kan finde en indlysende forklaring på hele linien i hans skrifter, når man kender disse tidligere hændelser, som jeg netop har forklaret.

Sådan ser vi, hvordan goetheanismen i den egentlig fuldstændig glemte Schröer var blevet stående foran porten til den til spiritualisme forvandlede intellektualisme. Hvad kunne man så egentlig gøre andet, når man er tilskyndet af Schröer, end at føre goetheanismen ind i antroposofien? Der var jo så at sige ikke andet at gøre. Og ofte stod for mit sjælelige øje det for mig gribende billede af, hvordan Schröer bærer den gamle spiritualitet hen til Goethe og deri kan trænge frem til intellektualismen, og hvordan Goethe igen må forstås med en moderne intellektualisme, der er løftet op i det spirituelle, for at man nu egentlig kan forstå ham fuldstændigt. Dette billede har ikke været særlig let for mig selv, for atter og atter blandede der sig — fordi det, der var Schröer, ikke umiddelbart kunne blive optaget — noget af en opposition mod Schröer ind i min sjælelige stræben.

Jeg har for eksempel, da Schröer ved universitetet i Wien holdt øvelser i mundtlige foredrag og i skriftlig fremstilling, engang givet en temmelig fordrejet Mefisto-forklaring bare for at modbevise Schröer, den lærer som jeg dengang endnu ikke var så nær ven med. Og sådan rørte der sig allerede nogen opposition. Men, som sagt, hvad kunne man gøre andet end at ophæve denne standsning, der var indtrådt, og virkelig føre goetheanismen over i antroposofien.

De ser nu, hvordan gangen i verdenshistorien i virkeligheden forløber. Den forløber sådan, at man ser: Det, man har i nutiden, kommer ganske vist frem med hæmninger og hindringer, men på den anden side også velforberedt. Og når De læser denne vidunderlige, hymnelignende fremstilling af kvindens væsen hos Karl Julius Schröer, når De tager hans smukke afhandling »Goethe und die Frauen«, der er skrevet som tillæg til hans litteraturhistorie, »Die deutsche Dichtung des neunzehnten Jahrhunderts«, — så vil De sige til Dem selv, at deri lever der virkelig noget af en følelse for kvindens værd og kvindens væsen, som er en efterklang af det, nonnen Hroswitha oplevede som sit eget væsen. Disse to forudgående inkarnationer klinger netop hos Schröer så vidunderligt sammen, at afbrydelsen forekommer tragisk gribende.

Men på den anden side stiller der sig netop i Schröer en åndelig verden af kendsgerninger ind i slutningen af det 19. århundrede, som i højeste grad virker opklarende på det, der kan besvare spørgsmålet: Hvordan bringer vi spiritualitet ind i livet i nutiden?

Det er det, jeg vil afrunde denne foredragsrække med.

Rudolf Steiners sidste ord til medlemmerne

Dornach, 28. september 1924

Mine kære venner.

Det var i går og i forgårs umuligt for mig at tale til Dem. Men Michael-højtidsstemningen i dag, der jo så i morgen skal stråle ud i vore hjerter og sjæle, ville jeg dog ikke lade gå forbi, uden i hvert fald, mine kære venner, at have talt kort til Dem.

At jeg kan det, er kun muligt ved hjælp af min lægelige ven, fru Ita Wegmans hengivne pleje. Og således håber jeg, at jeg alligevel i dag vil være i stand til at sige det, som jeg netop gerne i anledning af denne feststemning ville sige.

Vi har jo i den sidste tid talt meget om Michael-kraftens indstrømning i tildragelserne, i de åndelige tildragelser hos menneskene på Jorden. Og det vil vel høre til de smukkeste resultater af den antroposofiske tydning af tidens tegn, når vi engang vil være i stand til at føje en rigtig afstemt Michael-fest til de andre årsfester. Men det vil først være muligt, når det mægtige i Michaeltanken, der jo i dag kun bliver følt og anet, når storheden i denne Michael-tanke vil være gået over i et antal sjæle, der så vil kunne danne det rigtige menneskelige udgangspunkt for en sådan feststemning.

Vi kan nu omkring Michael-tiden så at sige fremkalde Michael-stemningen, ved at vi hengiver os til forberedende tanker om en kommende Michael-fest i menneskeheden. Og sådanne forberedende tanker bliver ganske særligt levende i os, når vi vender blikket mod det, som vi gennem så lange tidsrum har set virke dels på Jorden, dels i de oversanselige verdener for at forberede det, der i løbet af dette århundrede kan ydes for menneskehedsudviklingen af de sjæle, der virkelig i den rigtige stemning føler sig draget til Michael-strømningen.

Og at gøre det begribeligt, at De, for så vidt De ærligt drages til den antroposofiske bevægelse og hører til disse sjæle, det var netop min bestræbelse i de sidste uger og navnlig i de redegørelser, hvor jeg talte noget om selve det antroposofiske selskabs karma.

Vi kan desuden netop i dag vise hen til noget, der bringer vor sjæl de væsener i møde, som inderligt hænger sammen med og stadig mere vil hænge sammen med det, der her er blevet skildret som Michael-strømningen -, vi kan vende blikket mod de væsener, der i det mindste i to på hinanden følgende inkarnationer gør et stort indtryk på en stor del af menneskeheden: Væsener, der først slutter sig sammen til en enhed for os, idet vi erkender dem som de på hinanden følgende inkarnationer af ét væsen.

Når vi retter vort åndelige blik tilbage i gamle tider, ser vi indenfor den jødiske tradition Elias' profetiske natur dukke op: Vi ved, hvilken skelsættende betydning profeten Elias' kraft havde for det gamle testaments folk og dermed for menneskeheden overhovedet. Og vi har jo henvist til, hvordan det væsen, der var i Elias, i tidens løb på de vigtigste punkter i den jordiske menneskehedsudvikling er kommet sådan igen, at den initiation, som han skulle have til fremme af menneskehedsudvikling, den kunne Kristus Jesus selv give ham, og vi har henvist til, hvordan Elias' væsen har vist sig i Lazarus-Johannes, der jo er en og samme skikkelse, hvilket De allerede kan se af »Kristendommen som mystisk kendsgerning«.

Vi har endvidere set, hvordan dette væsen igen viser sig i den berømte maler, der netop så udtrykfuldt kunne lade sin kunstneriske udfoldelse svæve over mysteriet på Golgatha. Og vi har så set, hvordan det, der som dyb kristelig impuls, som selve kristendommens væsen, trænger ind i farve og form, levede i Rafael, hvordan det genopstod i digteren Novalis, og hvordan der ud fra digteren Novalis i vidunderlige ord åbenbarede sig det, som Rafael har fremstillet for menneskeheden i de skønneste farver og former. Vi ser denne rækkefølge af væsener, der gennem inkarnationstanken slutter sig sammen til en enhed.

Vi ved, for jeg har jo allerede tit her gjort opmærksom på disse ting, hvordan mennesket, når det er gået gennem dødens port, betræder stjerneverdenene, og hvordan det, vi i ydre fysisk betydning kalder stjerner, jo til enhver tid er det ydre tegn for åndelige verdener, der skuer ned på os, men som absolut overalt virker med i menneskeheds handlinger i udviklingens løb.

Vi ved, at mennesket går gennem måne-, merkur-, Venus, Mars, Jupiter og saturnsfæren, for, når det med væsenerne i disse sfærer og med de menneskesjæle, der også befinder sig i det hinsidige liv, har udarbejdet sin karma, da atter at vende tilbage til en jordisk tilværelse.

Lad os engang fra dette synspunkt kaste et blik på Rafael, hvordan han er gået gennem dødens port, hvordan han med sin allerede her på Jorden stjerneglimtende, stjernelysende kunst betræder stjerneverdenernes område, området for den åndelige udvikling; og vi vil da se følgende: Vi vil se, hvordan Rafael træder ind i månesfæren og træder i forhold til de ånder, der lever i månesfæren, de ånder som er menneskeheds engang store urlæreres åndelige individualiteter, af hvis visdom Rafael såvel som Elias endnu var dybt inspireret; vi ser, hvordan han i fællesskab med disse månevæsener og med alle de sjæle, med hvilke han har gennemgået, gennemlevet tidligere jordtrin, hvordan han åndeligt der slutter sig sammen med alt det, der er Jordens åndelige udspring, med alt det væsensagtige, der overhovedet først har muliggjort en menneskehed og en guddommelig gennemtrængning af det jordiske. Vi ser så at sige Rafael ægte forbundet med dem, som han i Elias-tilværelsen helst var

sammen med, fordi det var dem, der ved udspringet af jordtilværelsen satte målet for dette jordliv.

Så ser vi ham vandre gennem merkursfærens, hvor han sammen med de store kosmiske helbredere udformer alt det for sin åndelighed, der har gjort ham i stand til allerede som anlæg at skabe noget sundt, noget så uendelig sundt i farve og linie. Alt det, han der til stor trøst og til uendelig begejstring for forstandige mennesker overhovedet har malet på lærred eller væg, det der var så funklende af lys, så lysstrålende, det viste sig for ham i hele den kosmiske sammenhæng, i hvilken det kan befinde sig under gennemgangen gennem merkursfærens væsener.

Og så blev han, der på Jorden havde udfoldet en sådan kærlighed til kunsten, og som helt var gået op i kærligheden til farve og linie, ført over i venusfæren, der også kærligt bar ham over til den soltilværelse, der har levet i hans os hidtil kendte inkarnationer, til den soltilværelse, gennem hvilken han som profeten Elias gennem sit folk bragte menneskeheden de store, skelsættende sandheder.

Vi ser, hvordan han igen formår at leve intimt i solsfæren, men nu på en anden måde end dengang, han var Kristi Jesu fælle på Jorden, hvordan han formår at gennemleve det, som han gennemgik, da han gennem Kristi Jesu initiation fra Lazarus blev til Johannes.

Og vi ser, hvordan han i sin kosmiske refleks af det menneskelige hjerte i lysende verdensklarhed lader det stråle ud, som han i et så blændende lys har malet for dem, der troede på Kristus Jesus.

Og vi ser så, hvordan han visdomsfuldt gennemtrænger det i jupitersfæren, som han således havde som livsgrundlag. Vi ser hvordan han i visdom formår at sammenfatte det, såvel sammen med sådanne ånder som Goethe, den senere Goethe, som også sammen med ånder, der mere eller mindre var på afveje, men dog førte det, der er verdensvæsen, verdenstænkning ind i den magiske, hvordan han der har grundlaget for sin magiske idealisme i medoplevelsen af den senere Eliphaz Levis udvikling. Vi ser, hvordan han tager del i alt det, der derovre levede i Swedenborg.

Og der er noget mærkværdigt, noget dybt betydningsfuldt: En personlighed, der var Rafael dybt hengiven, Herman Grimm, begyndte fire gange på at skrive Rafaels biografi. Medens han så smukt afrundede Michelangelos liv, nåede han aldrig til virkelig at tegne Rafaels jordiske liv sådan, at han ville have været tilfreds med det. Herman Grimm har altid atter og atter, efter sin egen opfattelse, ydet noget utilfredsstillende, hvad Rafaels liv angår.

Og således udkom da hans første Rafael-bog, der skulle have været en Rafael-biografi. Hvad er den? Den bringer et genoptryk af Vasaris gamle anekdoter om Rafael. Og den bringer intet nyt til Rafaels biografi, men bringer noget helt andet: Den bringer en beskrivelse af det, som Rafael først efter sin død er blevet til i menneskenes forståelse, anerkendelse og højagtelse. Herman Grimm fortæller det, som menneskene har tænkt om Rafael, det som italienerne, franskmændene og tyskerne i århundredernes løb har tænkt om Rafael. Han fortæller en biografi om de tanker, der efter Rafaels død her på Jorden lever om Rafael. Han finder frem til det, der hos menneskene er blevet tilbage som minde om Rafael, som ærbødighed og forståelse for Rafael; han finder ikke muligheden for at skildre Rafaels jordiske liv.

Og efter at han har prøvet på det fire gange, siger han: Det, man personligt kan gøre for Rafael, er egentlig kun dette, at man skriver, hvordan det ene billede går over i det andet, sådan som det ville være blevet malet af et overjordisk væsen, der egentlig slet ikke med sit jordiske liv virkelig havde berørt Jorden. Billederne er der, og man kan se helt bort fra Rafael, som har malet dem, idet man gengiver rækkefølgen af det, der kommer til syne i billedernes indre indhold.

Og egentlig har Herman Grimm, da han kort før sin død endnu engang talte om Rafael og endnu en gang gjorde et skriftligt forsøg, da stadig kun talt om Rafaels billeder og ikke om Rafaels jordiske personlighed.

Rafaels jordiske personlighed var jo også helt optaget af og egentlig kun til stede gennem det, som Lazarus-Johannes havde givet denne sjæl for at det i farve og linie kunne strømme ud til menneskeheden.

Og så levede dette væsen, den tidligere Rafael, sådan at han endnu engang som Novalis kunne afslutte sit liv som trediveårig. Og sådan ser vi, at Rafael dør ung, at Novalis dør ung, et væsen der fremgik af Elias-Johannes, idet det viser sig for menneskeheden i to forskellige

former og derigennem på kunstnerisk og digterisk måde forbereder Michael-stemningen, idet det er sendt ned til menneskene på Jorden som bud fra Michael-strømningen.

Og så ser vi netop Rafaels store kunst dukke op i de vidunderlige digte af Novalis, der taler så dybt til hjerterne. Alt det menneskelige øjne har set gennem Rafael, det kunne menneskelige hjerter gennemtrænge sig med, da det genopstod i Novalis.

Og når vi betragter Novalis: Hvor klinger det af Herman Grimm så fint følte Rafael-liv netop efter i Novalis. I de unge år dør hans elskede fra ham. Han er selv endnu ung. Hvilket liv vil han nu føre på Jorden, da hun er død? Han udtrykker det selv sådan, at han siger, at hans liv på Jorden skal være at følge efter hende i døden. Han vil allerede gå over i det oversanselige, han vil igen føre Rafaels liv, vil ikke egentlig berøre Jorden, men vil gerne udfolde sig i sin magiske idealisme i digtningen, idet han ikke ville berøres af jordlivet.

Og når vi lader det virke på os, hvordan ser vi så det, som han har ladet strømme ind i sine fragmenter? Det virker så dybt af den grund, at alt det, man i umiddelbar sanselig virkelighed har for sig, og som man kan se med sine øjne, og som øjne på Jorden kan fornemme som smukt, i Novalis' digtning, gennem det, der som magisk idealisme lever i hans sjæl, viser sig i en næsten himmelsk digterisk glans. Det ubetydeligste materielle forstår han at lade genopstå i dets åndelige lysglans gennem sin digterisk-magiske idealisme.

Og således ser vi netop i Novalis en strålende bebuder af den Michael-strømning, der nu skal føre jer alle, mens I lever, og så, når I er gået gennem dødens port, vil lade jer finde alle dem også det væsen, som jeg har talt om i dag i den åndeligt oversanselige verden; I vil finde alle dem, med hvem I skal forberede det værk, der skal finde sted ved slutningen af dette århundrede, og som skal føre menneskeheden ud af den store krise, i hvilken den befinder sig.

Kun når dette værk, denne store, mægtige gennemtrængning med Michael-kraften, med Michael-viljen der jo ikke er andet end det, der går forud for Kristus-viljen, forud for Kristus-kraften, for at indplante denne Kristus-kraft på den rigtige måde i jordelivet kun når denne Michael-kraft virkelig kan sejre over det dæmonisk-drageagtige, som I jo også kender godt, og når alle I, der i lyset af den antroposofiske visdom har optaget Michael tanken i jer, når I med trofast hjerte og i inderlig kærlighed har optaget og bevaret denne Michael-tanke, når I forsøger at tage dette års Michael-højtidstemning til udgangspunkt for det, som denne Michael-tanke i al styrke og i al kraft ikke blot åbenbarer i sjælen, men kan gøre levende i alle jeres handlinger da vil I være denne Michael-tankes tro tjenere, da vil I kunne blive ædle medhjælpere for det, der gennem antroposofien i michaelisk forstand skal gøre sig. Gældende i jordudviklingen.

Hvis Michael-tanken indenfor den nærmeste tid bliver fuldt levende i mindst fire gange tolv mennesker, i fire gange tolv mennesker der ikke af sig selv, men som gennem ledelsen af Goetheanum i Dornach kan blive erkendt som sådanne, når der i sådanne fire gange tolv mennesker opstår førere for Michael-feststemningen, da kan vi se hen på det lys, der gennem Michael-strømning og Michael-handlinger i fremtiden vil brede sig over menneskeheden.

Fordi det forholder sig sådan, mine kære venner, har jeg forsøgt at samle kræfter til i det mindste i disse korte ord at sige dette til jer i dag. Mine kræfter slår ikke til til mere i dag. Men det, der ud fra ordene i dag skulle tale til jeres sjæl, er, at I optager disse Michael-tanker i den forstand, som et Michael-tro hjerte kan føle det, når Michael iført Solens lysstråleklædning, kommer til syne og først og fremmest viser hen til og forklarer det, der skal ske, for at denne Michael-klædning, denne lysklædning kan blive til bølgerne af ord, der er de Kristus-ord, som er de verdens-ord, der kan forvandle verdens-logos til menneskehedslagos.

Derfor skal mine ord til jer i dag være disse:

Fra solmagter udsprungne,

Lysende, verdensbenådende

Åndsmagter; til Michaels stråleklædning

Være I forudbestemt af gudetænkning.

Han, Kristus-budet, viser i jer

Menneskebærende, hellig verdens-vilje;

*I, de lyse æterverdens-væsener,
Skal bære Kristus-ordet til mennesket.*

*Sådan viser Kristus-forkynderen sig
For de ventende, tørstende sjæle;
Til dem stråler jeres lys-ord
Ind i åndsmenneskets verdenstid.*

*I, åndserkendelsens disciple,
Modtag Michaels vise vinken;
Optag verdens-viljens kærligheds-ord
Virksomt i sjælenes høje mål.*

(TYSK)

*Sonnenmächten Entsprössene,
Leuchtende, Welten begnadende
Geistesmächte; zu Michaels Strahlenkleid
Seid ihr vorbestimmt von Götterdenken.*

*Er, der Christusbote, weist in euch
Menschentragenden, heil'gen Welten-Willen;
Ihr, die hellen Aetherwelten-Wesen,
Trägt das Christuswort zum Menschen.*

*So erscheint der Christuskünder
Den erharrenden, durstenden Seelen;
Ihnen strahlet euer Leuchte-Wort
In des Geistesmenschen Weltenzeit.*

*Ihr, der Geist-Erkenntnis Schüler,
Nehmet Michaels weises Winken;
Nehmt des Welten-Willens Liebe-Wort
In der Seelen Höhenziele wirksam auf.*

Supplerende bemærkninger til indholdet af Rudolf Steiners sidste ord til medlemmerne.

Der må tages hensyn til, at Rudolf Steiner ikke kunne fuldføre fremstillingen den 28. september 1924. I erindring om det skrev Marie Steiner i sin artikel »Aftenen før Michaeli« i Antroposofisk Selskabs meddelelsesblad i september 1925:

»Han gik i foredraget ikke så vidt, som han oprindeligt havde villet det. Han gav os den første del af mysteriet om Lazarus; dengang sagde han ikke blot til mig, men han skrev også senere på omslaget af den første efterskrift: Må ikke gives videre, før jeg har bragt anden del af det. Trods det har man fravristet ham det, som så meget andet. Nu vil han ikke mere kunne give os denne anden del. Det vil blive forbeholdt vore erkendelseskræfter at skelne det rigtige mellem inkarnations og inkorporationshemmelighederne, individualitetsliniernes gennemkrydsninger. Han sluttede med det, der som en rød tråd var gået igennem hans visdomsåbenbaringer: Mysteriet om Novalis, Rafael, Johannes ... Vi er altid ud fra de forskellige aspekter blevet ført tilbage til ham. Det sidste, det vanskeligste, fordi det var krydset af en anden individualitets linie, gav han os aftenen før denne Michaeli-dag og afbrød så ...«

Hvad Marie Steiner hermed blot har antydnet som en endnu af Rudolf Steiner mundtlig givet forklaring, blev overleveret af dr. Ludwig Noll, som indestod for det, og som ved siden af dr. Ita Wegman var Rudolf Steiners læge:

Ved opvækkelsen af Lazarus skulle Johannes Døberens åndelige væsen, der jo siden hans død var discipelskarens overskyggen de ånd, indtil bevidsthedssjælen fra oven være trængt ind i den tidligere Lazarus, og nedefra skulle det være trængt ind i Lazarus' væsen sådan, at de begge gennemtrængte hinanden. Det er så efter opvækkelsen af Lazarus Johannes, den »discipel, som Herren elskede«. (Se også her sjette foredrag i »Markus-evangeliet«, hvor Elias bliver skildret som apostlenes gruppesjæl.).

Ifølge fru dr. M. Kirchner-Bockholt gav Rudolf Steiner endnu denne videre forklaring til fru dr. Ita Wegman: »Lazarus kunne ud fra jordkræfterne på denne tid kun udvikle sig fuldstændigt indtil gemyts og forstandssjælen; mysteriet på Golgatha finder sted i det fjerde efteratlantiske tidsrum, og i den tid blev forstands eller gemytssjælen udviklet. Derfor måtte der af et andet kosmisk væsen fra bevidsthedssjælen og opad lånes ham Manas, Budhi og Atma. Hermed stod der foran Kristus et menneske, der fra jorddybderne nåede til ind i de højeste himmelhøj der, et menneske der i fuldkommenhed bar det fysiske legeme gennem alle led helt til de åndelige led, Manas, Budhi og Atma, der først i fjern fremtid vil kunne udvikles hos alle mennesker.«

(Meddelelsesbladet, 40. årgang, nr. 48, 1. december 1963).